SALA DE LECTURA

luceafărul

săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

serie nouă ● miercuri 12 decembrie 1990

46

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Ilie Boca

Noapte bună

Noapte bună
înger cu ochii albaştri
noapte bună tu care nu ai încetat
să te uiţi la cerul de vară
şi să nu-ţi aduci aminte
de nimeni
noapte bună tu care pluteşti
pe lacul ca oglinda
în care se scufundă
ochii tăi mari
ochii tăi sînt închişi
ei privesc în sufletul tău adînc
acest suflet al tău
este casa demonilor
ei au coarne albastre
şi limbi trandafirii
ei au în loc de blană
petale de crin ce nu se scutură
cînd bate vîntul
ei cîntă cu glasul mut
al iernii care va veni
cu fulgii albi alunecînd
pe şoldurile tale
senzuale
trezeşte-te îngere
sub acest pom care-şi scutură
de pe trupul tău somnoros
petalele înroşite de febra cunoaşterii.

Dan Laurenţiu

Infantilism

În primele luni de după decembrie 1989 una dintre cele mai frecvente expresii din subit căftănita noastră publicistică era, „tînăra democraţie românească“, folosită mai cu seamă în contexte îngrijorate, gîndită la început cu toată seriozitatea, mai apoi sub unghi ironic, unecri întărită cu un al doilea atribut : „firavă“. Vremea — multă, puţină — cît a trecut ne-a pus în faţa unei situaţii care frizează absurdul : în loc să se maturizeze, fie şi o clitime, odată cu acumularea de experienţă, viaţa noastră politică nouă, „tînăra noastră democraţie“ s-a infantilizat zi după zi, lună după lună, sfîşiind şi şubrezindu-se în aşa măsură încît astăzi, la un an de la naştere, abia se mai lasă ghicită, informă şi indecisă ca un embrion. Boala aceasta ciudată n-a făcut economie de simptome şi de privim cu atenţie în juru-ne, le găsim răspîndite ca o ceaţă pe tot cuprinsul societăţii, coborînd dinspre vîrf spre poale, în cîteva locuri groasă pînă la impenetrabil şi plină de otrăvuri al căror antidot nu-l ştim sau ne facem că nu-l ştim. Nu e domeniu al existenţei noastre în care să nu dăm de semnele acestei deschideri spre închidere, ale bizarei întoarceri a tinereţii în copilărie. Se fac simţite acţiunile unora din cei aflaţi la putere, ca şi în ale unora aflaţi în opoziţie, le citim în ochii copiilor cînd îşi privesc neîncrezători părinţii şi invers, cresc în gestica unor prieteni de o viaţă care astăzi nici măcar nu-şi mai vorbesc, se adună pe strimta punte, ca o lamă de cuţit, dintre sublimul înfrăţirii în credinţă şi ridicolul îngrămădirii de turmă, în fine, se întrevăd în zgomotoasa dispută dintre nevoia de adevăr şi plăcerea de scenarii care, orice s-ar spune, ne caracterizează ab ovo. Sîntem, pare-se, în faţa unui infantilism generalizat. Avem de toate : infantilism politic (să fii prim-ministru şi să te bucuri că sînt huiduiţi adversarii politici în timp ce vorbesc la o sărbătoare a tuturor precum ziua naţională, sau să fii mişcare de opoziţie constructivă ce refuză principial violenţa, ura, teroarea şi să lansezi un apel încărcat tocmai de violenţă şi ură), infantilism economic (să numeşti liberalizare o triplare a preţurilor în condiţiile absenţei ca şi totale a privatizării), infantilism social (să propui un program curajos prin radicalitatea schimbărilor şi să reduci practic, schimbarea la simple permutări înlăuntrul aceloraşi structuri), infantilism psihologic (să fii masă de manifestanţi pentru libertate şi democraţie şi să „torpilezi“ un discurs în care sînt evocate chiar valorile acestora), infantilism publicistic (să te declari presă liberă, independentă şi luptătoare pentru adevăr şi să nu osteneşti în promovarea calomniei, partizanatului politic şi minciunii) şi aşa mai departe. Toate acestea sînt formele de o mare diversitate ale aceluiaşi fond : inexperienţa democratică a tuturor, pe de o parte, şi ezitarea în rostirea adevărului a unora din cei care au datoria de a-l spune, pe de alta. Cîtă vreme nu se va înţelege că un adevăr parţial rămîne pururi o minciună, „tînăra noastră democraţie“ va continua să sufere de infantilism iar experienţa pe care fatal o vom strînge nu va face decît să sporească alunecarea.

L

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Pacea rece

„Ce ai, minte ce-ți mai trebuie?" îmi tot spun, de unul singur, de la intîi decembrie încoace, acuzîndu-mă de leznațiune, fatalism și ne-sensibilitate. Oi fi vreun căutător de noduri în papură, sau am rămas arhialergic la aniversaromania moștenită de la răposații dumneavoastră? De ce-am simțit pînă-ntr-atît, în zilele acestea, cînd, mă-nțelegi, întreaga sufiare a obștii era datoare a compătimi cu gvardia națională la „cauza sfîntă a eliberării popoarelor creștine de sub jugul...", de ce-am simțit, zic, același frison paralizant din preajma vechilor Congrese, 23 augusturi și ianuarii scornico-petre ti? De ce-am deslușit la tot pasul același aer de campanie cvasi-militară, același specific de convocator, aceeași atmosferă războinică, spontan-îndelung-organizată și de leșinantă supradozare tezistă, a „sărbătoririlor" de odinioară? De ce mă irită-n așa hal aplauzele din parlament, degradarea de bîlci și mahala propagandistică a patriotismului, gîfîiala pompieristică, stinjenită, speriată ca de bombe, a organizării, de ce, adică, seamănă atît de îzbitor spectacolul aniversar de azi cu cele de ieri? Inerție, inerție, dar nu pînă la pastișare și, chiar autoparodie, că doar am făcutără cîțiva pași spre normalitate anul ăsta! (Nu-i vorbă, programarea, la 1 decembrie, a „Cuibului de viespi" la TV a fost o idee e-po-ca-lă, stabilizînd... destabilizarea). Peste tot se serbează ziua națională, dar unde-o mai fi atîta festivism pe cît de fariseic, pe atîta de fanatizant, crispat, cădelnițat în disperare, unde-o mai fi atîta aparență de înmormîntare, sau, mai degrabă, de stare de asediu? Dar, poate-om fi deja în plin război și eu habar n-am, poate sîntem deja sub ocupație și nu s-a scris la gazetă. Pentru că, altfel, de unde atîta disperare clamoroasă, atîta precipitare manifestoidă, lozincardă, atîta patos naționalist la modul vitriolant-găunos, de unde o așa cantitate de aluziv amenințător, rapid trecută-n saltul calitativ către huiduială? Mai toate faptele contrazic principiile afirmate de putere: se pledează de sus de tot pentru dialog și se face totul pentru postularea monologală; se cere cooziție constructivă și responsabilă, dar i se aplică sub centură lovituri deconstructive și iresponsabile: se cere consens, dar se dezbină cu sistem: se deplînge circumspecția sau zgîrcenia Europei, se fac eforturi disperate pentru contacte mănoase, dar se vehiculează aceleași răsuflate sloganuri cu imixtiunile în treburile interne, după care ne lăudăm infantil cu numărul minutelor acordate trimișilor noștri de mărimile lumii: stăm de-o jumătate de an cu Comisia 13—15, ca acum să ne răstim la Europa, ca dl. Viorel Faur, reluînd prezidențialul exemplu cu Kennedy, că, adică, să ne lase spălatul rufelor în familie (reclamînd, însă, detergent din import, firește). Noi mințim de dragul adevărului, uite-așa! Un continent întreg se laudă a fi îngropat războiul rece, noi scormonim pămînturile, în sus, în jos, la dreapta și la stînga, doar-doar om găsi să dezgropăm securea de război, ideologic desigur. Noi sîntem, ca de obicei, originali și (în ancestrala tradiție a tacticii „pămîntului pîrjolit") propunem lumii: pacea rece.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Despre ticăloșie

Cînd, cu prețul jrtfei supreme, (pentru că nu mă îndoiesc că așa va fi fost) Marin Preda, în „Cel mai iubit dintre pămînteni", făcea public rechizitoriul fără drept de apel al sistemului comunist cu racilele sale avînd toate motivele și argumentele să-l facă, trebuie să credem că era un laș, ui inhibat, dezinteresat de soarta țării. În mod cu totul surprinzător acest fapt e bine ținut sub vălul tăcerii, oamenii de bine ce-i vor fi mișunat prin preajmă, ba cu una, ba cu alta, fiind cuprinși de o totală amnezie și surîzîndu-și în barbă la sloganul perfid lansat privind lașitatea intelectualilor. „Era ticăloșilor" n-a fost un produs al fanteziei scriitorului de proveniență rurală, în veșnic dezacord cu triumfalismul puterii paranoice care ducea sistematic țara spre dezastru.

Cînd, după evenimentele din 22 decembrie 1989, care impuneau o cotitură radicală în viața poporului nostru, intelectualii cei mai de seamă au încercat să se pronunțe, mașina infernală a ticăloșiei a reacționat cu o malefică promptitudine, lansîndu-și tirul concertat și nimicitor pentru a discredita și înăbuși glasul rațiunii. Era musai să se acrediteze ideea lașității intelectualilor, a culpabilității lor, pentru a fi din nou marginalizați și reduși la tăcere.

Puterea nou instaurată se poate mîndri cu rezultatele obținute. În optica ei e mai simplu, mai eficient (pentru ea) să fie servită decît să slujească intereselor țării. Starea de lucruri năucitoare a democrației noastre originale, care nu poate și nu vrea să alunge tristețea, sentimentul fricii și insecurității, confirmă afirmațiile de mai sus.

Ticăloșia constituie un summum de însușiri și deprinderi necreștinești, îndelung cizelate la Înalta Școală a Perversității, oricînd gata, la momentul potrivit, să acționeze cu promptitudine și eficiență, arogîndu-și dreptul de a-și savura deliciile invincibilității pe munți de cadavre.

Numai făpturi cu totul naive sau chiar handicapate ar putea crede că puterea unei hidre se anihilează prin retezarea unuia sau altuia din brațele sale. Că lucrurile se prezintă așa și nu altfel, mărturie nesfîrșit de trist revelatoare e repeziciunea cu care monstrul amputat al ticăloșiei se revigorează, revendicîndu-și chiar supremația în apele profund tulburate ale vieții noastre.

Strategiile ticăloșiei, arsenalul de arme și mijloace sînt atît de bogate și în continuă perfecționare, încît cu greu dacă nu chiar imposibil le poți decela. Cinstea, bunul simț, onestitatea, morala, tot ce ține de cultivarea unei vieți firești, decente nu intră în „principiile" ei. Alura ei n-ar fi ajuns atît de impozantă, frizînd atotputernicia, dacă n-ar fi aruncat peste bord, încă de la afirmarea ei, aceste derizorii bagatele devenite un lest insuportabil.

Dovada peremptorie a existenței ticăloșiei în societatea noastră profund traumatizată e însăși starea de lucruri existentă, atît de confuză, atît de îngrijorătoare, cu atîtea tensiuni și convulsii, deseori provocate artificial și incitînd la extremisme de-a dreptul periculoase cu urmări imprevizibile. Credulitatea, neexersată în laboratoarele acestui cumplit flagel, e o victimă sigură. Puterea atotzîmbitoare va fi avut-o în vedere și s-a bazat pe ea.

Mi s-ar putea reproșa că sînt de un radicalism exagerat, lipsit de motivații, că am o viziune prea sumbră, neconformă cu realitatea, ranchiunoasă, vituperantă, hazardată, etc., etc. Ce nu mi se poate reproșa cînd arsenalul doamnei ticăloșii e inepuizabil?

Dar în acest climat, infestat de minciună, calomnie, nerușinare și ură, de cele mai sinistre tribulații sub masca prosper-liniștitoare a tuturor promisiunilor atît de departe de orizontul democrației, libertății și demnității, e dreptul meu, e datoria mea să-mi clamez, fie și în deșert, neliniștile în fața putreziciunii Danemarcei.

Aud hohotul deșănțat al ticăloșiei drapate în portdrapel al lumii noi și simt fiori de gheață pe șira spinării.

Dominic Diamant

momos:

Descîntec

Întîmplarea a făcut să dau peste o carte foarte rară apărută în 1886, la Suceava: **Descîntece poporane române**, culese de S. Fl. Marian. Întrucît trăim un ceas rău al istoriei noastre, transcriu partea a doua a descîntecului **De ceas rău.** Pe 20 mai, atunci cînd am ales **cicădirul** (rosa canina), am trăit un ceas rău alegînd comunismul cu mască, dar și pe cei mai răi fii ai lui. Nu cred în descîntece, dar după ce am sărbătorit 23 august la 1 decembrie, poate că vorbele culese de S. Fl. Marian de la romînca Maria Meleciu, pot ajuta la îndreptarea lucrurilor strîmbe cu care ne-am pricopsit cu voia noastră. Pînă la greva generală de tip bulgăresc nu mai e mult; în lipsa acesteia și în așteptarea ei, iată cuvintele înlocuitoare:

„Ceas rău cu pocitură / Ceas rău cu săgetătură, / Ceas rău din spaimă, / Ceas rău de cu seară, / Ceas rău de la miezul nopții, / Ceas rău de cu ziuă / Să te duci pe munți, / Pe sub munți, / C-acolo-s a tale curți, / C-acolo-s mese

așternute / Și pahare umplute / Și scaune așternute / Pentru tine sîngătite. / Acolo să trăiești / Acolo să vecuiești, / De N(oi) să nu gîndești, / Că tu de nu te vei duce / Și de nu te-i depărta / ... Nouăzeci și nouă de ocale c-uncrop — Le-oi pune la foc / Și le-oi clocoti / Și te-oi opări. / Nouăzeci și nouă / De sulițe oi lua / Și te-oi însulița / Și te-oi înspăimînta / Și te-oi depărta / Cu nouăzeci și nouă de țepoaie / Te-oi înțepoia / Și te-oi speria / Cu nouăzeci și nouă / De mături de cicădir / Te-oi zgîrîia / Și te-oi speria. / Să te duci în Marea mare / Și cum se așează piatra în apă / Așa să se așeze rău / Acolo să trăiască, / Acolo să vecuiască / De N(oi) să nu gîndească...

Ștefan Agopian

P.S.

Iată ce scrie autorul, S. Fl. Marian, membru al Academiei Române (de atunci), pe coperta a patra a **descîntecelor**: „Venitul curat pe vînzarea **descîntecelor** e menit pentru ajutorarea studenților români sărmani".

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● Prof. RODICA TEOFĂNESCU COCAN: ...„iar Dumnezeu a fost cu noi, cînd ni i-a dat pe Ion Iliescu și Petre Roman". **(AZI)** ● ILIE VERDEȚ: „Partidul Socialist al Muncii nu este un partid comunist". Slavă Domnului, ne-am liniștit... ● ALCIBIADE: „Un bărzăune cu barbă (...) încalcă brutal normele meseriei de reporter: emisiunea sa televizată, îndreptată cu vehemență împotriva constituirii **Partidului Socialist al Muncii**, a scandalizat foarte multă lume, care ne-a telefonat sau ne-a scris la redacție."; „Încolțit ca niciodată în viața lui, Ilie Verdeț părea că spune timorat: «Tovarăși, presimt că o mînă dușmană o să ne dea un picior în fund!». **(România Mare)** ● ION I. BRĂTIANU: „Poate că într-un anumit context, sinceritatea politică devine dezavantaj, ajunge o bază pentru acuzații nefondate de genul celei a colaborării cu F.S.N.-ul". **(Europa,** „publicație bilunară independentă") ● ALEXANDRU KATZ: „Săptămîna trecută, la Piața Aviatorilor, a avut loc sub semnul trandafirului o mare adunare populară a oamenilor muncii."; ...„au probat astfel încă o dată puterea de nezdruncinat a solidarității muncitorești, au afirmat voința de pace și prosperitate a poporului român". **(Scînteia,** Ziarul de Azi) ● CAZIMIR IONESCU: „Dumneavoastră, ca gazetar, ați avut ocazia să vă dați seama, din tot ce a făcut Frontul pînă acum, că el s-a departajat net de comunism, prin statutul lui, prin programul lui, prin programul Guvernului și că are o poziție cît se poate de clară față de comunism". **(Expres)** ● „Ne-au luat de la școală, după ce am terminat orele. Am fost întrebați dacă vrem să venim la București, la miting. Noi de fapt, am venit să ne plimbăm. Nu am plătit nici un ban." — Mogoș Manuela, cl. XI-a B. **(Expres)** ● DAN MIHALACHE: „Să nu existe picior de student de orientare fesenistă?". „Dar studențimea română dă semne vizibile că se trezește din letargie. Ei vă vor judeca, domnilor lideri, pentru că ați compromis mișcarea studențească în scopuri politice!" **(AZI)** ● DANIEL NEGUȚ: „Va fi o «democrație a sufletelor» pentru că — nemaiexistînd tentații, ci doar desăvîrșire — ne vom înțelege perfect între noi". **(Democrația)** ● „O femeie poate fi «tăiată împrejur»? Nu. Deși clitorisul este, într-un fel, o imitație a penisului bărbătesc, el nu are acea teacă denumită la bărbați prepuț". **(Oblio)** ● ALCIBIADE: „Încet-încet, se ajunge la vorba noastră: de vreo 15 ani ziceam că «Europa Liberă» este inamicul nr. 1 al României și uite că de-abia acum începe lumea să se lămurească". **(R.M.)** ● MUNCITOARE — „Îmi place Dan Iosif. L-aș alege președintele țării. Așta mănîncă cuțite, dom'le..." ● PERICLE: „Anticristul Marian Munteanu (...) s-a deplasat săptămîna trecută la Timișoara și Cluj (...) luînd parte la o manifestație la care au participat pe lîngă cîțiva oameni serioși (...) mai toată «floarea» declasaților (...) în frunte cu Doina Cornea". **(Est-Vest)** ● Col (r) AURELIAN TATOMIR și colonel (r) MIRCEA CORDUNESCU: „Acest Grup de Dialog Social, statul major al elementelor destabilizatoare ale țării, finanțat de forțe potrivnice poporului român"...". **(Democrația)** ● ION ILIESCU: ...„concordie și coeziune"...". **Concordie,** iată un cuvînt care a și început să facă imensă carieră! ● CICI IORDACHE-ADAM (prezentă și ea la Alba Iulia): **„ORA 9,45:** „O doamnă tînără și **frumoasă** îmbrăcată în ce a avut mai bun și mai **frumos** o romîncă, ne atrage atenția prin statura sa, de o demnitate aparte. Un superb tip de camee (sic!). Este profesoară de limba și literatura română"...". **(AZI)** ● EUGEN FLORESCU: „Adică alde Manolescu se plimbă prin străinătate peste tot și aștepta să le aducă libertatea Dumitru Popescu, Eugen Florescu sau Constantin Mitea.? Trei persoane? Cum e posibil, dom'le? Voi toți la cafenele, voi toți la bere, voi toți la cutare, voi toți la străinătate și așteptați ca alții să vă aducă libertatea? (...) Dar nu vă e rușine, două mii de scriitori din România așteptați de la noi chestia asta? Unde sînt textele?". **(Opinia studențească)** ● ALCIBIADE: „Din ce în ce mai reacționară, mai tri-vială, emisiunea **«Gaudeamus»** a unor așa-ziși studenți pripășiți pe la televiziune". **(R.M.)** ● ION ILIESCU (Alba Iulia): „Vă mulțumesc!".

Petre Stoica

prezentul continuă

Pașaport pentru istorie

Desigur, întrebarea șochează, dar odată tot trebuie să ne-o punem. Atunci cînd întrebările despre situația securității sau despre presa din România sînt puse în limbi europene, răspunsul vine precipitat, cu aroganță : La noi, ca toate structurile comuniste, securitatea s-a desființat ! În România, domnule, apar peste o mie de ziare ! Cifra este un răspuns în spiritul binecunoscutei noastre democrații. Din oricare parte a lumii ar veni cel care întreabă, cu greu își poate opri exclamațiile admirative față de aceste oglinzi ale libertății românești : Peste o mie de ziare ?! Numai că amalgamul gazetăresc aruncă o perdea de fum între cei „din afară" și adevăratul climat al presei din țară, unde există cea mai teroristă presă comunistă care monologhează, atacă și bălăcărește în numele „dreptului la opinie". Toți cei care au fost mai abjecți în sistemul propagandei comuniste astăzi țin cursuri de etică umanistă, de patriotism, ura comunisto-fascistă dezlănțuindu-se în voie și creînd cele mai mari dificultăți unui guvern ce încearcă să ne scoată, cît de cît, din marasmul în care am trăit. Au murit două milioane de români în cei patruzeci și cinci de ani de comunism, pentru ca slujitori zeloși ai crimei să-și umple buzunarele și casele cu valori sustrase din patrimoniul național sau obținute prin sechestrări de bunuri și să poată susține această presă comunistă, suflîndu-ne în ureche, printre altele, regretul că securitatea nu-și poate oficializa tehnicienii ei, pentru ca, vezi doamne, spionii să nu se mai plimbe în voie prin România. De aceea ziariștii români au prezentat guvernului Carta Libertății Presei, insistînd ca orice inițiativă legislativă să fie raportată la această platformă a presei din România. Cui slujește întîrzierea adoptării Cartei Libertății Presei ? Guvernului român prin ziarele comuniste ? Președintelui țării ? Vrem să arătăm lumii că drumul societății românești este ireversibil. Ireversibil spre ce ? se întreabă, totuși, cei ce ne privesc.

O anumită parte a presei pretinde că ofensăm nevinovata noastră nomenclatură și bratul activ care a impus comunismul în România (anihilînd societatea civică românească și distrugînd, prin teroare, tărănimea și intelectualitatea) și cere chiar repunerea lor în drepturi, întru reabilitarea atît a sistemului, cît și a forțelor care l-au susținut, secondată strîns de televiziune, după cum s-a văzut în emisiunea din 22 octombrie 1990, orele 21 și 15 minute, emisiune ce a adus cel mai mare prejudiciu moral românilor care supraviețuiesc anilor de închisoare comunistă. Iar recent, chiar în parlamentul „democrației originale române", un reprezentant al F.S.N.-ului și-a exprimat fără echivoc dorința ca „serialul" omagial despre securitate, despre acești „eroi naționali" torționari, începînd cu Nicolski și terminînd cu Iulian Vlan, să continue.

Cine are nevoie de securitate ? Dacă în celelalte țări din răsăritul Europei se are în vedere faptul că viitorii parlamentari nu trebuie să fie nici colaboraționiști, nici foști securiști, noi, românii, originali cum sîntem, dorim să ne păstrăm, în majoritatea nodurilor decizionale, pe zeloșii apărători ai forțelor vitale din sistemul comunist — submediocrități viclene trase la indigoul roșu al marxism-leninismului — și sîntem gata să-i declarăm, în consens cu Televiziunea Română, eroi naționali. Să nu uităm că acești „eroi", organizați în formațiuni speciale, asemeni fasciștilor în „glorioasa" lor înaintare, au înconjurat cartiere întregi ale capitalei, iar oameni care munciseră o viață pentru o casă să se vadă peste noapte urcați în camioane, cu o boccea la subsuoară și să se trezească dimineața în cine știe ce chichineață părăsită, pentru ca boierii roșii să le ocupe casele la alegere, să le devină moștenitori, de la oala de noapte pînă la furculiță, unii chiar însușîndu-și albumele de familie, ca mai tîrziu să-și facă „arborele genealogic". Astăzi, boierii roșii își mănîncă pensiile și-și etalează colecțiile de artă, bucurîndu-se în sine cînd aud bieți oameni naivi strigînd „Nu ne vindem țara !" Știu ei ce știu. Că doar n-o să dorească să li se vîndă casele luate cu japca și să fie cumva întrebați unde sînt casele ridicate cu mîinile sau cu rodul muncii lor. Fiii ocupanților de ieri ai poporului român își schimbă firma și, servindu-ne „democrația originală", își ascund chipul comunist moștenit și ne arată fața fardată „uman" cu mixtură social-democratică de centru-stînga. Dacă s-a luat o atitudine agresiv-sentimentală în ultimele zece luni, aceasta se îndreaptă împotriva acelei părți a presei care dezvăluie chipul întreg al noilor noștri guvernanți, iar mercenarii guvernului sînt hotărîți s-o anihileze sub diferite forme : restrîngerea spațiului tipografic, „raționalizarea" hîrtiei, forțarea mîinii tipografului etc., ajungîndu-se pînă la declarații de interzicere a unor ziare, precum declarația fostului ofițer de securitate, acum inginer cu mineritul, Nicolae Cămărășescu. Iar fosta „Presă Liberă" de după 22 decembrie '89, actuala Editură Națională este hotărîtă să-și reia prerogativele Editurii Scînteia. Prin refacerea structurii organizatorice comuniste cu firmă schimbată și tulburător „națională", se încearcă acoperirea noilor intenții de cenzură editorială. Se vede că noii „orientați ideologic" sînt hotăriți să pună zăbala cailor de presă care nu aleargă după cum li se comandă, jokeul „național" trecînd direct la atac și amenințînd multe publicații, pentru a-i struni. Doar astfel, cu o poliție și jandarmerie — și, de ce nu ? și cu o presă — subordonate partidului de guvernămînt, se va avea grijă să auzim și să vedem, prin reprezentanții noștri — emanații democrației noastre originale — monologurile președintelui nostru, cuvîntările academicianului parlamentar și alte „activități" din „naționala" noastră Cîntare a României. **ȘI UITE-AȘA** a fost „cîntat" românul timp de patruzeci și cinci de ani, **ȘI IAR AȘA** joacă în continuare după scenarii emanate cu tehnică înaltă, că de ! nu degeaba are azi România un guvern format din tehnocrați, dintre care unii au lucrat și în țară și în străinătate, după cum declară ei înșiși, **cu mîndrie patriotică.** Numai prin conexiuni din cel mai fin oțel se realizează o **PLASĂ DE PĂIANJEN**, care din '46 încoace se tot perfecționează, reușind, în sfîrșit, să înlăture fața ideologică — oricum nu mai făcea doi bani — ca să nu-și facă de rușine nasul K.G.B.-ist. Reactivarea înaltior tehnicieni — consilieri de bază în toate timpurile — n-a fost zadarnică. O dovedește faptul că acum ei sînt PUTEREA, „dispariția" lentă a securității în armată, începînd cu 1 ianuarie 1990, fiind o reușită mișcare de acoperire. Strigătul copiilor care ne-au murit — „Armata e cu noi !" — a fost de bun augur întru supraviețuirea mașinăriei atît de necesare pentru liniștea noastră. Că domnul Virgil Măgureanu a promis publicarea dosarelor securității e un lucru îmbucurător — vom avea și noi, **oamenii de bine**, o literatură polițistă bună — chiar dacă vor fi dosarele pensionaților, iar fișele celor 70 000 de informatori nu vor fi date în vileag — pe cine să mai intereseze nodurile fără legături ale **PLASEI DE PĂIANJEN** — nodurile esențiale din ianuarie fiind ridicate în grad ; n-are decît istoria să se ocupe de teroriști, mai ales că arhivele secrete se deschid întotdeauna după cel puțin 50 de ani, iar „eroii" faptelor lor nu vor mai fi fiind de mult. Nasul K.G.B.-ist are cu ce se mîndri ! Găsim și noi acum, la toate nivelurile, tehnicieni **curați** ca și susținătorii perestroikăi, recrutați din absolvenți de facultate încă de pe vremea lui Andropov, cu vreo cincisprezece ani în urmă, reprezentînd toate domeniile, toți fideli statului de forță omniprezentă, cu aplomb intelectual și duplicitar, trecuți de cîțiva ani încoace în posturi decizionale. Și dintre ai noștri, mulți, foarte mulți au lucrat cam de după '74 în posturi acoperite **în străinătate, și astăzi încă mai vin, cu** un aer occidental, de „liberali în sens larg", să ne susțină guvernul și partidul nostru de guvernămînt. Important este că știu cum să ne servească, elegant, idei „împrumutate" de ici de colo, în variante social-liberale — de stînga — centru și, dispunînd acum de instrumente potrivite, își pot croi drum și ataca și Europa în tradițiile ei liberale. Douăzeci mai este o victorie a inteligenței liberale pregătite din timp — n-au lipsit nici instructori locali, exersați în lovituri de gen '46, factori decizionali comuniști înlăturați sau coborîți cu un nivel din cauza suspiciunilor medievale ceaușiste — care au valorificat naivitatea cu care opoziția a respectat elementarele deprinderi democratice. Scenariile, cu mici variante care să întrețină interesul și entuziasmul publicului „de bine", au început să se repete, iar marota — lovitură de stat — începînd din 12 ianuarie a legalizat repunerea în funcție a inteligenței tehnice liberale, atît în plan forte, intern, cît și în plan extern. Deocamdată, președintele nostru Iliescu este un fel de Ilie Pintilie folosit de comintern, la modă printre „eroii clasei muncitoare" de după '46. Că lucrurile stau așa, o vedem singuri — ne învîrtim în aceeași beznă de necunoaștere a ceea ce se întîmplă în rîndurile eșaloanelor PUTERII după morții străzii, după arestații din 13 februarie și **mineriada** din 13—15 iunie, și misterioasele dispariții de persoane.

Că „armata e cu noi", acum o știm cu toții. Important e că domnul ministru de externe Adrian Năstase a venit de unde a venit, iar domnul Babiuc a fost ceea ce a fost, dar acum conduce Justiția, iar domnul Virgil Măgureanu conduce S.R.I.-ul, necesar pentru anihilarea invadatorilor din „agenturili străine" (vorba defunctului). Or fi mulți, or fi puțini, Moscova cunoaște bine cine intră și iese, pentru ce vin și pleacă acești turiști agreabili și agreați — aducători de ajutoare, colportori de idei „geniale" privind trecerea la economia de piață, intermediari comerciali, printre care și naivi succesori ai unui românism desuet, pe cînd aici se joacă o carte tare, vitală pentru noi — **supraviețuirea comunismului nostru falimentar.** În jocul nostru dintre Basarabia și granița Ardealului cineva ține sub control Roata Norocului. E bine ca românul s-o știe, să nu-și facă iluzii. Dacă Dumnezeu îl iubește, îl va lua la El, ca și pe copiii lui în decembrie '89. Dacă nu-l iubește, îl va mai lăsa pe pămînt ca să mai înțeleagă, pentru că românul și-a stins focul în vatră, ca să-l ascundă pe Dumnezeu.

Corneliu Buzinschi

minimax

Vremea socotelilor (V)

Teoria marxistă a prevăzut posibilitatea ca, în cursul edificării societății noi, să fie nu o dată nevoie să se refacă totul de la capăt.

(Mihail Sergheevici Gorbaciov)

Foaie verde bisturiu
Doctorul are chipiu
Și-operează doar pe viu
Că românu-i răbduriu.

(Din folclorul nou)

În pofida pregătirilor și a declarațiilor oficiale, dar, mai ales, potrivnic semnificației istorice de care este încărcată, ziua de 1 Decembrie a lăsat în urma-i îngrijorare. Deși — de ce, Doamne, nu ?! — aniversarea ar fi putut să prilejuiască proiectarea întru viitor a Unirii din trecut ; Unire care, cum bine au gîndit-o înaintașii, trebuie să fie nu doar a românilor, o unire xenofobă, ci și unirea cu toți ceilalți de alte naționalități pe care destinul istoric nu i-a hărăzit drept compatrioți. Dar n-a fost așa. Ba dimpotrivă !

La urma urmelor, s-ar putea spune, huiduielile de la Alba Iulia n-au fost decît replica la ceea ce s-a scandat în București pe 29 noiembrie în timpul manifestației organizată de țărăniști. Din păcate, de-a lungul celor trei zile, evenimentele semnificative nu s-au redus doar la, să zicem, duelul a două galerii politice, iar decodificarea lor, de altfel ușoară, nu este aducătoare de liniște.

Așadar, mai întîi, vineri 30 noiembrie, Armata Română (curățată între timp de „elemente destabilizatoare" gen CADA) a defilat iarăși după 45 de ani pe sub Arcul de Triumf recuperat de noua cîrmuire a țării cu întreaga-i încărcătură istorică. Prilej de emoție patriotică, accentuată încă de amintirea acelui fantastic moment de speranță cînd, cu un an în urmă, oamenii au putut să strige pe străzi „Armata e cu noi !". Privind defilarea, impresionați și de noile uniforme, nu știam însă că, în urmă cu o zi, comandantul armatei „Transilvania" dăduse deja un comunicat prin care se avertiza că, la nevoie (?!), ea, armata „va da o ripostă fermă, mergînd pînă la deschiderea focului" ! Trecînd, deși este foarte greu de trecut, totuși trecînd peste discuția de principiu **dacă armata poate fi folosită ca poliție,** comunicatul cu pricina impune imediat întrebarea : oare să se fi ajuns în Ardeal pînă-ntr-atît de departe încît capacitatea de foc a poliției și jandarmeriei să fie insuficientă?! Sîntem oare chiar în pragul unui război civil ?! Nu aflasem însă de comunicatul semnat de dl. general colonel Paul Cheler (al cărui nume mai și tentează la o pronunție poznașă), așa că vineri am putut privi parada militară fără nedumeriri neliniștitoare ca cele menționate. După care, seara, am văzut ceva din recepția oferită de președinte în Sala Unirii a Palatului Cotroceni. Printre invitați, da !, printre invitați era dl. Eugen Barbu ! Halucinantă invitație ! Pentru că dacă s-a putut ca dl. E.B. să fie invitat atunci și acolo, dacă s-a putut să-l vedem (și probabil că nu întîmplător, ci **trebuia** să-l vedem spre luare aminte) dînd mîna cu dl. președinte Ion Iliescu, atunci totul se poate ! (Televiziunea nu ne-a arătat, dar, cine știe, la urma urmelor, de ce n-ar fi participat la recepție și „noul" lider al „noului" P.S.M., Ilie Verdeț ?!) Deci iată că cine nu a acordat suficientă atenție amenințării **„Vom fi iarăși ce-am fost și mai mult decît atît !"**, se vede că rău a făcut. Atunci însă cînd dl. E.B. va fi iarăși ce-a fost, ba încă și mai mult, neîndoielnic, istoria României va completa cazuistica utopiilor negre. Deocamdată, probabil că n-o să treacă multă vreme pînă cînd vom citi și vom auzi spunîndu-ni-se, nu prin mijlocirea unui interviu ca cel luat inculpatului Ion Coman, ci direct : „Revoluție ?! Mă băieți, hai să fim serioși ! Păi cine v-oți fi crezînd voi, mă golanilor ?!".

În fine, sărbătorirea de la Alba Iulia. Care, în cele din urmă n-a mai fost deloc sărbătoare ci o nouă rundă dintr-o luptă politică intolerantă. Iar dacă „poporul" nu vrea opoziție, nu vrea partide istorice și le huiduie, primul ministru cum o să se rupă de „mase" ? Le-a spus domnia sa că nu e frumos, nu e democratic, dar în cele din urmă entuziasmul popular s-a dovedit mai puternic antrenînd-l, ceea ce și explică, nu-i așa ?!, gestul revoluționar ! Dar nu numai glasul opoziției politice nu l-a suportat „poporul" la Alba Iulia, ci nici mesajul naționalității maghiare huiduit deopotrivă cu cele ale partidelor istorice. În treacăt fie spus, deși probabil și-ar fi dorit din tot sufletul să participe la un astfel de spectacol simbolic al înfrățirii românilor cu ungurii din Ardeal, Ceaușescu, cît era el de Ceaușescu, nu și-a permis-o. Putem însă crede că gestul și zîmbetul d-lui prim-ministru au fost chiar așa o reacție entuziastă, naiv-spontană, revoluționar-tinerească, ignorînd domnia sa consecințele, care nici nu au întîrziat să apară, cerută fiindu-i în mod formal demisia în Parlament ? Puțin probabil. Atunci ? Atunci se întrevede faptul că, dată fiind situația de criză economică și politică (iar în față ne așteaptă iarna !), pe de o parte, iar pe de altă parte, avînd în vedere că o „soluție bulgară" este exclusă prin modul cum s-a petrecut la noi „revoluția", domnia sa și-a asumat cu bună știință riscul în schimbul unui capital politic de ultimă instanță. Totdeodată, Puterea s-a apropiat astfel mult, chiar foarte mult de pragul critic dincolo de care începe dictatura. Iar într-un astfel de gînd cum să nu remarci că, deși erau acolo și deși se aniversa Unirea **tuturor** românilor, celor veniți de dincolo de Prut nu li s-a găsit loc să-și spună păsul acolo la tribună ?! Oare nu cumva pentru a nu se supăra Moscova pe al cărei ajutor frățesc se va putea desigur miza la o adică ?!

5 decembrie 1990

Șerban Lanescu

P.S. Iată însă că, în ultima clipă, aflăm și o veste într-adevăr îmbucurătoare. Sîmbătă 8 decembrie, la Opera Română din București se va hotărî cine este frumoasa frumoaselor pentru anul ce va să vină !

romanul azi

Un jalon epic novator

Situarea în universul cotidianului îndreptățește în vremea din urmă convertirea unor tipologii mai vechi (realismul interbelic le studiase ca fiind ale învinșilor în confruntarea lor cu competiția socială) în prezențe mereu în căutarea sensului vieții curente. Oameni singuratici, personaje „fără armură" deși li se cere să se înarmeze moral ca să își rezolve condiția măruntă, ei nu apelează la alternative. Lumea lor este tîrîtă de un fel de debusolare, oricum în criză de opinii limpezi. De unde decurge, în grade diferite după experiențe și resursele interioare ale fiecărui autor o resurecție a portretului amplu, un mod de a observa intelectual și desentimentalizat, un stil al unor notații neimplicate în dinamica narațiunii altfel decît pentru motivarea înfrîngerii sau evaziunii în inerție. Modelul literar contează acum mai puțin, în fapt important mi se pare ce aduce nou optica pe care o luăm în discuție.

Cred, și stă dovadă reușita cîtorva prozatori extrem de înzestrați, că noul rezidă în terapia propusă, o terapie degajată din plasarea acestor contemplatori într-o perspectivă care, odată cu luminarea imobilismului lor, previne asupra riscului generat de itinerarii risipite, spulberate de chiar absența orizontului anchetat, orizontul unei realități mutilante. Căci abulici sau dezadaptați, ori și una și alta, decepționați de feluritе accidente biografice, aceste apariții nu încearcă să se realizeze în acțiune, cît se refugiază în imaginar și așează în matca lui o respirație umană doritoare de prospetime, de autenticitate, exact atunci cînd resortul lor intim nu știe să găsească motivații plauzibile în timpul și spațiul care să îi maturizeze.

Acest tip de oameni comuni, izolați de propria lor centură lăuntrică, își cîștigă dreptul la existență estetică datorită sensibilității cu care prelungesc o înșelătoare imaturitate, sociomorfă și evazivă din cosmar, ca sursă a insatisfacțiilor sau a lipsei de replică la realitatea din care se sustrag, e drept fără mofturi dar și fără bărbăție. Istovirea nevoii de a-și găsi un rost a apărut inițial în primele romane ale lui Sorin Titel. Acolo, ca să ne referim la **Reîntoarcerea posibilă** sau la tablouri mai tîrzii, translarea din plenitudinea tinereții spre altceva, enigmatic, tremurînd de oboseală și crepuscular se produce sub semnul, observat de unii comentatori „al imaturității" ce renunță să urce spre plenitudinea vîrstei. Eroii se opresc din drum, limbajul lor înfruntă odată cu trăirile devitalizate solitudinea, umbra, dezrădăcinarea. Frîngeri timpurii încheie o apocalipsă a pasivității. Sorin Titel aduce în sprijin o tehnică a narației pe care o dezvoltă continuu, mai ales cînd trece să evoce sfîrșitul imperiului austriac, ales ca simbol absolut a ceva sortit morții. Bolnav de fragilitatea alcătuirii sale politice, imperiul generează suferință, frustrare, iar eroii titelieni peregrinează într-o lume degradată.

Din tensiunea cauzată de neconsolare, dezertare din morala prestabilită și din moarte, sesizată cum afirmam la Sorin Titel s-a desprins **o problematică a inaderenței** reluată, dezvoltată de scriitori ca Mihai Sin, Ioan Groșan, Florin Sicoe, Nicolae Stan.

Ce fusese divergență între a trăi explosiv dar și retroactiv, devine acum, în recentul roman al lui Mihai Sin **Bate și ți se va deschide** înstrăinarea de înțelesurile acreditate de propaganda dictaturii. Se reține imediat că bărbatul ce se trezește din somn extrem de matinal este preocupat să canalizeze evenimentele zilei și să le asume. Dar pentru Octavian Steflea mersul cu autobuzul iese din timpul explorat **la vedere** și se cufundă în altul, decepționat de căutări și avataruri tipice. Distanțarea/dezertarea din prezent se complică în registrul scriiturii cu povestea neîmplinirii în iubire. Pictorul vede mereu punctele extreme ale traseului său ca să se despartă de multiplicitatea lor tot mai împovărătoare.

Aceeași mobilitate critică în precizarea nuanțelor o comunică și debutantul, excepțional dotat, Florin Sicoe în romanul său **Herbert.** Leitmotivul cărții este, de astădată, unul muzical. În jurul personajului titular se țese un roman epistolar, risipit caleidoscopic. Herbert, s-a spus cu dreptate, este un învins. La el domină, mereu stimulată de natura sa introspectivă, fascinația neființei. Tipul de „raisonneur" revendică pentru sine muzica aspră, în tonalități dramatice, a lumii pe care nu o poate aborda. Ea îl absoarbe ca să-i dea întîlnire cu un trecut ce furnizează și trama epică și recapitulările cu care ea coincide pînă la identificare.

În **Așezarea,** Nicolae Stan aduce, după **Boare de Waterloo,** preferința pentru tipul de erou (îl cheamă Șerban Ghika) vînat de boală însă surprinzător, recuperat de chiar lupta pentru vindecare. O bună știință a punerii în pagină de situații credibile, de întîrzieri profitabile pe suprafețe mici, dedublate, îi îngăduie prozatorului să descopere limanul salvator pentru eroul său din preventoriu. În perimetrul acestuia, de la M. Blecher încoace, numeroși povestitori au aflat o sursă de inspirație. Pe Nicolae Stan îl diferențiază de ei lecturile cît și noul tip de relații ale personajului cu lumea. Dacă a învățat să trăiască acesta o datorează probabil unui efort subteran care trage din febra meditației suflul doritei regenerări. Negarea nu-l găsește receptiv pe Șerban Ghika, el are răbdarea și înțelepciunea să redevină sănătos, să creadă într-un proiect personal.

Ultimul pe care-l comentăm aici este Ioan Lăcustă din volumul căruia **Liniște,** se alege drept dominante, o sumă de amintiri de tot felul (erotice, de fapt divers finalizate ș.a.) care în registrul ironic sau savuros aluziv derulează un film al celei mai explicite diversități existențiale. S-ar zice că din această disponibilitate la modificările realului extrage povestitorul dezvoltările, relatările, intrările în și ieșirile din scenă. Armonia lumii leagă tot ce pare disparat. Naratorul simpatizează cu abilitate propriile născociri, recompune din jocul secvențial finaluri deschise. Ele denotă încrederea sa în puterea cititorului de a găsi răspunsuri.

Rămîne să salutăm demersul scriitorilor discutați care ambiționează să îmbogățească paleta de exprimări literare a umanității de azi. În tîlcul major, antiidilic al portretizărilor făcute descifrăm o desfacere de vechea normă a inadaptării. Vocația personajelor este de căutat în ieșirea din dileme, dar și în voința scriitoricească de a lumina dezavuarea unei omeniri alterate spre a o trata. Este astfel relansată o temă literară și oferit un discurs narativ generator de atitudini responsabile, din perspectiva cauțiunii ontologice. Neutralitatea aparentă și eschivarea educă dacă ne raportăm la timpul istoric în care au văzut lumina tiparului (ultimii ani ai dictaturii) la fel de bine pe cît participarea perseverentă la istoria ce conectează febrele novatoare, autorii afișează zădărnicia gratuității, condamnă mediocritatea, aceea la finalitatea opțiunilor pozitive.

Henri Zalis

povestea vorbei

Un limbaj tehnic

Pătrunderea limbajului tehnic, a elementelor de jargon profesional în limba comună e un fenomen frecvent, condiționat social și care se produce treptat ; începutul lui, totuși, șochează. În amestecul de stiluri, nu e indiferent ce elemente se combină : literatura română din secolul trecut folosește curent jargonul profesional pentru construirea unor personaje comice, mai ales în cazul unei incompatibilități maxime, precum aceea dintre limbajul discursului amoros, presupunînd individualizare și afecțiune — și cel impersonal, obiectiv, neutru, dominat de clișee, al stilului administrativ. În limbajul public al momentului actual se lasă recunoscut un registru cu individualitate marcată dar adesea imposibil de atribuit cu precizie unuia singur dintre stilurile : polițienesc, militar, securistic sau activistic. El nu apare ca o componentă a „limbajului de lemn" anterior — care își era suficient sieși și nu risca o infiltrare de concrețe — ci, mai curînd, ca un fenomen nou, în care un „limbaj tehnic" tinde să pătrundă în limba comună. Efectul nu e însă comic, ci, adesea, neliniștitor, lucru perfect explicabil prin conotațiile afective legate de domeniile în cauză. Nu este vorba în primul rînd de termeni precum *filaj, informator, rețea, activ, aparat, cadre, dotare, filieră,* a *racola* (dintre care unele, multifuncționale, apar și în alte limbaje decît cele pomenite mai sus), pentru că aceștia își arată clar, cel puțin pentru un sens al lor, apartenența la un domeniu și nu au tendințe de extindere a utilizării ; interesantă e, în ceea ce privește multe din aceste cuvinte, doar absența lor (sau a sensurilor specifice) din dicționare (a se căuta, de exemplu, *filaj*) — lucru ce reprezintă mai curînd o formă de tabu lingvistic decît o ipotetică neglijare a termenilor „prea specializați".

Există însă alte cuvinte, care au ca referent obiecte și acțiuni numite altfel (printr-un cuvînt sau o perifrază) de limbajul cotidian : altfel, adică dintr-o altă perspectivă. Acești termeni tind să intre în comunicarea uzuală prin frecvența cu care apar (începutul a fost făcut de difuzarea largă a unor procese ; a urmat apoi un lung șir de comunicate polițienești și de dispute în jurul lor) — dar sînt împiedicați să o facă de caracterul strident al relației lor cu noul context. De aici a avut cel mai mult de cîștigat, pînă acum, discursul umoristic, care a preluat parodic termeni ca *afluire-defluire, carosabil, molestare* etc. („golanii ăia ahtiați după perturbarea carosabilului și destabilizare", „Atlas", 48/1990, 6 : „am afluit în studio" — emisiune TV, 21 nov. 1990).

Cel mai ușor pătrund însă în discursul public termenii polisemantici ale căror accepții și conotații speciale pot chiar să nu fie observate : un caz pe care l-am discutat altădată este cel al cuvîntului *eveniment* — desemnînd cu precădere, în limbajul polițienesc și în cele apropiate de acesta, un incident, un fapt negativ ; la exemplele de atunci (de tipul „evenimentele rutiere comise"), trebuie adăugat unul semnificativ : „răspunsul lui Dăscălescu, reîntors de la Timișoara, din care rezulta că acolo nu se încheiase evenimentul" („Flacăra", 42/1990, 2). Un caz similar și cu deosebire supărător mi se pare a fi cel al inocentului *teritoriu*. Cuvîntul (desemnînd, conform DEX-ului, o „întindere de pămînt delimitată prin granițele unui stat sau ale unei unități administrative și supusă suveranității statului respectiv") nu e asociat obligatoriu unui anumit stil, utilizîndu-se însă mai ales în limbajul științific și administrativ. În mod normal, termenul e însoțit de determinări adjectivale sau substantivale sau este articulat („teritoriul țării", „acest teritoriu", „un teritoriu de X km", „teritoriul" etc.). Construcțiile prepoziționale în care substantivul nu mai are determinanți — *pe teritoriu, în teritoriu* — aparțin în mod evident unui „limbaj tehnic" din

cele de care vorbeam mai sus, în care au sensul special „în țară", „în afara centrului". Utilizarea-tip a cuvîntului este ilustrată de enunțuri ca : „de la armată moștenisem niște *structuri în teritoriu*", „aparatele *din sediile centrale și din teritoriu*" (interviu cu directorul S.R.I., „Expres", 41/1990, 5 și 43/1990, 3). Construcția e acceptabilă atîta timp cît apare încadrată între alți termeni din aceeași sferă ; din păcate, ea e reluată în enunțuri diferite stilistic, aparținînd limbii standard, în care firești ar fi fost structurile libere sinonime cu ea, de genul „în unele locuri (din țară)", „în țară" etc. : *„în teritoriu* am avut destule cazuri cu oameni care..." (id. 41/1990, 5) ; „toate observațiile care au apărut *din teritoriu...*" (TV, 27.12.1990, interviu cu președintele țării). Tipul de organizare și de acțiune pe care îl presupun asemenea formule marcate de rigiditate nu poate decît dăuna comunicării libere. Intrarea în circuitul limbii uzuale, de conversație cotidiană, nu pare posibilă pentru asemenea construcții decît, poate, prin registrul argotic — care ar adăuga la „a ieși în peisaj" profesionalele „a ieși pe traseu" sau „în teritoriu". Limbajul „tehnic", intens neologistic, citat, are de altfel o strînsă dependență de spațiul de mișcare și de mișcarea însăși („a penetra în strada...").

Ipotezele de mai sus sînt totuși fragile, în lipsa unui corpus accesibil și suficient de larg și de variat de texte — din care să reiasă în ce măsură miliția/poliția sau securitatea au/au avut un limbaj specific, împrumutat în parte altor instituții (armata sau factorul politic), capabil să impună limbii uzuale anumite cuvinte, modificări de sensuri sau de construcții. Tehnicizarea limbajului e, oricum, de evitat ; din această direcție, mai ales — pentru că trezește amintiri neplăcute.

Rodica Zafiu

Proza vînturilor

Într-o perioadă în care se împlinesc o sută de ani de la nașterea lui Nae Ionescu (4 ianuarie, după G. Călinescu, 16 iunie 1890, după Mac Linscott Ricketts), și cincizeci de ani de la moartea sa (15 martie 1940), o editură particulară din București s-a gîndit să-i reediteze, prin **reprint**, volumul alcătuit în 1937 de Mircea Eliade (la sugestia lui Al. Rosetti, directorul Editurii „Cultura Națională") și intitulat **Roza vînturilor.** Este vorba de o selecție din articolele publicate de Nae Ionescu între 1926 și 1933 în **Cuvântul,** plus două articole apărute în **Gândirea** (1927) și în revista de critică teologică **Predania** (1937). Inițiativa e bine venită, pentru că în afara tezei de doctorat (**„Die Logistik als Versuch einer neuen Begründung der Mathematik"**, München, 1919), pe care discipolii i-au publicat-o în **Isvoare de filosofie** (I, 1942) și în afara cîtorva cursuri de logică sau de metafizică, apărute în timpul războiului, gazetăria și opera teoretică a lui Nae Ionescu au rămas, ca și inaccesibile, în publicațiile periodice din epoca interbelică sau în culegerile litografiate ale foștilor săi studenți. Să se repete oare cu această adevărată proză a vînturilor, care este gazetăria, situația în care s-a aflat multă vreme și Eminescu? Al. Brătescu-Voinești își amintea, în 1934, cum Titu Maiorescu i-ar fi spus, în legătură cu gazetăria poetului, că numai atunci cînd vor fi editate articolele politice de la **Timpul,** posteritatea va înțelege, în sfîrșit, în ce a constat genialitatea lui Eminescu. Aproape același lucru îl susține Mircea Eliade în legătură cu gazetăria lui Nae Ionescu : „Poate numai cineva căruia i-ar fi accesibile multele sute de articole publicate, sub semnătură și pseudonime, în **Cuvântul, Predania** și alte cîteva publicații periodice, poate numai un asemenea cititor norocos ar putea înțelege în ce a constat fenomenul cultural Nae Ionescu".

Ce știm totuși pînă în momentul acesta, despre Nae Ionescu ?

Un dicționar al politicienilor și al partidelor politice din România, editat la Londra, în 1936, îi acordă douăsprezece rînduri (cu adresă cu tot) : „IONESCU NAE : Dr. în filozofie la Universitatea din München, 1919. Profesor de logică și metafizică la Universitatea din București. Gazetar, fost director al ziarului **Cuvântul,** interzis după asasinarea lui I. G. Duca. Deputat în 1932. Independent, avînd relații cu Garda de Fier".

Interesați mai puțin de omul politic, discipolii lui Nae Ionescu au păstrat amintirea extraordinară a profesorului lor, pe care au transformat-o într-o adevărată **legendă**, cu o singură excepție notabilă, aceea a lui Mihail Sebastian care, imediat după 15 martie 1940, consemna în jurnalul său intim că fostul director al **Cuvântului** ar fi murit „neîmplinit, nerealizat, învins și — dacă nu mi-ar fi greu s-o spun — ratat". În schimb, Emil Cioran l-a socotit maestrul său „de îndoială", singurul profesor de la care a putut învăța „ce dramă mare e cunoașterea", Mircea Eliade l-a considerat un adevărat „învățător al neamului său", comparabil cu Iorga, iar pentru Vasile Băncilă, Nae Ionescu a fost una „din cele mai originale, mai interesante și mai patetice existențe din istoria intelectualității românești". Sînt puncte de vedere extrase din cîteva evocări, în care accentul cade mai ales pe forța **charismatică** a omului și pe rolul de **„maître à penser"** pe care acesta l-a jucat într-una din cele mai agitate perioade ale istoriei noastre moderne.

Surpriza e să descoperim că mai toate aceste convingeri au fost categoric contestate, dintr-o perspectivă care nu ne poate lăsa indiferenți. Las la o parte radicalismul celor care au făcut din Nae Ionescu „oaia neagră" a epocii interbelice și au interzis orice discuție serioasă în jurul lui. În cartea sa despre Mircea Eliade, Mac Linscott Ricketts reproduce clișeul profesorului fără cărți, cu aer mefistofelic (Fănică Niculescu), pe care Petru Dumitriu îl introduce într-unul din romanele sale și căruia i se pune în circă asasinarea lui Iorga. Dar în timp ce discipolii au făcut din Nae Ionescu un fel de Socrate al României, pentru Șerban Cioculescu el a fost un „maestru pernicios", iar pentru G. Călinescu (în 1941), „un cabotin superior". Mai aproape de noi, în **Amintirile** pe care le-a publicat de curînd la Paris, Al. Paleologu consideră relația pe care cîteva din spiritele cele mai strălucite ale epocii interbelice au întreținut-o cu o mișcare politică de tip național-socialist, ca pe un mister inexplicabil. Oricît am încerca să-l despărțim pe omul politic de filozoful, de logicianul sau de gazetarul Nae Ionescu, această relație nu va putea fi nici ocolită și nici minimalizată. Într-o carte celebră despre psihologia de masă a național-socialismului german, Wilhelm Reich observă la un moment dat că nici iluzia și nici naivitatea nu au fost factorii cei mai importanți care să fi determinat masele să accepte fascismul. Aceste mase au dorit fascismul, au avut nevoie de el, în anumite circumstanțe cărora, în termeni psihanalitici, le corespunde activarea perversă a instinctului gregar. De aici pînă la teoria binelui făcut cu forța și a violenței raționale nu e decît un pas, pe care național-socialismului (de dreapta sau de stînga) l-a făcut cu dezinvoltură, uitînd că tot ceea ce se obține prin

forță nu are valoare pentru nici una din părți.

Pe de altă parte s-ar putea identifica mai multe moduri de a legitima **autoritatea** în cadrul unei comunități. Am avea mai întîi un tip de autoritate bazată pe **tradiție,** un al doilea tip bazat pe **competență** și un al treilea, întemeiat pe forța de atracție **charismatică** a unui individ (aceasta e, pe scurt, teoria lui Max Weber, din **Savantul și puterea).** Dar în timp ce primele două forme de legitimare a autorității sînt caracteristice epocilor de echilibru, pe cea de-a treia (proprie sfinților, profeților, dar și condotierilor din lumea de azi) o întîlnim în momentele de criză sau de răscruce ale istoriei, cînd oamenii reacționează mai mult la semnalele magnetice ale unor lideri, decît la raționamentele lor. Îi las pe cei care vor avea toate datele și îi vor face biografia să stabilească de care dintre aceste trei categorii poate fi apropiat Nae Ionescu.

În gazetăria din **Roza vînturilor,** ceea ce ne atrage de la început atenția este un anumit stil, mai apropiat de tonul colocvial al disputelor orale, decît de retorica studiată a prelegerilor academice sau de aerul înțepenit al articolelor cu trimiteri savante și note de subsol. Lucrul nu se explică atît prin caracterul „trivial", obișnuit al subiectelor dezbătute, cum s-a spus (dimpotrivă, nu de puține ori în discuție se află complicate chestiuni de doctrină), cît prin temperamentul autorului care, de cele mai multe ori, se angajează într-o polemică directă cu preopinenții săi. De aceea, articolele pornesc mai întotdeauna de la încercuirea strînsă a unei probleme (însoțită de clișeul acceptului de a coborî de la catedră, în arenă), pentru ca, în continuare, demonstrația să fie ritmată de cîte un „Iată", „Să vedem", „Să ne lămurim" și „Să judecăm deci", pînă la victoria finală, care echivalează, nu de puține ori, cu o adevărată explozie retorică : „Vă stinghereste ce scriem ? Aveți o soluție simplă : strîngeți-ne de gît — dacă puteți". Adversarii au numit stilul acesta, **naist** și el a fost atît de puternic în epocă, încît a pătruns imediat în scrisul discipolilor, la Mircea Eliade, în **Oceanografie** sau la Noica, în **Jurnalul filosofic** din 1944.

Dar, desigur, **mai** importantă decît „pecetea năistă" rămîne doctrina care, este adevărat, poate fi redusă și ea la un număr de cuvinte parolă, mai puternice decît orice raționament („asaltul nostru către cer", „revoluția mistică", „lumea nouă ce stă să vină", „noua structură spirituală", în fine, **trăire, experiență, autohtonism).** Care sînt însă ideile culturale și de filozofie a istoriei din **Roza vînturilor ?** Din acest punct de vedere, articolele cele mai importante mi se par a fi **„Sufletul mistic"** (1926), **„Muntenia care unifică"** (1923), **„De la «Sămănătorul» la noul stat românesc"** (1930), **„Înspre realitățile noastre"** (1931), **„Lichidarea romantismului pașoptist"** (1931) și, într-o oarecare măsură, **„Revizuirea tratatelor"** (1933).

În cîteva cuvinte (și trecînd peste contradicțiile care fac parte și ele din sistem), convingerea lui Nae Ionescu e că punctul de plecare al culturii noastre moderne (momentul 1840) și direcția spre care ea se orientează („spiritul european") sînt greșite. Prin pașoptiștii noștri noi am selectat un tip de cultură citadină și „corcită", adică o cultură „de împrumut", îndatorată „filozofiei iluminate a veacului 18", în loc să rămînem autohtoniști și întorși cu fața spre sud-estul Europei și spre Angora. Latinitatea, principalul argument al celor care pledează pentru occidentalism, e în mare măsură o prejudecată, iar iubirea dintre noi și Franța (dezvoltată într-o singură direcție), o legătură la care ar trebui să renunțăm cît mai curînd. Se adaugă la toate acestea prejudecata individualismului, a raționalismului cartezian și a regimului parlamentar și democratic, în locul unui sănătos „partid de masse", al „dictaturii de partid" și al statului corporativ sau țărănesc : „Propriu zis, deocamdată noi nu facem decît să lichidăm raționalismul ; nu raționalismul adevărat cu care misticismul a trăit întotdeauna în pace ; ci raționalismul cartezian, care este o răsturnare și, mai departe, o falsificare prin unilateralitate a celui adevărat". (**„Sufletul mistic"**).

Majoritatea acestor teorii sînt făcute pe măsura unei stări de criză („stăm la o răscruce a istoriei noastre naționale"), dar ele se află prea aproape de nebunia celui de-al doilea război mondial, pentru a mai putea fi comparate cu simțul realității istorice și cu tradiționalismul lui Iorga, cu doctrina maioresciană a formelor fără fond sau cu naționalismul eminescian. Unde au dus aceste idei în politică (indiferent dacă a fost vorba de radicalismul de dreapta sau de cel de stînga) s-a văzut. În cultură, terenul pare să fie mai potrivit cu ipoteticul dorințelor, dar nici aici nostalgiile nu-și au rostul. Mai ales atunci cînd ele se dovedesc a fi, în esență, **fundamentaliste.** Și pentru că productivitatea unei doctrine se verifică și prin actiunea discipolilor ei, ar mai fi de observat că, prin opera lor, elevii lui Nae Ionescu n-au mers decît pînă la un punct pe urmele maestrului.

Florin Manolescu

Locuri comune (V)

Un mod particularizant de a fi al legii **coerenței** textului este apariția și existența ei ca regulă a **consecvenței,** adică :

a) Dacă un text începe într-un anume fel el nu se va putea desfășura decît într-un anume, acel, fel, conform convenienței largi (existînd, evident, un anume număr „x" de variabile). Regula poate fi numită și ca **restricție a începutului,** iar în esteticile informaționale a fost exprimată sub forma unui mini-scenariu extrem de limpede : înainte de primul cuvînt al viitorului text libertatea este totală : înainte de primul cuvînt al viitorului text libertatea este totală, existînd „n——1" variante posibile ; odată cu acesta numărul lor se reduce enorm, iar pe măsură ce înaintăm în text marja posibilităților devine din ce în ce mai redusă astfel încît, de la un moment dat ,regula consecvenței domina în mod necesar zicerea. Regula capătă, finalmente, următoare formă : cu cît înaintăm într-un text regula consecvenței devine mai restrictivă și acționează mai puternic, inițiala libertate fiind înlocuită de o tot mai mare și, în cele din urmă, totală constrîngere.

b) Afirmațiile de mai sus sînt valabile atît pentru producere, cît și pentru receptare.

c) Legea coerenței acționează la nivelul globalității textului, e o modalitate de descriere a funcționării întregului ca întreg, în care părțile sînt armonice, — atît în sensul de îmbinare armonioasă cît și în acela de existență concomitentă, ca într-un acord muzical. Dar, dată fiind existența limbajului numai și numai ce succesiune în timp, rezultă că globalitatea nu există decît în subiectul cunoscător .Coerența nu e decît o proiecție ideală, un construct vizat ea nu e niciodată suficient de pertinentă și accesibilă pe parcursul desfășurării scenariului textual. În linearitate coerența se manifestă drept consecvență, aceasta fiind modalitatea de existență-funcționare, dar și de descriere a textului ca succesiune, continuum, desfășurare .Consecvența și coerența sînt, deci, două modalități de descriere a aceluiași obiect epistemic în cele două moduri diferite de existență a acestuia : succesiunea și globalitatea.

d) Regula consecvenței presupune și încălcarea ei, adică abaterile de la scenariu, înșelarea așteptării cititorului. Totuși, textul, mai ales cel modern, are capacitatea și modalitățile de a rezolva, de a-și asimila și abaterile în interiorul aceluiași scenariu. **Abaterile nu vor fi însă niciodată atît de mari încît să se lasă cu totul din tipul de text declanșat.**

e) Rezultă că importante sînt prima/primele decizii, ca și cele situate în punctele nodale ale desfășurării textului.

f) Nu mai este necesar să subliniem ireversibilitatea scenariului textual și nici totala sa ca autonomie față de cititor, — simplu privitor ca la teatru. Totuși, nu putem încheia fără să reluăm o idee binecunoscută, atinsă incidental la punctul „a" : **de la un moment dat textul devine relativ autonom chiar și față de propriul său autor, iar pînă la urmă, vrînd-nevrînd, autorul trebuie să se supună tiraniei propriului său text.** E o dovadă de maturizare sau de alienare ?

•

Conform uneia dintre obișnuințele fecunde ale acestui veac, cititorului i s-ar cere acum un feed-back însoțit de schimbarea totală a unghiului de lectură. Afirmațiile anterioare pot fi transferate ca atare în domeniul politicului, conform tropului că desfășurarea istoriei poate fi, și ea, recepționată ca scenariu textual. Cu menținerea că, dacă în domeniul literarului afirmațiile precedente sînt exclusiv judecăți de **existență,** — fără legătură cu valoarea/valorizarea textului —, în schimb, în domeniul politicului ele sînt mai ales judecăți de **valoare.** Ceea ce înseamnă de pildă că, dacă începutul unui scenariu e prost, este practic imposibilă remedierea lui, căci asta ar însemna încălcarea regulii consecvenței și, care vasăzică, ieșirea din scenariu. Iar regula consecvenței e din ce în ce mai coercitivă, lucru ce face remedierea din ce în ce mai improbabilă sau, nu-i așa, doar prin ruptură, — ceea ce duce, de fapt, la un alt text.

•

Nici nu vreau să conștientizez, dar iubesc, din toate puterile care au mai rămas într-un suflet îmbolnăvit de două decenii de neparticipare, ideea golului din steagul României. Nu pentru ciudățenia ei, ci pentru multele semnificații pe care le are. Nu e nevoie să le spun. Toți cei care, ca mine, au crezut că în decembrie ar fi putut avea loc o revoluție, le știu prea bine.

Eu, unul, o spun limpede, cît mai apuc. Ceaușescu nu trebuia să moară. Da ,să trăiască dintr-o pensie de 1 500 de lei lunar, el și cucuvaia lui, asta da ! Din care Sectorul Special din Aleea Alexandru să-i cumpere cartofi degerați pe jumătate, salam Glina și stavrizi înegriți (oare cît de mulți sînt, **în plus,** cei cărora le duc mîncare Secto-

Mihail Oprea

Continuare în pag. a 6-a

marin lupşanu

Opţiune în toamnă

Venise toamna
şi cei vii se rezemară în cuvinte
cei morţi în cruci păzindu-şi parcă
imensitatea din morminte.

Venise toamna
se schimbase ceva în ochii celor vii
şi în limgul somn al celor morţi
un fel de disperare albastră
un fel de tragere la sorţi
o înverşunare între pămînt şi cer
un anotimp ciudat în care
arborii cîntă pînă pier.

Venise toamna
plutea-n văzduh fără odihnă
sufletul meu nehotărît
spre bucurie ori spre tihnă ?

Pasărea

S-o lăsăm să moară de moarte bună
de verde pom de cer înalt de vînt
buimac
alţii îi vom plăti cîntecele oraşului
cu bani grei
şi săraci lipiţi vom fi
chiar atunci cînd vom înjunghia vitele
şi pe masa noastră
pliscul va bate din aripi aburinde.
S-o lăsăm să moară de moartea ei
şi a păsărilor
de nu
vom muri noi înşine înainte de-a
trece-n nefire.

Linie dreaptă

Şi frunza care nu se mişcă
şi pasărea care nu cîntă
îţi intensifică singurătatea.

Iar prezenţa ta aici
în loc să voaleze liniştea
o concentrează, o face stană de piatră.

Doar plictiseala lucrînd ca o cîrtiţă
scoate din îndepărtatele zone
ale memoriei
mici piramide de nostalgii.

Viaţa ta —
linia dreaptă a tristeţii.

Aidoma bronzului

Deseori speranţele tale
au scarta puilor rămaşi în scorburi
după ce pasărea a fost împuşcată.

Mulţumită de sine
trufia seamănă cu o sabie roşie
retrăgîndu-se-n teacă.

Lumea aşteaptă primăvara, moartea ;
gloria care nu mai vine.

Şi odată cu mulţimea aştepţi tu
numărîndu-ţi bucuriile şi tristeţile
fiindcă viaţa ta e aidoma bronzului
medieval
din care unii făceau arme alţii statui.

Stea căzătoare

Copilărie — început şi sfîrşit de
miracol —
de cîte ori încerc să mi te-apropii
tristeţea mea se face de aur
de parcă mi-ar atinge sufletul regele
Midas
şi simt cum se rupe din mine
o stea căzătoare
luminîndu mi restul vieţii şi
cutremurîndu l
nu spre uimirea mea ci a discipolilor
mei.
Sînt, în astfel de clipe,
asemeni unei rachete cosmice
care se leapădă de sine treaptă
cu treaptă
spre a exista. Şi chiar existăm :
fiecare pe orbita sa
eu pe drumul drept şi scurt totodată
dintre pîntecul mamei şi pîntecul
dealului.

Aproape haiku

Trecătorii — pironiţi locului
privesc cu sufletul la gură
iedera urcînd pe zidurile oraşului.

Schiţă de portret

Strigătul maicii mele născîndu-mă
fiind mai rapid decît fulgerul
a ajuns înaintea mea pe cruce.

O, moarte dacă eşti un bun ochitor
otrava laserului tău va trece
prin palmele mele deja crenelate.

Nu ştiu de ce

Dintr-o copilărie de demult
răzbate fericirea pînă la mine
— un fel al soarelui
de a se reflecta în cioburile de pe
maidan —
şi nu înţeleg de ce sînt atît de obosit
(de parc-aş purta o platoşă greoaie
pe umeri)
tocmai acum cînd vin berzele
cînd susură lacrimile ce au stat
toată iarna
-ngheţate pe obraz
acum cînd triumful lui martie
are în sine
ceva din violenţa liniştită a mafiei
siciliene ;
acum mă prind cu toate puterile mele
ca de nişte rădăcini
de splendorile tale, primăvară,
iar sub mine se-ntinde lacomă
prăpastia fericirii.

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Editura UNIVERS şi complexele literaturii române

Cînd hîrtia nu-i nici să tragi cu tunul, cînd tinerii autori români precum semnatarul acestor rînduri nu pot să-şi scoată cărţile pentru că... şi pentru că... şi vor sta la porţile Uniunii scriitorilor pînă la adîncă senectute, ce credeţi că face Editura Univers ? Păi tipăreşte cărţi străine, una şi una, care mai de care mai groasă, înghesuind între coperţi, care de care mai frumoase şi mai lăcuite nu un roman, ci adesea cîte două... ! Mai schimbă şi coperta celebrei serii „Romanul Secolului XX" făcînd-o atractivă şi comercială ! Atunci cine o să mai cumpere autorii noştri dragi şi neaoşi, dacă Editura Univers, în frunte cu Mircea Martin face o asemenea politică. Ceea ce este mai grav este că numita Editură nu se limitează la autori europeni (că atunci, treacă-meargă, acolo vrem să intrăm) ci publică şi autori americani, ba chiar şi japonezi ! Ce legătură avem noi cu Japonia în afară de recenta vizită oficială ?

Pe scurt, după ce că literatura română este atît de complexată, încît noi tinerii cînd mergem şi noi la un sprit, nu ne putem privi în faţă fără să roşim, UNIVERSUL şi dl director Martin adîncesc stingherealа noastră. Promit că vom lua atitudine în revista NOUĂZECI împotriva domniei-sale ca să vadă : cum ne-a crescut aşa ne are !

În concluzie, indiferent pe ce căi ocult se descurcă în chestiunea hîrtiei, felicitări pentru continuitate şi urări de tiraje cît mai mari, că ultimele apariţii le-am luat din Pasaj la preţ triplu.

Horia Gârbea

Albert Ayguesparse
MOMENTUL ADEVĂRULUI ● NONCONFORMIŞTII
Editura Univers

● Cele două romane belgiene, în traducerea Rodicăi Lascu-Pop sînt o lectură foarte agreabilă cu toate că nu au, în sine, nimic facil. Ceea ce un cititor român mediu nu ştie despre proza belgiană adică aproape totul, nu va afla citind romanele lui Ayguesparse. Dar cei mai mulţi le vor citi, cu plăcere, fără să-şi pună problema provenienţei, pentru că au acea formă lejeră de universalitate pe care romanele vest-europene au prins s-o aibă încă înainte de existenţa Pieţei Comune.

Kobo Abe
CHIP STRĂIN ● HARTA ARSA
Editura Univers

● Un trio recunoscut în Europa : Kawabata — Mishima — Kobo Abe reprezintă cam singurul reper al amatorului român de japonezării mai ales că **Shogun** a spart piaţa şi toate informaţiile noastre despre civilizaţia soarelui răsărind, oprind aceste informaţii la nivelul Evului Mediu peste care pluteşte marele H de la Honda. Romanele lui Kobo Abe sînt însă literatură de cea mai bună calitate ceea ce mă face să cred că şi traducerea Angelei Hondru este la fel. Poate lipsa unui pronunţat specific extrem-oriental o face mai lizibilă şi mai agreabilă. O prefaţă, totuşi mi-a lipsit, aşa, ca simplu cititor dornic de completarea culturii generale.

Giovanni Papini
GOG
Editura Univers

● Literatura italiană din acest secol este bună pentru că, împotriva prejudecăţii comune, nu întinde vorba degeaba. Puternice clare şi scurte, prozele sarcastice din GOG au o subtilitate indusă de fraze aparent neutre.. Deşi d'annunzian în alte scrieri, în GOG, Papini îi prefigurează pe Moravia şi Buzzatti scriind cea mai înaintată operă a sa.

Traducerea prima după război a cărţii, aparţine Ilenei Zara.

Carson McCullers
INIMA-I UN VÎNĂTOR SINGURATIC
Editura Univers

● Numai după dulceaţa acestui tîlu şi apusurile de soare din Sud (sudul american), tropotul stereofonic din *Pe aripile vîntului* şi cerul său Eastman Color se adună în cutia cu nostalgii. Romanul, tradus de Dorina Tulpan, este însă, dimpotrivă, strîns, feroce pe-alocuri, iar autoarea poate să fie ea însăşi vreo eroină aspră sub romantism din romanele altor „sudişti".

„Litere"

● A apărut primul număr al magazinului lite ar LITERE, editat de „Cartea Românească" sub redacţia lui George Bălăiţă, E. Elvin şi Tania Radu. Gîndită ca revistă de informare literară în sensul cel mai cuprinzător al cuvîntului — împăcînd adică biografia cu bibliografia, proiectul cu opera şi buletinul de ştiri cu comentariul eseistic — noua publicaţie se impune încă de la primul număr prin consistenţă, modernitate grafică şi diversitate, avînd între coperţi fragmente de beletristică, eseuri, puncte de vedere, repere istorico-literare, aparţinînd unui mare număr de scriitori români de azi şi din toate generaţiile şi de toate genurile, constituindu-se astfel într-o veritabilă panoramă a actualităţii literare în care tabloul apariţiilor editurii „Cartea Românească" deţine, se înţelege, un loc prioritar. Amintind întrucîtva de revista franceză „Lire", dar fiind altceva decît periodicul lui Bernard Pivat, cel puţin prin cuprindere şi zone de accent, „Litere" ni se pare hărăzit unei vieţi lungi şi frumoase, apariţia acestui magazin venind să acopere un loc gol, resimţit ca atare de majoritatea iubitorilor de literatură, iar, prin, asta, semnificaţia lui o depăşeşte cu mult pe aceea a unui simplu buletin editorial. Aşadar o revistă în toată puterea cuvîntului, pe care ne face plăcere s-o recomandăm cititorilor noştri.

(Urmare din pag. a 5-a)

Locuri comune (V)

rul şi I.A.D.-ul, că majoritatea celor dinainte sînt, oricum, tot pe nomenclator ? !). Să i se oprească lumina cîte 4—6 ore pe zi, niciodată la aceeaşi oră, apa să curgă numai din cînd în cînd, iar cea caldă deloc de la 1 octombrie la 1 aprilie. Să stea, zilnic, la coadă, cîte 5—6 ore, iar carnea, sau brînza, sau untul să se termine în nouă cazuri din zece cu 2—3 persoane înaintea lor. Să urce, pe jos, cu bagaje, cele zece sau unsprezece etaje pînă la garsoniera confort II, dar cu uşă pentru balconul inexistent, iar liftul să meargă numai cînd i-ar da ea bacşiş micului dictator de la Ascensorul. Dar să moară, nu. Să aibă ziare proaspete doar cu dările lui de seamă şi omagiile „pretinilor", şi televiziunea cu circuit închis, două ore, seara, — cu romanţe şi poezii patriotice — dacă nu se opreşte curentul. Să fie duşi la mare, la Neptun, în octombrie, dar după două zile să li se spună, politicos că sînt prea mulţi turişti străini şi trebuie să elibereze camera. Ceea ce spun vi se pare răzbunare, dinte pentru dinte, plătirea poliţelor, uitînd că aceasta a fost (şi este ! ! !) viaţa celor mai mulţi dintre noi, ceas cu ceas, an cu an, aproape două decenii .Ar fi fost un soi de sadism non-violent şi chiar plin de umor, oricum greu de comparat cu surprinzătoarea, pentru mine, pedeapsă cu moartea. Ne-am dovedit, brusc, noi care pretindem a fi făcut totdeauna parte din Europa şi a fi fost totdeauna creştini (eu, unul, sînt necredincios) ciudaţi de orientali, dacă nu chiar medievali, — căci iată, pentru noi, viaţa individului se dovedeşte total lipsită de importanţă. E o idee pe care nu mai insist, — deşi e cel mai important lucru din cîte ni s-au întîmplat în ultimele şapte luni, cînd au suferit fizic, sau chiar au murit, atîţia dintre semenii noştri, în indiferenţa sau chiar acceptarea, de către ceilalţi, a ideii de violenţă. Nu mai insist pentru că este o constatare prea crudă, poate chiar înfricoşătoare. Cruzimea, excesul din ziua de Crăciun, ne-au pus parcă sub semnul unui blestem din cercul căruia nu ştiu cînd şi dacă vom mai scăpa : răzbunarea şi intoleranţa.

Dar mai e, totuşi, ceva de adăugat. Cineva, cîţiva, în numele nostru dar fără ştiinţa noastră considerînd (cum ? de ce ?) că sîntem însetaţi de sînge, a hotărît. Exista, şi ne-am oferit-o singuri, motivaţia teroriştilor care, uite, s-au potolit (care teroriştі ? !). Dar n-am băgat de seamă că, brusc, în subconştientul nostru, s-a strecurat sarpele ideii că viaţa omului nu are importanţă, — şi aici nu e vorba numai de viaţa celor doi Ceauşescu, ci mai ales de a sutelor de bucureşteni morţi, absurd, după chemările inconştienţilor de la televiziune. Dar mai ales n-am observat şi nu ne dăm seama nici astăzi că noi, românii, am „terminat" cu totalitalismul (adică decizia unuia / unora în numele tuturor) tocmai printr-o decizie totalitară. Era, deja primul mare semnal de alarmă, poate cel mai important semn al „continuităţii". Sau mai curînd al imposibilităţii noastre funciare de a face vreun pas, cît de mic, spre secolul în care, totuşi, trăim.

Teze la sfîrşit de mileniu, cu implicite antiteze

Un luptător : SERAFIM SAKA

Uluitoarea resurecţie naţională a românilor de dincolo de Prut, proces pe care-l urmărim cu emoţie, speranţă şi, uneori, cu tristeţe (căci încercările dramatice şi intrigile străine nu lipsesc), n-ar fi atins probabil proporţiile actuale fără aportul de suflet şi conştiinţă al scriitorilor. În Moldova încă înstrăinată cuvîntul implică în egală măsură şi opera, şi viaţa. A scrie înseamnă aici a trăi pentru neam, pentru valorile lui morale, spirituale, pentru o istorie care în ciuda surpărilor şi vitregiilor trecutului începe a face dreptate românilor. Dreptate tradusă pînă acum în Basarabia prin recunoaşterea limbii moldoveneşti (române) ca limbă de stat, prin adoptarea alfabetului latin şi a tricolorului. **Trei idealuri, trei bătălii, trei victorii din care n-a lipsit fiinţa scriitorului, fie el poet (ca Leonida Lari, Dumitru Matcovski, Nicolae Dabija, Valeriu Matei), fie prozator (numele lui Ion Druţă şi Vasile Vasilache ni-s cele mai la îndemînă) ori eseist (şi aici ne gîndim, între alţii, la Ion Mînăscurtă).**

Un luptător pentru demnitatea şi unitatea limbii române este şi prozatorul Serafim Saka, **nuvelist şi romancier proeminent ale cărui cărţi vor vedea curînd lumina tiparului şi la Bucureşti. Publicîndu-i azi un articol care a făcut vîlvă în Basarabia, socotim necesar să comunicăm în avanpremieră şi cîteva date despre autor.**

Născut în 16 martie 1935, la Vancicăuţi (Cernăuţi), Serafim Saka a urmat cursurile Institutului Pedagogic „Ion Creangă" din Chişinău şi ale Facultăţii de scenaristică şi regie din Moscova. Ziarist un timp la „Tineretul Moldovei", publică prima carte — Era tîrziu **(proză scurtă) în 1966. I-au urmat :** Vămile **(roman, 1973),** Aici şi acum **(publicistică, 1976). După o interdicţie de 12 ani, datorată între altele şi polemicii cu „Academia Moldoveană" controlată de alogeni, revine editorial cu** Linia de plutire **(1987). De atunci a mai publicat** Peregrinările şi suferinţele spătarului Milescu din Mileşti **(nuvelă cinematografică în colaborare cu Valeriu Matei, 1989),** Pentru tine bat **(publicistică, 1988). În prezent lucrează la romanul confesiv** Pe mine, mie redă-mă. **A tradus mult din Gorki, Ostrovski, Vampilov, Rozov, Şatrov, Dozorţev (dramaturgia îl atrage şi în planul creaţiei personale) şi a fost tradus la rîndu-i în engleză, rusă, slovacă, macedoneană ş.a.**

Îmi imaginam cîndva o plenară a scriitorilor la care să se vorbească mai mult în jurul a CE SĂ MAI FACEM ca să accelerăm ceea ce se părea la un moment dat că ne mai rămîne de făcut, văd însă că sîntem puşi în situaţia să ne întrebăm, iarăşi, şi iarăşi, CE-I de FĂCUT după ce că nu am făcut mai nimic...

Ar fi fost, desigur, naiv să se creadă că, după ce s-au scris mai multe articole (cu cît mai în ţintă, cu atît mai puse sub rafala îndoielii), după ce că s-au depus cîteva mii de semnături şi s-a înfiripat o speranţă, naiv ar fi fost să se creadă că nu e cazul să se purceadă la acţiuni mai categorice privind domeniul LIMBII. Precum tot atît de naiv ar fi să se admită, că indicaţiile publicate recent cu titlu de TEZE ale Partidului Comunist din Moldova ar putea să fie în stare să pună capăt unor năzuinţe chemate la viaţă de starea catastrofală în care s-a pomenit şi zace limba noastră. Vrerea şi curajul unora, ne vrerea şi teama altora s-au întîlnit într-un punct de vîrf de unde se văd foarte clar acum diametral opusele poziţii.

Adînc decepţionat, îmi las totuşi o zare de lumină, admiţînd că nu s-a înţeles bine şi pînă la capăt ceea ce s-a VRUT şi se va VREA, din care motive mă văd nevoit să spun şi azi ceea ce s-a spus şi se va spune mereu — cînd mai tare, cînd mai pe şoptite, cînd legal, cînd în adîncă ilegalitate — cît vom fi şi ne va ieşi cuvîntul de pe limbă.

Aşadar, ce se vrea ?

Nimic decît o LIMBĂ cu dreptul ei natural respectat acasă la ea ; dar se face apel la clasa muncitoare, rar vorbitoare în această limbă, la ţărănime, ascultător-vorbitoare, şi bineînţeles şi la intelectualitate, încă nestabil vorbitoare, să se opună ca să rămînem şi de acum înainte la aceeaşi limbă căreia, deşi nimeni nu i-a contestat vreodată oficial drepturile, tot nimeni nu s-a grăbit să-i facă mai mult loc în spaţiul ei sonor, cu fiece an tot mai strîmtorat şi mai poluat.

Vrem o limbă care să nu se ruşineze în propria ei gură, dar se fac chemări la o limbă care să continue să stea modest şi nevorbită în potopul de instituţii de stat şi de partid, în aulele universitare, pe coridoarele şi în curtea şcolilor, unde ştim cu toţii ce fel de limbă se vorbeşte în prezent.

Vrem o limbă în care vorbind ORIUNDE pe această palmă de pămînt să nu ni se spună că atentăm la libertatea altor limbi vorbite aici. O limbă în care să ştim să scriem civilizat o cerere, să zicem, să întocmim un proces verbal, să depunem o plîngere ca să fim mai întreg auziţi, să putem să spunem bolnavului la căpătîi o vorbă tămăduitoare, să ştim să ne susţinem ţăranii ca să le sporească munca şi să le fie dragă viaţa, în sfîrşit — o limbă în care să fim judecaţi, ca să ne putem apăra cu toată fiinţa noastră sau să putem să condamnăm necruţător şi pînă la capăt.

Vrem să avem o limbă care să nu mai fie alta decît cea care ştim cu toţii că ESTE — una singură — pentru toate ramurile de românime, ca să nu mai tragem (şi la acest sfîrşit de mileniu şi poate şi de viaţă pe pămînt) cu obrazul cînd ieşim de acasă, din această „republică socialistă", lingvistic ţinută ca pe vremurile sîrbiei, absurditate pe care umanitatea de dincolo de noi refuză să o înţeleagă.

O limbă în care a scris Neculce, dar şi Nichita Stănescu, în care vroia să scrie şi Feodor Ponomari, dar scrie şi Grigore Vieru.

O limbă — UNA — pe care dacă o uităm văzînd cu ochii şi o deformăm la tot pasul, ajungem să ne dăm propria nenorocire drept argument deosebitor. Citiţi articolul lui I. D. Ceban, acest semidoct doctor în filologie, şi vă veţi convinge încă şi încă o dată cît de jalnici şi nenorociţi trebuie că am fost în această aproape jumătate de secol de înstrăinare, dacă ne-am lăsat ÎNVĂŢAŢI de neandertalicele dumnealui gramatici.

Vrem să avem o limbă care să ne vindece complexele de tot soiul, o limbă în care să nu mai încapă scuza că, deşi e una şi bună, noi, moldovenii, o vorbim mai altfel pentru că...

Pentru că — CE ?

Sîntem incapabili ? Nu cred.

Nu ne iubim propria limbă ? Nici asta nu-i adevărat.

Atunci ce se întîmplă, dragii mei, că ne-am înstrăinat atît de tragic de ceea ce ne iese din propria noastră gură ?

Ţinuţi îndelung în condiţii de a fi ORICUM numai să fim buni îndeplinitori de absolut toate planurile statale cîte ni se puneau şi ni se mai pun pe umeri, dar să nu ne luăm mai mult decît ni se dă din propriul nostru avut, iată-ne ajunşi azi să nu ne putem lua nici măcar întreaga LIMBĂ ! Ocazie cu care mă întreb şi vă întreb : cine dispune atît de decis de avutul nostru spiritual ? şi de ce nu sîntem lăsaţi — NICI AZI — să ne luăm atît cît ne cere inima şi ne încape sufletul ?

Zic de limbă, doar atît, că celelalte au fost gîndite şi făcute în aşa fel ca să crească şi „CONCREASCĂ" încît să nu se mai poată niciîncînd deznoda, de limbă doar, dar nu sîntem lăsaţi să-i desfundăm izvoarele bătute cu surzenie, recentele TEZE îndemnîndu-ne să-i punem în continuare tot felul de „cîrcee şi rostee" artificiale.

Este tragic, comic şi absurd, dar ne îndeamnă la aceste „fapte" tocmai cei ce nu au vorbit-o şi nu o vorbesc, nu au avut şi nu au nevoie de dulcea grăire maternă, nu şi-au dat şi nu-şi dau bieţii copii la şcoala naţională şi numai atunci cînd dă cîte un trăsnet peste ei, numai atunci dacă îşi mai fac — în gînd, desigur — cruce în limba lor maternă.

Birocraţia sovietică multinaţională era gata să purceadă la MUTAREA marilor ape siberiene, dar iată că să lase o limbă pe care o mănîncă „slinul şi mucegaiu"-rile să se cureţe de impurităţi, nu se încumetă să se decidă.

Vrem o limbă care în acest context înnoitor să se înnoiască şi ea, reîntorcîndu-şi svelteţea, prestanţa şi muzicalitatea pierdută, făcîndu-se în felul acesta mai ademenitoare pentru cei din afara ei.

O limbă care schimbîndu-şi haina — acest scut şi filtru protector — i-ar veni mai uşor să se apere de impurităţi şi parazitisme, păstrîndu-se pentru cît vom fi în astă lume şi pe acest pămînt. Haina — doar atît — în care să se simtă mai acasă, pentru că numai în felul acesta ar putea să-l exprime mai subtil şi mai din interior pînă şi pe aceiaşi Dostoievski, Tolstoi, Gogol, Puşkin, Rozov, Sukşin, Voznesenski, pe aceştia şi pe cîţi alţii care, dacă ar fi să poată auzi de acolo din vecie cît a avut de pătimit ceea ce le-a fost şi le este mai drag pe lumea asta — O LIMBĂ — s-ar întoarce, în semn de protest, în sicriu !

În loc ca lingviştii noştri rătăciţi şi istoricii statalizaţi pînă în dinţi să înceapă a-şi face şi ei o POCOIANIE moldovenească, să se scuze în faţa foruriior conducătoare că le-au indus decenii la rînd în totală eroare ştiinţifică, să-şi întoarne portmoneele pe dos şi să întoarcă măcar ceva din sumele încasate pentru premeditat asasinatul lingvistic, să umble în genunchi în faţa poporului încă vorbitor ca acesta să nu vrea să-i ia într-o bună zi cu pietre din urmă, să se ducă la biserică şi să pună lumînări ca să se spele de păcat, cîte unul-doi-trei — ce-i drept, dintre cei mai cu musca pe căciulă şi cu puşchele pe limbă — ies din jungla noastră lingvistică şi scot sunete capabile să scoată la GLASNOST tocmai pe cei cărora le este totuna cum le iese cuvîntul din gură.

Aşa cum o vorbim, mai ales cum o vorbim azi, limba noastră este în pericol de funebră ducere la fund. Din atîtea şi atîtea motive, cel mai ameninţător rămînînd tot mai redusa arie funcţională dar şi alfabetul care în strînsă vecinătate cu o limbă de acelaşi alfabet şi cu nelimitate posibilităţi de interioară pătrundere, se simte oarecum urzicată, intimidată, ruşinată şi atunci cînd trebuie să iasă, totuşi, în lume, iese aşa cum îi este permanenta stare. Afonă, aliterară, alimbă — nenorociri pe care o ştiinţă lingvistică departamental diriguită continuă să umble cu tradiţionalele dovezi pentru aceeaşi axiomă cunoscută azi de toată lumea. Prea multele şi prea îndelungatele noastre dovezi de tot soiul au pus limba şi alfabetul sub semnul politicului. Chipurile : nu vă atingeţi că ia foc ! Să ia atunci, dacă „politicul" acesta se vrea barieră şi sperietoare pentru cei ce se mai simt în stare şi cred că vor putea schimba ceva chiar şi după ce ni se indică discreţionar-tezistic ce urmează să facem.

În loc să-i cîntăm cîntece şi s-o descîntăm de speriet, noi continuăm să tragem obloanele, să stingem lumina şi să îndrugăm poveşti cu balauri şi Solovei războinici ca să speriem LIMBA, ea să plîngă, iar ei — ştim noi bine cine ! — să cîştige dreptul de a pune vărguţa în funcţiune.

Ei bine, dacă nici de astă dată nu vom şti să fim la înălţimea clipei care a venit şi pentru noi, să ştiţi că rămînem lingvistic, şi la acest sfîrşit de secol, în aceeaşi casă de vădană.

Şi atunci s-ar putea întîmpla să nu fim lăsaţi să trecem împreună cu toată lumea normală şi frumos vorbitoare în celălalt mileniu. Riscăm să rămînem în acest al doilea mileniu de la Hristos, pentru a ne fofila şi eschiva, cerîndu-ne toată vremea scuze şi căutînd pe cine să mai dăm vina în aceeaşi bîlbîită limbă, încît să nu mai vrea să ne înţeleagă nimeni ce am voit şi dacă într-adevăr am voit şi noi ceva pe lumea asta.

Serafim Saka

Din „Literatura şi arta",
noiembrie, 1988

fragmente dintr-o etică a autorului

„Kitschul" şi fericirea (sărăciei cu duhul) I

Problema kitschului nu este „o problemă de estetică" (cum se presupune în cartea lui Gavril Matè, „Universul kitschului", Dacia, 1985). Cum să aibă kitschul legătură doar cu **arta ?** Dacă se poate vorbi despre „omul-kitsch", atunci bineînţeles că orice poate fi kitsch, inclusiv ritualurile naşterii, nunţii şi ale morţii şi nu doar „produsele artistice". „Omul-kitsch" este definit, în primul capitol al cărţii pomenite mai sus, ca un individ „neiniţiat în lumea valorilor estetice", avînd „simţul estetic pervertit", fiind „incapabil să se bucure de frumosul autentic" sau avînd „gustul estetic mai puţin cizelat (educat)". M-apucă cheful să mă-ntreb, să dau, aşa, ca prostu', cu bîta-n baltă : ce înseamnă formarea **gustului ?** : unde şi cum s-ar putea forma el în proporţie de masă, organizat ? ; cine poate, de fapt, garanta autenticitatea gustului ?; pe ce s-ar baza, la urma urmelor, acest garant, acest cineva? ; şi, apropó de om, aşa, în general, (nu de cel cultivat şi / sau de „omul kitsch") se poate vorbi de valoare (estetică) în principiu, sau „valoarea" acesteia depinde — pur şi simplu — de cantitatea şi de calitatea **fericirii/bucuriei/plăcerii** pe care ea o poate produce cutărui sau cutărui individ ori grup social ?; şi cine stabileşte din afară (prin ce mijloace) cantitatea şi calitatea de **plăcere/bucurie/fericire** a unui individ sau a unui grup social ?

Drept să vă spun, biet poet şi prost învăţăcel în ale **esteticii,** m-am cam săturat de ceea ce am auzit că s-ar numi **valoare** şi de încercările de a stabili cantitatea şi calitatea ei. Mie, săracu', mi se pare că sîntem cu toţii şi singuri şi egali în faţa lui Dumnezeu, iar acest **fapt concret şi apăsător** îl consider mai important decît acela că am putea fi pe locul întîi la campionatul mondial de haltere, că am putea fi mari/mici (uriaşi-priapicipitici) poeţi. Din punctul (acut) de vedere al condiţiei umane nu există nici „oameni cultivaţi", nici „oameni-kitsch", există oameni obligaţi să moară, obligaţi să muncească, să se înmulţească (pentru ca „şirul" lor ereditar să „reproducă" cît de cît eternitatea edenică) oameni — aproape — obligaţi să fie singuri. Şi dacă sînt kitsch, nu **ritualurile** de nuntă, de naştere şi de moarte sînt kitsch, ci chiar naşterea, nunta şi moartea.

Kitschul nu este „o problemă de estetică". Şi dacă el este într-adevăr **o problemă,** atunci nu poate fi decît una **pe viaţă şi pe moarte.** După slabele mele puteri de-a sta (tolănit) pe gînduri, altfel de PROBLEME nici nu există. Sau dacă cineva şi le face, o face, aşa, ca să se afle şi el în vreo treabă, pe-acolo, pe undeva...

Gavril Matè ne vorbeşte despre „...un aspect în aparenţă paradoxal..." şi anume despre faptul că obiectele-kitsch produc „...în conştiinţa şi sufletul consumatorului neavizat, anumite preferinţe şi aşteptări standard, care i se par la un moment dat o necesitate vitală şi culmea fericirii." Autorul nu ne prea explică de ce paradoxul kitsch-fericire este doar „aparent" şi nici nu încearcă să analizeze acest paradox. Important este că nimeni nu încearcă să nege caracterul de fericire al **fericirii-kitsch,** realitatea acestui fenomen (mai ales că acel care ar încerca să-l conteste ar trebui s-o facă mai întîi **pe propria piele).**

Să ne-aducem iarăşi aminte de Chir Năstase Ştirbu, frizerul preferat al lui Nenea Iancu. Mare artist !! Cîntăreţ din flaut, cîntăreţ şi la ţambal, şi la ghitară şi-n cor, dresor de animale mici, artist plastic original, poet simbolist (vezi „Un friser-poet şi o damă care trebue să se scarpine'n cap : Capul ei... Părul aceleia care...", Zarifopol-Cioculescu, vol. IV, pag. 410). Peste întreaga **bucată** „Un artist" pluteşte (implicit) întrebarea : „Nu cumva amatorul, producătorul de kitsch, e mai fericit cu produsele sale artistice decît mine, Nenea Iancu, artist profesionist, cu-ale mele ?" (Vezi „Amatorul şi artistul" în „Notiţe risipite", vezi „guşatul" din „Cîteva păreri", vezi neinspirata analiză a fenomenului kitsch **faţă cu** I. L. Caragiale din cartea lui Ştefan Cazimir.)

Greu îi mai vine celui **cu facultăţi,** celui cu privirea ascuţită-brici pe polizorul a mii de foi de carte să aibă plăcerea/bucuria/fericirea simplă a sărăciei cu duhul ! Este vorba despre un paradox **bun** (să-l numim **paradoxul înţelepciunii) :** avînd ca termeni cultivarea, rafinamentul şi erudiţia pe de o parte şi sărăcia cu duhul pe de alta. Despre acest paradox aş încerca să vă spun (data viitoare) o poveste care s-a-ntîmplat prin 1984—'85 în grozavul **oraş** Bîrlad.

Cristian Popescu

VINTILĂ HORIA

RECVIEM PENTRU UN VECHI CADAVRU

Numărul 43 al revistei de cultură Razón española, **din septembrie — octombrie 1990, găzduieşte un profund eseu socio-politic al cunoscutului cărturar-poet, romancier, eseist, conferenţiar, profesor — care este Vintilă Horia. Studiul acesta ne-a tu burat, prin luciditatea observaţiei şi severitatea analizei şi soluţiilor oferite. Îl considerăm, de aceea, un text de căpătîi în efortul unei întregi societăţi de a-şi reveni la normal şi a depăşi angoasa, nevroza, confuzia generate de escamotarea adevărului din noi şi despre noi. O cale spre adevăr oferă şi rîndurile de mai jos. Încă o dată se verifică temeinicia a-vremelnică a spuselor Crucificatului : Adevărul vă va elibera pe voi.**

Aceasta aşa este ; dar, înlăuntrul adevărului istoric — nemilos, predominant hîd, poruncindu-ţi să „laşi orice iluzii" odată pătruns în el —, mai este adevărul fiinţei umane vulnerabile, înduioşător de naive, care nu dorea decît să-şi trăiască viaţa. A fost o generaţie, a mea, generaţia mijlocie, născută în jurul lui 1915, necunoscînd decît minciuna înscăunată, oficializată. Pentru ea, pentru această generaţie, adevărul era frumuseţea naturii, a femeii, a poeziei, a copilăriei chiar chinuite de multele nedreptăţi dintre care nu cea mai mică a fost „naţionalizarea" meleagurilor copilăriei, în fapt pierderea copilăriei prin spolierea de locurile copilăriei. Îmi amintesc de un vers al lui Marius Robescu : „ce rară a devenit copilăria la ţară". Pentru copil, locul de la ţară, ţarina copilăriei nu era, nu putea fi mijloc de producţie, proprietate socialistă, ci doar tărîm de basm, de fericire, de memorie. Cine îi fură omului trecutul, indiferent în numele căror aşa-zise idealuri generoase, i-a furat şi viitorul. Ce ne rămînea, aşadar ? Ne rămînea refugiul : în iubirea încă nedrămuită, în poezia încă neîntinată, în esteticul încă nepoluat. Unii dintre noi, asta au făcut. S-au refugiat, au întors spatele realităţii, au negat-o chiar în pofida evidenţii. Deveniţi a-istorici, a-temporali, şi-au întărit armura estetică pură şi au îngînat un cîntec de sfîrşit de lume, care avea poate un singur merit : sinceritatea. Or, sinceritate înseamnă, totuşi, adevăr... Iată cum se închidea bucla, măcar pentru unii dintre noi.

Sinceritate. Adevăr. Par cuvinte mari, şi nu-s decît materia meditaţiei crunte de mai jos.

M.C.

1. O DRAMĂ ENTROPICĂ

Seamănă cu ceasul lui Dalí : continuă să arate ora (inexactă), deşi este strîmbat, deformat şi mototolit. Nu e vorba de un final instantaneu, ci de o lungă moarte agonică. N-am putea spune despre comunism că era chiar un cadavru cînd a pătruns în Rusia anului 1917, dar nici prea departe de adevăr n-am fi. Şi asta pentru că o ideologie bazată pe pură utopie, cum este marxismul, atunci cînd se încarnează într-o putere de stat şi devine guvern, se topeşte ca fulgul de nea atins de o rază de soare. Acest proces a durat şaptezeci de ani, ceea ce este puţin în meteorologia Istoriei. Alte regimuri politice, mult mai ancorate în real, precum imperiul roman sau republica anterioară acestuia, sau sistemul oraşelor libere italiene, aproape de-a lungul întregului Ev Mediu, au avut contacte mult mai durabile cu Timpul, din moment ce, pur şi simplu, au funcţionat.

În schimb, marxismul, bazat, în plus, pe iluzia materialistă care acţiona asupra ştiinţei secolului trecut, transformînd o ipoteză într-o dogmă aproape religioasă, n-a putut niciodată să se modifice, să se adapteze sau să se reformeze. Fidelitatea-i faţă de dogmă l-a congelat de la început în rigida structură a propriei sale morţi. Din acest motiv, comunismul marxist nu a putut încape niciodată între limitele unei filozofii, ci doar între acelea, thanatice, ale propriei situaţii utopice. Fiind o utopie, de fapt nici n-a avut loc vreodată, nu s-a petrecut, întrucît numele-i definitoriu vine din grecescul **ou topos** (ne-loc), adică tocmai ce nu poate exista în spaţiu. Dacă însuşi Platon a avut greutăţi cu **Republica** sa, pe care n-a reuşit niciodată s-o transforme într-o **polis,** cu atît mai mult Marx, care a avut parte de norocul acesta, sau de nenorocirea asta, s-a ciocnit de maxima deficienţă a sistemului său, care a fost imposibilitatea de a-i da o formă în **topos.** Aşadar, ne este îngăduit să considerăm comunismul marxist ca pe o **cronie utopică,** deci ceva ce s-a desfăşurat în timp, dar care s-a spulberat în fapt de la primul şoc cu realitatea crudă.

Evident — şi acesta este aspectul tragic al chestiunii —, socul mortal a implicat din primul moment o alianţă imediată cu moartea. **Thanatos** s-a înstăpînit pe **bios**-ul comunist cu obsnuita-i pasiune antropofagică şi a acumulat pe masa sinistrului ospăţ o sută cincizeci milioane de cadavre vizibile şi contabilizabile, fără a socoti moartea, mai puţin vizibilă, a unei culturi sau a unor culturi, implicată în degenerarea imediată a literaturii ruse şi, mai apoi, a celei româneşti, poloneze şi a celorlalte popoare culte supuse tăvălugului implacabil al **thanatos**-ului sovietic. Iar dacă nu putem vorbi de moartea popoarelor, aceasta se datoreşte faptului că ele s-au răzvrătit exact atunci cînd devenise evidentă intrarea lor în faza ultimă de rezistenţă.

Cum oare să considerăm acest proces, atît de tipic măreţiei şi fundamentalelor erori ale veacului XX, dacă nu dintr-o perspectivă ştiinţifică, făcînd astfel de bunăvoie jocul marxismului asupra temei ? În consecinţă, însăşi perspectiva aceasta ne duce la concluzia că tot ce s-a întîmplat în imperiul sovietic a fost o dramă entropică. Dacă marxiştii vorbesc despre ideologia lor ca despre o ştiinţă, nu ne rămîne decît să fim de acord cu ei, pentru că, într-adevăr, Marx îşi sprijină pseudofilozofia pe ştiinţa timpului său, adică pe determinismul materialist de la jumătatea secolului al XIX-lea. Ce a rămas din amintitul determinism este un alt aspect, despre care va fi vorba în continuare. Dar ştim că, potrivit celui de al doilea principiu al termodinamicii, elaborat de Clausius-Carnot la sfîrşitul celui de-al XVIII-lea veac, energia cuprinsă într-un spaţiu fără comunicare cu exteriorul sfîrşeşte prin a se epuiza, transformînd eterogenitatea caracteristică oricărui spaţiu aşa-zicînd vital sau energetic, într-o omogenitate absolută. Este ceea ce se petrece sub un clopot de sticlă unde arde o lumînare, care se va stinge pe măsură ce, după aşezarea clopotului, energia cuprinsă în acel spaţiu îşi va epuiza posibilităţile de informare şi comunicare înainte ca lumînarea să se fi consumat. Izolarea într-o asemenea capcană, ca s-o numim într-un fel, devine obligatoriu fatală flăcării — atît lumina cît şi căldura ei.

Acelaşi fenomen are loc într-un imens, contingent de viaţă colectivă, între nişte popoare izolate de un sistem într-un clopot de tip politic, economic şi ideologic. URSS a fost, timp de şaptezeci de ani, ceva rupt de restul lumii, o cronologie entropică, în cadrul unei situaţii artificiale provocate „menţinute pe picioare" (mai bine zis pe picioare de război, pentru că singurele secioare care au funcţionat în imperiu au fost industria militară şi poliţia, ca simboluri şi instrumente ale lui **thanatos**) de victime omeneşti sacrificate zeului morţii, zi de zi, gulag după gulag, ca în imperiul aztec, unde supravieţuirea Statului obliga la un permanent sacrificiu de vieţi umane, sforţare disperată de a spori energia într-un spaţiu închis, crud în mod inutil. Entropia mexicană a fost curmată de Hernán Cortés, care a izbăvit de moartea ultimă acel loc, la fel de izolat în propria-i dramă ca, azi, URSS. Zeul Tetzcatlipuca a sfîrşit prin a se numi Karl Marx.

Cînd popoarele vîrîte cu forţa în plină entropie au început să se sufoce — dîndu-şi seama de consecinţele fenomenului, într-un moment cînd Cernobîlul a constituit semnalul ultim —, ele au început să spargă zidul care le despărţea de lumea exterioară şi să încerce să-şi recupereze relaţiile cu viaţa. Perestroika n-a fost decît numele acestei evadări. Riscul pentru promotorul formulei ar fi ca, odată eliberate popoarele de ameninţarea mortală, să rămînă **singur** sub clopotul entropic, astfel încît ruşii să agonizeze mai departe în spaţiul ermetic pe care ei îl impuseseră altora. Sau ca Rusia, lori ceea ce va mai rămîne din imperiu, epicentrul experimentului, să se transforme în ceva gen Cuba de azi : o insulă sub acelaşi clopot de sticlă, agonizînd sub ochii noştri. Ceea ce Fidel Castro pretinde să prelungească în timp este moartea prin entropie, care ar fi imediată dacă insula n-ar avea o unică posibilitate de comunicare cu URSS — posibilitate redusă la minimum de lucrurile ce se petrec în sînul maicii entropice a fătului lepădat.

Dacă vom analiza în detaliu premiza majoră formulată în introducerea noastră, vom ajunge neabătut la următoarele premize minore, dar reprezentative, fiecare în parte, pentru logicul dezastru conclusiv din spaţiul entropiei sovietice :

2. ELIMINAREA IUBIRII

Din punctul de vedere al vieţii în sine, al însuşi motorului bios-ului, ca şi al motorului cunoaşterii, care este **iubirea,** situaţia nu putea fi mai catastrofală, mai ideologic condamnată la autodistrugere. Într-adevăr, considerînd ansamblul vital ca o variantă a materiei, şi jocul tragic al existentului, în varietatea-i infinită, ca un proces determinist sortit aplatizării într-o societate organizată, egalitară şi lipsită de nevoi sufleteşti, iubirea a fost expulzată pînă şi din literatură. Realismul socialist a transformat relaţia cea mai fecundă dintre fiinţele umane într-un capriciu burghez otios, sortit pieirii. Dar odată cu pieirea ei, cel puţin de pe suprafaţa artificială a societăţii sovietice, au pierit şi literatura, teatrul, arta. Înlocuit cu dragostea faţă de patria socialismului, ca în **1984,** romanul antientropic al lui Orwell, sau

cu dragostea fierbinte faţă de mitralieră, tractor, partid şi faţă de urîtu-i secretar general, motorul vieţii şi artei s-a autoexilat în profunzimile fiinţei şi, mai tîrziu, în domiciliul obligatoriu al disidenţilor. Abia cu **Doctorul Jivago** al lui Boris Pasternak iubirea a răzbit la suprafaţă, a făcut posibilă scrierea celui mai bun roman rus al secolului XX şi a dovedit neputinţa comunistă în a o stîrpi. Pasternak a creat ceva asemănător unei antinomii iubire-marxism, pereche îndrăgostită **versus** revoluţie : cretinism pretenţios, pe de o parte, şi cunoaştere, pe de alta. Revenirea la normalitate, pe care o trăieşte societatea sovietică a perestroikăi, va provoca şi revenirea scriitorilor la realitatea lor literară. Încă o dată, realul a învins raţionalul, în pofida celebrei afirmaţii hegeliene („Realul este raţionalul, raţionalul este realul") — cauză incipientă a dezastrului utopic marxist şi a altor dezastre.

3. ABOLIREA PROPRIETĂŢII

Eliminarea, tot de coloratură utopică, a proprietăţii private, în Rusia leninistă, a fost o altă încercare de a stîrpi realul în numele raţionalului continuînd pe linia plastică schiţată de Goya în faimoasa gravură : „Somnul raţiunii produce monştri". Încă Chateaubriand, pe vremea începuturilo antirevoluţionare ale sutei a XIX-a susţinuse (în ale sale **Memorii de dincolo de mormînt**) că proprietatea privată dă naştere la libertate şi că acolo unde prima dispare, a doua nu întîrzie să dispară la rîndu-i ; în mod automat, abolirea proprietăţii private în leninista URSS a dus la răzvrătirea ţăranilor şi la exterminarea cu sînge rece a şase milioane de truditori ai pămîntului. Măsura adoptată recent de Parlamentul de la Moscova, oferind ţăranilor proprietatea asupra pămîntului, măsură antimarxistă şi antientropică (Gorbaciov, în felul lui, este un erou antientropic), vădeşte situaţia-limită la care a ajuns URSS, imperiu căruia puţin îi lipsea ca să se scufunde în haos, fie el acela al foamei generalizate, fie al războiului civil.

4. DISTRUGEREA BURGHEZULUI

Ceea ce revoluţia din 1917 a eliminat de pe faţa planetei sovietice a fost burghezul. Lupta de clasă implica sfîrşitul burgheziei. Totuşi, este inevitabilă constatarea unui fapt mai mult decît evident : burghezia nu este o clasă, ci un ideal, mai ales în ţările al căror guvern se învesuneazăă-l anihileze în sufletul supuşilor. Burghezul, ca om liber şi ca factor de producţie şi de consum, s-a transformat încetul cu încetul în unicul ideal social şi economic — chiar şi cultural, în măsura în care este capabil să producă şi să consume bunuri culturale calitativ superioare — al universului egalitarist sovietic. Revenirea la proprietatea privată şi la libertate coincide în URSS cu o restructurare a burgheziei, spre binele sau spre răul acestei noi societăţi pe care o renaşte din dărîmăturile utopiei marxiste.

A redeveni burghez se va confunda, în cadrul noii societăţi postcomuniste cu a redeveni om liber, neatîrnat, ceea ce nu este departe de realitate, însă cu toate riscurile etico-spirituale pe care această confuzie le poate presupune.

5. INSTAURAREA TERORII

Unul din coşmarurile omenirii actuale este terorismul, un alt subprodus al utopiei socialiste, comunismul fiind mai mult decît o nuanţă a acestei utopii. Într-adevăr, fiecare din ţările Europei Centrale, obligate să accepte instaurarea doctrinei revoluţionare ruse, a fost transformată de-a lungul ulti-

melor decenii într-o centrală teroristă. Asemenea degenerare nu s-a înstăpînit numai pe viața internă a popoarelor (vezi Securitatea românească, de atît de tristă amintire), supunîndu-i pe cetățeni, pustiind psihicul individual și colectiv, impunînd niște relații artificiale și monstruoase între componenții acelor societăți, ci și-a manifestat prezența virulentă, în modul cel mai nefast, în viața țărilor occidentale. Cu bazele la Praga, București sau Sofia, agenți teroriști, antrenați în acele capitale și în altele, au invadat lumea liberă și au creat situații de disperare și dezordine acolo unde, prin atentatele și manevrele lor, au încercat să-i oblige pe occidentali să accepte un stil de viață atît de antinatural, precum cel ce domina spațiul entropiei. S-a încercat răpîndirea în lumea întreagă a acceptării morții ca stil, principal punct programatic al codului terorist. Și care se potrivește de minune poemului thanatic compus de Marx în anii săi cei mai fertili.

6. RESPINGEREA UNEI CULTURI

Cu toate acestea, componenta poate cea mai gravă a dezastrului utopic marxist a fost starea patentă de schizofrenie provocată atît în indivizi cît și în anumite categorii diriguitoare ale unei societăți care, cum am afirmat de la început, și-a făcut apariția în chip de cadavru în propria-i istorie. Doresc să mă refer anume la respingerea permanentă, din partea organelor conducătoare ale partidului, a tot ceea ce Occidentul crease și inventase după 1917. Atitudine logică, întrucît nici fizica cuantică, nici noua biologie, nici literatura unor Joyce, Kafka sau Musil, nici poezia unor Ezra Pound sau T.S. Eliot n-aveau nimic de a face cu descompunerea marxistă aflată la putere. De aceea subzistă încă în U.R.S.S. o imposibilitate filozofică de a interpreta realul, patentă de cînd acea societate culturală s-a scufundat în noaptea imobilă a marxismului. N-a existat filozofie în U.R.S.S. și în împrejurimile ei, după cum n-au existat nici pîine nici libertate. Nu putea fi altcum, fiindcă moartea nu produce, nu poate produce filozofie, pîine, libertate. Însă mai cu osebire în știință a produs schizofrenia roadele ei cele mai impresionante. Astfel, dacă ideologia se opunea oricărui tip de antideterminism, marxismul fiind un determinism materialist opus oricărei afirmații cuantico-antideterministe, omul de știință trebuia să predea la Universitate principiile unei fizici care nu mai servea la nimic, o fizică a secolului trecut ; dar, de cum se închidea în laboratorul lui, același savant se vedea nevoit să aplice formulele și principiile noii fizici, pentru că nu putea fabrica bombe atomice sau sateliți artificiali cu principiile esențiale din programul său școlar. Așadar, predarea în aulă era una, și cu totul altceva era aplicarea în laborator, din partea unui și aceluiași cadru universitar. Deterministul marxist una spunea în fața auditoriului și alta făcea înaintea eprubetelor sau a lansatoarelor spațiale. Succesul sovietic, sub acest aspect — mă refer la succesul lansărilor în spațiul exterior —, poate fi la fel de bine interpretat ca o dorință, poate inconștientă, de a sfărîma tiparele entropice ale sistemului și de a căuta în afara Pămîntului ceea ce partidul îi interzicea, în numele, se înțelege, atașamentului la entropie. Cazuri de teribile complicații psihiatrice compun fișierul acestei culturi cotidiene, la care savanții și tehnicienii din U.R.S.S. au fost condamnați de irealitatea marxismului. Spațiul sovietic bate toate recordurile în acest sens, și clinicile lui sînt și acum bîntuite de mii de responsabili de partid, sau din Universități, deveniți iresponsabili sub presiunea teribilului **thanatos** ideologic. Vom reveni, cu altă ocazie, asupra acestui pasionant subiect.

7. SCHISMA INTELECTUALĂ A OCCIDENTULUI

Cum a reacționat Occidentul în fața acestei situații, pentru întîia oară prezentă și activă în Istoria ființelor omenești ? Ca și în cazul procesului Dreyfuss în Franța (1896), revoluția rusă i-a împărțit în două tabere pe intelectuali. Avangarda suprarealistă, la care a aderat Dalí, cu un entuziasm aproape infantil a simpatizat cu revoluția, dar apoi s-a scindat în două componente, dintre care una a trecut, în frunte cu André Breton, de partea umanului, pe cînd cealaltă, cu Aragon în frunte, a rămas în procesul accelerator al entropiei. Mulți mari scriitori, încredințați că Revoluția este cea sovietică și că era logic să aștepte de la ea o schimbare fundamentală și cathartică, au vizitat Rusia pentru a pipăi miracolul și s-au întors anticomuniști convinși, ca Panait Istrati, Knut Hamsun, André Gide, Henry Béraud, John Dewey, Stephen Spender și alții, pe cînd Pablo Neruda, Rafael Alberti și alți amăgiți (poate nu atît amăgiți, cît profitori) nu șovăiră în a continua să trădeze cele mai elementare aspecte ale însești apărării ființei umane. Comunismul lor apare astăzi, din perspectiva perestroikăi și a fugii înainte a popoarelor oprimate, ceva tot mai asemănător unei incredibile și criminale autoînșelări. În pofida polemicii provocate de revoluție în lumea intelectuală europeană și americană, țările ne-sovietizate credincioase vocației lor burgheze medievale, au continuat să se dezvolte pînă la a atinge, cel puțin sub aspect economic, culmi de prosperitate, ceea ce a făcut posibilă, între altele, supraviețuirea economiilor deficitare ale țărilor care, cu timpul, sfîrșiră prin a face parte din universala societate a subdezvoltării, căreia, de la început, i s-a alăturat însăși U.R.S.S. Occidentul, cu toate păcatele și greșelile lui, ca și alte țări, chiar africane, dar nesupuse puterii utopiei, a continuat să facă Istorie, evoluînd spre ceva, măcar spre zorii secolului al XXI-lea, în timp ce Orientul n-a făcut decît să dea înapoi, situîndu-se înafara Istoriei, într-o strădanie caracteristică însuși înțelesului de revoluție (de la „revolutio") care implică o revenire, reîntoarcere. După cum Franța perioadei Terorii n-a făcut decît să revină la trecutu-i de barbarie merovingiană. Rusia s-a întors spre veacurile dominației tătare. Azi, același Occident ar putea fi în măsură să salveze lumea sovietică de o recădere, poate definitivă, în haosul protoslav din care reușise să scape cu ajutorul, și de data aceea, al Europei occidentale.

8. CONCLUZIE

Moarte, mizerie și zoologizare au fost nivelele atinse de comunismul confundat, adesea și firesc, cu stînga cea mai radicală — cu extrema stîngă. Dacă popoarele, ca și indivizii, cel puțin în cadrul interpretării creștine a unei metapolitici universale, urmează și imită destinul lui Hristos : sînt răstignite, mor pe cruce și învie, atunci spațiul depresiv al psihicului european, după recunoașterea agoniei și pieirii ideologiei, va reînvia în lumina normalității. Psihopatia marxistă, cauza agoniei atîtor popoare și cu precădere a celui rus, le-a obligat cîndva la iremediabil. Cum spuneam mai sus, moartea aceea s-a produs în 1917. Azi însă este vorba, după atîta zăbovire în imensul mormînt văruit sovietic, de a debloca ieșirea și a reveni la viață. Dar asta doar dacă procesul se va desfășura cu aceeași măreață simplitate ca în simbolul evanghelic.

Ce se poate prevedea, în măsura posibilului, ar fi ca primul gest al învierii, numit perestroika, să se bucure de succes, și ca, prin ajutorul celor care au evoluat în normalitatea Istoriei, atît Rusia cît și celelalte republici tîrîte către moarte să-și atingă idealul propus. Dacă nu va fi așa, războiul civil va pecetlui ceea ce un alt război civil a inaugurat în 1917. Dacă Moscova le redă libertatea tuturor popoarelor azi încă subjugate, formînd un **commonwealth** euroasiatic, unit într-un destin comun, proiectat spre un viitor comun, atunci problemele vor fi acelea ale oricărei dezvoltări în cadrul normalității istorice. De nu, vreau să zic dacă vechea nomenklatură, fanatică apărătoare a privilegiilor ei nemeritat imperiale, va continua să-și apere cu ghearele și cu dinții ideea de imperiu, atunci imensitatea agonizantă va exploda într-o infinitate de aberații sîngeroase, iar Occidentul nu va avea de ales ci va trebui să intervină pentru ca haosul să redevină cosmos. Această a doua posibilitate ar putea dura însă, ani grei și ar putea costa milioane de morți. Prima, în schimb, după reîmproprietărirea țăranilor și reacordarea tuturor libertăților cetățenești, ar fi de scurtă durată.

Totuși, răul făcut de comunism popoarelor a fost atît de adînc, sub anumite aspecte cum sînt cel al naționalităților sau cel al revenirii la economia de piață, încît normalizarea va costa oricum ani de eforturi și de grele, dar benefice, sacrificii. Riscul pentru toate aceste popoare — și asta o putem urmări în prezent în Ungaria — ar fi ca Marx să fie înlocuit cu Frații Marx. Societatea de consum posedă, la rîndul ei, o încărcătură entropică foarte periculoasă, dar riscul este de preferat osîndei. A trăi primejdios este superior lui a nu trăi. De aceea strigau studenții români din orașul Iași, după evenimentele din 22 decembrie trecut : „Mai bine morți decît marxiști".

Delenda est Carthago exclama de fiecare dată la sfîrșitul unui discurs Cato cel Bătrîn : Carthagina trebuie distrusă ! Iată că nu mai este nevoie să repetăm celebra maximă, întrucît Carthagina se autodistruge, dinaintea ochilor noștri stupefiați.

Prezentare și traducere de Mihai Cantuniari

liliana ursu

Întîmplări sub lupă

ea croșetează pe banca șubredă
visînd un televizor și o capră.
de cealaltă parte a globului
ea croșetează cu disperare
visînd că bărbatul ei nu-i condamnat la moarte
prin împușcare
și-și pipăie batista înnodată
în care cu greu a strîns banii
obligată să-i plătească pentru glonțul execuției
în termen de trei zile statutului.

mie cine îmi va plăti glonțul ?

Plaza Oriente

în fața Băncii din Madrid
colț cu strada Dantelăreselor
un cerșetor dresează o capră
suită pe un piedestal
la colțul cu strada Sacrificiului
fiul lui cîntă la o mică orgă Yamaha
suită în vechiul cărucior
pe cînd don Francesco de Goya
le aruncă o sută de pesetas la picioare
închinîndu-se.

Poem pentru Tess

încerc să te traduc în limba mea
e ca și cum aș reface un mozaic superb și trist
cu iarba crescînd printre figuri
cu ploaia repede de vară spălîndu-le deodată
înviorate, ușor de descifrat acum
chiar lacrimile din spatele zîmbetului le pot zări
sînt ca într-un Pompei modernizat
înconjurată de toate acele gesturi încremenite și întîmplări
imitînd atît de bine viața, curva asta de viață
dar trebuie să întrerup migăloasa restaurare
a unui chip sau sentiment
fiul meu vrea să știe ce-i absolutul
mama vrea să-i vîr ața în ac
mai aruncă un pumn de mărar în oala ce fierbe
și mă întorc la tine, la poemul tău despre singurătatea
din Casa Gerului, despre văduvie și pantofii tăi roșii și sexy
și încep să scriu aceste rînduri cum aș împodobi o ghirlandă
cu flori
asemeni femeilor din Toledo la zidul catedralei
amestecîndu-și mîinile și destinele
în coșurile cu flori pentru mărea sărbătoare
și-mi vine în minte acel poncho din Prado
din care Maica Domnului mai revarsă și acum pe sălile reci
cuiul, cum fericitele clipe presărate la picioarele noastre
de un iunie spaniol

în curte tata cîntărește caisele
contragreutatea e un săculeț cu pămînt
e cald și scara lipită de copac o urc ca pe o scară a
păcatelor
lăsînd în urmă viața mea de jos
culeg cîteva fructe din Casa Cerului
te rog să le primești
te rog să mă privești ca pe o săgeată după zbor...

La Huși

La Huși, la Huși într-o mahala un plop se conversa
cu un pensionar.
„Ce-i mai înalt și mai malt ?" întreba omul.
„Cerul" răspunse plopul.
„Ba nu" zise bătrînul. „Moartea mea !"

Cuplu

Ea mătură frunzele. El citește ziarul.
Ea spală vasele. El citește ziarul.
Ea plînge. El citește ziarul.
Ea urlă. El citește ziarul.
El moare. Ea citește ziarul.

Tablou cu păpădii

Cei doi petrec, paharele mereu umplute.
Se sărută, se îmbrățișează.
Hotelul trepidează sub fîlfîitul aripelor urîșe.
„Ceva se apropie de mine. Să fie dragostea ?
Să fie moartea ?" se întreabă el
răsfirîndu-i părul pe genunchii lui
obișnuiți doar cu ruga.
Și ea care chiar plînge ascunsă de mulțimea aripilor
sau despre cum începe sau sfîrșește o mare iubire.

pavel chihaia

CEARTA SUFLETULUI CU TRUPUL

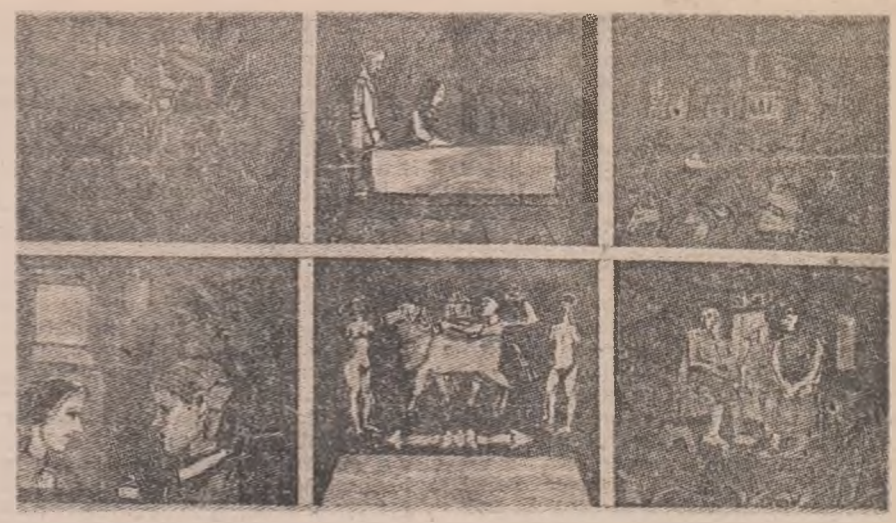

La Florența noaptea nu pogoară dintr'odată sau treptat: este ziua schimbîndu-și culoarea în aceeași atmosferă imobilă a orașului nemuritor, ca apele oceanului de sub oglinda suprafeței alunecînd pe nesimțite de la transparența luminoasă a zilei la albastrul intens al amurgului. Bănuiam înserarea în luciul metalic al frunzelor de cipreși și în galbenul cenușiu al marmorelor ațărînd dintre tufele de oleandru pe aleile institutului de istoria artei.

Casa de oaspeți a institutului se află la capătul aleii principale, străbătută de un peron care se deschide în strada Giusti. Fațada sobră, în stil neoclasic, nu te lasă să bănuiești parcul întins, cu boschete și umbrare de viță sălbatică unde poposesc cercetătorii. Invitații pot intra la orice oră în bibliotecă pentru a cobori cu o carte în grădină. Noaptea poposesc la o măsuță sub umbrar, aprind veilleuza și deschid tomurile grele, uitînd trecerea orelor. Desigur că și acum, în ultima seară a popasului meu la Florența, aș fi descoperit capătul de jăratec al veilleuzelor prin frunziș, dar într-o aprigă înfruntare cu mine însumi, priveam fără să văd statuile, grădina și întunericul. Adesea, cînd gînduri neobișnuite — legate de existența lumii sau de propriul meu destin — îmi trec prin minte fără o suită premeditată a evocărilor și cînd ceea ce se desprinde de la sine de lume sau îmi pare astfel mă îndeamnă la un popas, cînd încerc să reținînstinctiv aceste înțelesuri înalte sau semnificații deosebite — pentru a le înțelege într-o măsură și a le nota (ceea ce, vai, se întîmplă prea rareori) — viața mi se înstrăinează sau nu o mai resimt ca atare. De undeva mă ajungea ecoul unei promisiuni, pe care tot mi-o repetasem deși, o știam dinainte irealizabilă : să revăd la o viitoare călătorie prin lumea largă, orașul de pe Arno. „Dar voi mai trece vreodată pe aici ?" m-am întrebat ; „Voi mai putea evada din biata, jalnica mea țară îndepărtată?". Așa a început lupta cu mine însumi, presimțită și tot amînată pentru ultima noapte a popasului meu din Florența, în camera de oaspeți a institutului, aceeași în care meditasem la tulburătoarea întîlnire cu imaginea în transis a cavalerului François de la Sarraz. Acum, stele aprinse în cerul încă albastru îmi dădeau de știre că ziua se sfîrșise și că mă aflam la începutul unui prea scurt răgaz — hotărît din clipa în care întîlnisem campanilele Florenței — pentru a alege o cale sau alta. Cît de înșelătoare fusese bucuria primei seri, cînd cinasem ca oaspete nou venit pe colina miraculoasă unde, după vechea legendă, Dante întîlnise pe Beatrice ! Apoi lumina pieților sfîșiată de zborul de un alb material al porumbeilor și personajele biblice însuflețind porțile grele de bronz ale lui Ghiberti. Revenind în camera simplă, studențească, avusesem o ezitare, tentația de a rămîne în prag, de a opri timpul în loc. Trebuia să meditez la ceea ce îmi puteam dărui sau răpi mie însumi — poate oferi sau smulge totodată — bucura și întrista de moarte pe cei cărora existența și gîndurile mele le erau apropiate. Aceeași dilemă, aceeași agonie de săptămîni și de ani ; să rămîi într-o țară necunoscută, printre semeni străini și indiferenți sau să te întorci pe un pămînt nedorit, într-o lume a sclaviei și umilinței. Simțeam trecîndu-mi peste față aripa grea a unei hotăriri, oricum pustiitoare și lipsită de iluzii !

Poposind în Florența, încercasem să mă conving că nu o biată săptămînă ci un număr nesfîrșit de ore îmi stau înainte pentru a alege o cale sau alta. Între hotarele mereu prezente ale unui timp înșelător, aminasem ceea ce, din nefericire, nu putea fi îndepărtat și acum iluzia unei perspective fără capăt, în realitate umbra prelungită a dorințelor mele, se dovedea evanescentă și absurdă. Clipele căpătau contur, pe măsură ce, succedîndu-se tot mai grăbite, amenințau să se sfîrșească. Între mine și cel care urma să aleagă o cale sau alta nu mai erau decît cîțiva pași, ora venise și cineva îmi întindea cupa, dar noaptea florentină se desfășura mai departe în vreme ce eu trăiam gustul înfrîngerii sau al unei victorii incerte : înapoi, la București, în infernul meu obișnuit, Gara de Nord, apoi cadourile mărunte și familia adunată în jurul mesei și povestirile — ceea ce credeam că i-ar putea interesa, nu despre moarte și tinerețea mea risipită — apoi peisajul văzut de la geam, stația pompierilor din cartier, un plop falnic și baraca de umplut sifoane și din nou relatări fără șir, amintirile celorlalți despre Paris și întîmplări asemănătoare, în vreme ce îmi evocam senzația de dezgust din trenul ce mă purtase spre hotarele țării, acea neliniște în apropierea reîntîlnirii cu teama devenită mai mult decît o obsesie, o obișnuință. Acea senzație de ușoară ameteală și de greață, ca și cum ai dori să-i ștergi din tine amintirea chipului, fugind de el ca de un cosmar, îndreptîndu-te mai degrabă spre întunericul unui alt somn, prevăzînd întîlnirea cu omul Securității după Gara de Nord, familia adunată în jurul mesei, sporovăiala și toate celelalte. Intrînd în camera sobră a institutului, m-am despărțit de Florența încă de pe prag și, evocîndu-mi acest drum invers către țara mea, amintindu-mi de foșnetul trenului și cîmpiilor rotindu-se în jurul ferestrei, de chipurile anonime ale călătorilor, de cei care străbăteau culoarul de la un capăt la altul, mi s-au trezit imagini dintr-un film văzut cu ani în urmă, peste care mi se suprapunea mereu chipul de un blond șters al omului Securității, cu violciuni neașteptate cînd punea întrebări, cu ținuta îngrijită, dar vulgară, cu aceleași avansuri de afabilitate și complicitate fără obiect, și iarăși pelicula — văzută cîndva la cinematograf — cîteva scene dintr-o țară arabă îndepărtată, în zilele noastre nu cu secole în urmă, deși nimeni n-ar fi spus că într-un port din acea țară, cu hoteluri de lux pentru occidentali și vapoare de croazieră, copii cumpărați sau copii furați, copii arabi deprinși de mici cu cerșitul, își încalță, odată întorși acasă, tiparele ce le deformează labele picioarelor și le păstrează pentru totdeauna infirmitatea, își potrivesc singuri încălțările de lemn scobite anume pentru a le strîmba sărmanele lor oase, cuminți, plini de înțelepciune precoce și cu sentimentul lucrului bine înfăptuit. Cu aceeași cumințenie cu care noi întîmpinăm zîmbetul oamenilor Securității, lecturile articolelor de fond din Scînteia la micul dejun, refuzul brutal al pașaportului.

Înapoi înspre București sau înainte spre Paris și un concept ciudat numit libertate.

Aveam să îl întîlnesc mai tîrziu Parisul, periferia Parisului, bulevardul acela larg, cu șirurile paralele și viu colorate de camioane uriașe, cu sirenele neîncetate ale mașinilor de salvare care îmi făceau prezentă în mijlocul camerei viteza uluitoare a rîndurilor de camioane alunecînd la nesfîrșit pe curba de asfalt. Contemplam această goană nesfîrșită a unui Paris mereu treaz, mereu activ, pe care nu îl înțelegeam, de la unica fereastră a unei cămăruțe cu o somieră și un fel de scrin — unde am scris despre statuile funerare de la Saint Denis — era totuși un hotel curat cu miros vag de detergent și de două ori pe săptămînă o fetiță cu mănuși de cauciuc îmi întorcea așternutul, dar bătrînul acela care își trăgea picioarele și tușea îngrozitor, întîlnit la unica toaletă a etajului, mă demoraliza cumplit, ca și nunta unei perechi de culoare din micul bistro de la parter unde invitații, cu trăsături puternice ca sculptați în lemn, serveau sandvișuri minuscule aliniate geometric pe platouri, bătrînii pensionari și fetele de stradă așteptînd la toaletă apoi dispărînd în Parisul misterios, în Parisul pe care încercam să mi-l reprezint în timp ce îmi ordonam fișele suflîndu-mi în degete deoarece caloriferul încălzea doar seara cînd toată lumea era în hotel. Pentru mine Parisul însemna nunta negrilor și bătrînul care tușea și fetele de stradă în capot, cu moațe în păr, și cus-cus-ul pe care-l mîncam în bistroul de la parter și biroul pentru străini unde, după ore de așteptare, un funcționar mă privea pătrunzător, drept în ochi, apăsînd cu o prea vizibilă ezitare ștampila pe pașaport. Dacă m-ar fi întrebat, i-aș fi răspuns simplu că sînt neobișnuit de singur și că unica mea preocupare e disperarea.

Spre București sau spre Paris ? Știam că o zvicnire și un efort de lașitate mi-ar fi înlăturat dilema, redîndu-mă țării mele și destinului hotărît de alții, dar această tentație mă revoltă și, închizînd ochii, mi-am risipit orice gînd. Nu știu cît am rămas astfel, imobil, pe de-a latul patului, ca și cum cea mai mică mișcare mi-ar fi grăbit înlănțuirea pro și contra a argumentelor și m-ar fi constrîns, în sfîrșit, la o hotărîre. Într-un tîrziu, cu un efort, m-am apropiat de fereastră și am ridicat storul. În grădină, o singură veilleuză sclipea în depărtări, desigur pentru a lumina înțelegerea argentinianului acela corpolent și exploziv, care purta pretutindeni un cufăr de fișe ca un mic sarcofag și îmi mărturisea la micul dejun că studia elementele de costum asiatic din Florența. Răscolise săptămîni întregi registrele faimoșilor bancheri și pregătea, desigur, o carte.

Am început ziua cu un fel de somnolență, indiferent la ceea ce se petrecea în jur. Portarul mă întrebase politicos dacă nu doresc un taxi pentru gară, bibliotecarul îmi propusese un schimb de adrese. Nu era urmarea unei insomnii ci, mai degrabă, apropierea încercării teribile pe care o premeditasem, iar odată cu înserarea, mă învăluise acea tristețe adîncă, copleșitoare, ca și chemarea unui vis nesfîrșit. Adesea, cînd semnificația existenței îmi este tulbure sau îmi scapă pur și simplu și nu o mai regăsesc, mă întorc către trecutul în care caut explicații sau înțelesuri rămase în miezul ascuns al întîmplărilor. Privind pe fereastră veilleuza îndepărtată și încercînd să-mi apropii clarul de lună ce împrumuta un luciu atît de ciudat aleilor, am întrevăzut alt decor decît al încîntătoarei grădini florentine, cîmpia dintr-o imagine de sat dobrogean, cu vîntul acela necontenit, cînd mai puternic și vijelios, purtînd ceva din imensitatea stepelor din Răsărit, cînd ușor dar apăsat, mereu prezent dincolo de zile și anotimpuri.

Ajunsesem printre ultimele case într-o plimbare solitară și am întîlnit pe neașteptate vîntul stepelor. L-am văzut întîi pe el, armăsarul cu părul de cărbune lucitor și coama răsucită în vînt, așteptînd în marginea șanțului din satul acela mărunt dobrogean, marea suferință și marea batjocură care urma să îi sfîrtece trupul. Un armăsar care nu își poate mărturisi rostul decît prin fugă, despicînd zările cu scăpărarea stelară a copitelor, cu nările dilatate în aerul pur, ametit de propria-i putere. De ce oare această amintire, răscolitoare ca un blestem, în peisajul acela împînzit de praful gălbui-roșiatic al stepei, a căpătat în timp semnificația unui simbol la care mă întorceam de cîte ori încercam să îmi imaginez sensul existenței ? De fapt, îmi evocam o durabilă conștiință de silnicie care m-a făcut să nu pot uita armăsarul falnic din marginea satului dobrogean.

Era o zi de vară și, în lumina de ocru aprins a cîmpiilor nesfîrșite, crupa îi lucea și ochii îi deschideau ape adînci, se simțea trupul de sălbăticiune tînără care nu cunoscuse frîul și poverile. Pe șosea trecea uneori un autobuz cu călători și geamantanele vechi, îndesate în portbagaj, se clătinau la hopuri iar prelata care trebuia să le acopere fîlfîia și pocnea în vînt. Am crezut la început că armăsarul este lăsat să pască lîngă șanț, dar am observat că un sanitar în halat alb se desprinsese de lîngă casa alăturată, cu o mică valiză în mînă, apoi apărură și cele două ajutoare ale sale. Mergea grăbit ca un spiriduș și s-a rotit de cîteva ori în jurul armăsarului ,în vreme ce ajutoarele așteptau, cu capul plecat, semnalul. Măsurau mai degrabă animalul, posomoriți, oricum indiferenți, dar sanitarul, nemaipomenit de mărunt, un pitic care sărea și se rotea într-un picior, vizibil încîntat, își scuipa în palme din cînd în cînd ca un fel de voinicie nefirească. A privit cu aer strengăresc capul nemișcat al bietului animal, parcă i-ar fi spus: „Stai pe loc, drăguțule. Stai așa cum te-am legat și-o să vezi cum o să ne mai distrăm !", apoi a alergat de la el la cele două slugi dînd ordine, dar vîntul îi înghițea sunetele și a început să strige cu capul pe spate să se facă auzit. De-abia atunci m-am putut convinge că nu era pitic — aș fi făcut greșeala să confund un sanitar veterinar cu un actor de circ — în realitate, omul venise pe lume foarte cocoșat și cocoașa îi coborîse într-atîta pieptul, încît întreaga lui înălțime se redusese la jumătate. Cocoșatul se tot învîrtea pe lîngă armăsar și cu cît agitația lui era mai febrilă, cu atît trupul animalului părea mai monumental și mai împietrit în mulțimea lui. Din marginea drumului, de unde îl priveam, pe cerul înălțat de întinderile fără limite ale stepei, părea de bronz iar oamenii mărunți din jur purtați de vîrtej.

Sanitarul își dădea importanță și poate, unde avea un martor neașteptat, s-a apucat să controleze legăturile armăsarului. Atunci i-am văzut pentru prima dată degetele nemăsurat de lungi și subțiri, ca niște fire albe crescute în întunericul unei pivnițe, urcînd cu sprinteneală pe gleznele animalului. Îl pipăia, dînd din cap mulțumit, și vorbea cu sine însuși cam așa : „Te-am înțepenit bine, drăguțule, aș spune că te-am legat fedeleș ! Nu mai scapi tu de-acum ! Hai, spune, te mai ridici în două picioare ? Nu-i frumos, știi că nu-i frumos !" dar vîntul îi risipea bolboroseala și am putut să-l aud numai cînd s-a întors și a ordonat ajutoarelor : „Culcați-l !".

Nu știu ce va urma dar m-a cuprins un presentiment sumbru cînd bietul armăsar a fost silit să îngenuncheze, apoi să se prăvălească în praful curții. Așa cum zăcea neputincios le pămînt, trupul lui svelt i se desfigurase, pîntecele îi apărea disgrațios de mare și umflat, coada i se răsucise și desfirase ca un odgon. Părul lui negru și lucitor se murdărise de loessul stepei, de această pudră gălbuie și înecăcioasă pe care vîntul o muta din loc în loc, repezind-o la intervale spre cer. Văzîndu-l căzut și pîngărit de loessul lipicios, veselia cocoșatului nu mai cunoscu margini. Dădu din cap și nu am înțeles dacă era un fel de aprobare pentru felul cum se desfășurau lucrurile sau pentru propriu-i meșteșug de a le îndruma într-un anumit fel. Oricum, se hotărî să-și înalțe mînecile cămășii și observai că degetele lui subțiri pipăiau orbește asperitatea pînzei, cu o viață a lor agilă și lacomă, apărînd și dispărînd după cocoașa diformă, după rînjetul strîmb, mereu același. Era doar un răgaz, el și victima mai aveau cîteva clipe de așteptare și, totuși, atrași de un instinct ciudat, cîțiva cîini se apropiară îndrăzneți, rotindu-se în jur cu ochi flămînzi și pofticioși. Sanitarul nu îi goni, s-ar fi spus că cercul lor agitat nu îl deranjează de fel și continuă să-și ridice tacticos mînecile. Se simțea observat pe deasupra de cele două ajutoare îmbufnate și de tînărul palid oprit în drum și asta-i făcea plăcere. Cînd termină cu mînecile, încercă un fel de reverență neghioabă, dar o rafală de vînt îl făcu să-și piardă echilibrul și trebui să se sprijine zdravăn pe picioare pentru a și-l regăsi. Pînă în aceste momente de panică, degetele sale mereu agitate și cu un tremur neastîmpărat, păreau sigure de ele, neîmpărtășindu-i tulburarea.

Înțelegîndu-i intenția, una din slugi i-a înmînat valiza jerpelită și sanitarul scoroci în ea, apoi ridică capul zîmbind cu gura pînă la urechi. Se vedea cît de colo că zîmbetul îi era lipit de chip ca o mască, de fapt un rînjet neghiob care ar fi vrut să spună : „Fiți gata ! Reprezentația începe !". Cu ochii mereu la asistență, începu să desfășoare un fir roșu, ținîndu-l cît mai la vedere, aprobînd din cap ca și cum ar fi zis : „Asta da ! Așa ceva îmi trebuie !" Cînd firul se termină, îl petrecu după palme cu o mișcare bruscă la care nu se aștepta nimeni și îl întinse ca pe o coardă. Nu știam ce va urma și parcă îmi ghicii nedumerirea deoarece, după ce repezi un dulău prea îndrăzneț, se lăsă repede la pămînt și, cu aceleași gesturi de scamator, legă scrotul lucios și negru al armăsarului aproape de pîntece, prinzîndu-l cu firul roșu ca pe o pungă. Scena care a urmat mi s-a întipărit statornic în minte dar niciodată nu am revăzut-o cu atîta limpezime ca atunci, în ultima seară a popasului meu la Florența. Poate greșesc și nu grozăvia împrejurărilor sau propria milă și oroare mi-au întipărit imaginea cocoșatului și mai cu seamă a victimei lui, ci mai degrabă această neputință în fața puterii demonice, față de o răutate de neînchipuit și de o josnicie fără margini.

Odată încheiat lîngă pîntecul armăsarului, sanitarul și-a scuipat din nou în palme și a început să răsucească cu nădejde punga neagră a bietului animal pentru a-i răpi sălbăticia firească și cu ea, orice putere. S-ar fi spus că degetele subțiri și lungi vădesc o forță neobișnuită prinzînd punga moale, învîrtind-o pînă la refuz, reluînd de sute de ori această mișcare. Uneori înălța capul, distanțîndu-se de rotirea neîntreruptă a mîinilor, ca și cum ar fi vrut să audă mai bine scrîșnetul venelor răsucite, al mușchilor rupți, al pielii întinse să plesnească. Alteori, își îndoia efortul și atunci masca sa comică se fărîmița într-o expresie de bătrîn imberb cum au de obicei piticii.

Armăsarii nechează profilîndu-se pe discul de aramă al răsăriturilor dintr-un prea plin de viață nu de moarte. Ca și celor înălțați pe rug, durerea lor nu are glas cînd fuioare de jăratec le sfîrtecă trupul fără mărturia vărsărilor de sînge. Fiecare rotire a degetelor înțepenea trupul armăsarului, dar numai un icnit scurt, retezat ca de o limbă de flacără, îi mărturisea chinul. Așa cum zăcea în apropierea șanțului, cu botul negru și umplut de loess, cutremurat la intervale, părea doar un hoit netrebnic, lăsat pradă vîntului și cîinilor hulpavi, care îl atingeau aproape cu boturile.

Dar desigur, instinctul fugii, voința de a scăpa de tortură, nu i se stinsese. Bănuiam în zvicnetul tot mai rar al picioarelor această năzuință de a se ridica și a se elibera de legături, de a alerga fără suflare, aneantizînd în goană tot ce putea însemna suferință și pămînt arzător — singura scăpare a bietelor animale pașnice urmărite la nesfîrșit de vîlvătăile durerii și umbra lacomă a morții — dar de fiecare dată recădea în același chin. Poate însăși schițarea acestei mișcări se însoțea de o speranță oarecare și de umbra unui răspuns la văpaia din trup, neistovită și orbitoare. De la un timp, cînd capul i-a căzut în loessul lipicios, n-a mai găsit puteri să-și ferească ochii de această țărînă, de aceste rafale de praf care îl îngropau de viu. Da, bietul armăsar nu mai avea nici o scăpare. Picioarele lui legate, trupul răsturnat, ochii tot mai acoperiți de pulbere mă încredințau că nu mai este nimic de făcut. Ceva murea pentru totdeauna în el, cu fiecare tresărire a trupului, cu fiecare revoltă risipită ca valul unei mări tulburi peste nisipul avid al unei plăji incandescente, dar moartea adevărată, nemișcarea și întunericul nu îl eliberau de suferință.

De cîte ori îmi evoc patima armăsarului prizonier, îmi revenea această senzație de greață și dezgust cu care m-am îndepărtat de casa sanitarului. „Prin ce poți oare răspunde la toate suferințele îndurate ?" m-am întrebat cu glas tare în camera institutului de istorie a artei din Florența. „Și care este oare ultima semnificație a răutății și josnicelor porniri omenești ?"

Cînd am hotărît să nu mă mai întorc la București, stelele dispăruseră de pe cerul limpede. Zorile Florenței, coborînd biruitoare pe străzile în pantă și aprinzînd pe rînd candelele vitro-urilor, m-au întîmpinat prietenoase. În mozaicul din cupola înaltă a Batisteriului, binele triumfă mereu în lumina nestinsă a frumuseții.

Religia, adevărul și păstrarea unității românești

Sfiserea lăuntrică a unui popor se poate produce mai intîi în spirit, datorită opțiunii sale religioase. Trebuie să observăm însă că în acest fenomen se manifestă o lege care nu poate fi călcată, fără urmări incalculabile. Meseria, locul de muncă, formațiunea politică, soția uneori, pot fi alese după criteriul cîștigului material, după interesul vremelnic. Credința religioasă nu o mărturisești decît în funcție de adevăr, în scopul aderării la descoperirea divină care te luminează și te mîntuiește. Aici, în istorie, și în veșnicie.

De această normă pe cît de evidentă pe atît de esențială se pare că nu s-a ținut seamă întotdeauna la noi. În Ardealul veacului al XVIII-lea, esența ei a fost eludată în mod evident. Acolo, încă de mai înainte, au existat români care și-au schimbat pînă și numele strămoșesti de dragul privilegiilor omenești. Desigur că primul semn al năzuinței de parvenire prin orice mijloc l-a constituit lepădarea de religia ortodoxă.

Acesta a fost și primul mobil al acțiunii așa-zișilor uniți cu Roma din Transilvania. Alipirea lor la noua obediență bisericească nu s-a datorat căutărilor existențiale și mîntuitoare, ci numai unora sociale și politice. Uneori au cedat constrîngerilor de tot felul. Odată cu avantajele materiale imediate, li s-au dat atunci garanții de respectare a credinței lor strămoșești, dar trențat acestea au început să fie manevrate și, pînă la sfîrșit, transformate. Din români de religie ortodoxă, „grecă", ei au devenit români „catolici, de rit bizantin". Teologic, manipularea se vede în **Dogmatica** Mitropolitului Vasile Suciu în care o jumătate de carte tratează despre imaginarul primat papal, iar restul paginilor e dedicat celorlalte dogme creștine. Dar pînă astăzi, noua credință — obținută astfel — nu s-a debarasat de un aspect arheologic, prefabricat. Ambiguitatea și lipsa ei de personalitate o expun învinuirii de încropire și de nesinceritate, de vreme ce — după aproape trei secole — aceasta mărturisește dogme latine în veșmîntul liturgic și al bărbilor grecești.

Ca o slabă compensație lăuntrică i s-a oferit de la început noutății satisfacția originii noastre nobile romane, dacă — cu un veac înainte — cronicarul moldovean afișmase răspicat că „de la Râm ne tragem". Că încrestinarea noastră nu este numai simplă problemă politică și culturală, o dovedește faptul că remediul propus s-a transformat într-un paleativ. Amintitul criteriu nu putea depăși romantismul veacului trecut, amator de origini cît mai îndepărtate și mai slăvite. Pe urma sarcasmului lui B. P. Hasdeu, istoricii români au început să afirme hotărît **dacismul** strămoșesc alături de mult lăudatul **romanism** al Școlii ardelene.

Veleități de „mică Romă", cum se revendica odinioară la Blaj, ardelenii nu au. Ei resping acest complex de inferioritate, privit în concernul popoarelor Europei, mai ales pentru un motiv al credinței adevărate, atestat de paginile Dumnezeiescii Evanghelii. Mîntuitorul s-a întrupat la Ierusalim, nici la Constantinopol, nici la Roma. În al doilea rînd, noi avem o Biserică de origine străromână, ca unii care am fost misionați de un apostol. Pe strămoșii nostri i-a cercetat Sfîntul Andrei Protocletul, adică „cel întîi chemat" de Domnul și frate cu Petru.

Nici din punct de vedere cultural, uniația din Ardeal nu a adus vreo contribuție deosebită, cu excepția filologiei și, uneori, a istoriei. Dar metoda aleasă, exclusivistă și retorică, îi răpește o parte din rezultatele ei științifice. Nu există în acest mediu vreun filosof autentic și de renume, precum : Rădulescu-Motru, Blaga, Noica, Stăniloae. Lipsit de organicitate cu întreaga cultură și tradiție românească, fenomenul se dovedește astăzi — cînd unii incită la înfruntarea dintre etnii — o pseudomorfoză. O arată, în prima jumătate a veacului nostru, și feluritele compilații și adaptări după autori apuseni, neasimilate la noi, și condamnate să moară în idealul romantic al veacului trecut. Creațiile religioase majore nici nu pot apărea, acolo unde se porneste de la credință religioasă, dar, în multe cazuri, îndreptățirea ei occidentală se justifică doar prin avantaje politice, diplomatice, de primat bisericesc, de educație.

În vremea noastră, s-a încercat discreditarea Bisericii Ortodoxe Române în numele idealului politic augustinian, nu al celui bizantin de care ea se călăuzește față de acțiunea Statului. Metoda aceasta a rutut deruta chiar pe unii intelectuali și a deștentat pasiunile extremiștilor. Totuși, în furtună, Ortodoxia a ținut neîntrerupt treaz conștiința noastră religioasă, mirgînd pe cei dezmădăduiți și bătuiți. În realitate, la consfătuirile bisericești de odinioară, erau prezenți conducătorii tuturor cultelor din țară. Cu toate acestea, nici unul dintre ei nu a fost denigrat.

O serie de pensionari, care au dus-o bine în defuncta orînduire și au asigurat un viitor senin urmașilor, s-au trezit peste noapte preoți, ba chiar ierarhi, greco-catolici. Ei vor ca poporul nostru să devină neapărat, din punct de vedere bisericesc, o Irlandă sau un Liban cu perspectiva unui război fratricid absurd și fără sfîrșit. Dar dacă se desprind de marea majoritate a românilor, aceștia vor deveni în cîteva decenii mai aproape de unguri și de austrieci, popoare catolice, decît de frații lor ortodocși. Pentru apariția pe scena României a două Biserici asemănătoare ca rit și ca sutană, dar deosebite ca învățături de credință, se invocă porunca iubirii creștine. Totuși înfruntarea dintre ele nu va putea fi evitată astfel, deoarece amintita virtute începe cu cinstirea lui Dumnezeu și se continuă cu aceea a semenilor. Ori El nu poate fi iubit decît în adevăr și în sinceritate.

Majoritatea greco-catolicilor, integrați în 1948 în Ortodoxie, s-au identificat cu frații din „strana dreaptă", dar totodată cu strămoșii lor morți în dreapta-credință răsăriteană. Ei au aflat aici blîndețea evanghelică, libertatea ortodoxă, înțelepciunea și slavoslovia geniului bizantin. De aceea nu i-ar mai mulțumi uniformitatea rigidă, activismul lumesc și perfida diplomație de pe alte meridiane confesionale. Nu i-ar lăsa împăcarea senină a Mîntuitei și pacea cerdacurilor românești dintotdeauna. De aceea și patrimoniul material cu care au venit la noi lor le aparține și nu este drept să fie deposedați de el.

La români, **uniația trebuie să fie privită în istoria întregului ei proces.** Bisericile și mănăstirile ortodoxe răpite la 1700 sau cele demolate cu tunul în tot Ardealul de către generalul Bukow, cu ostașii săi austrieci și unguri, nu trebuie să mai fie revendicate astăzi. Iertăm pe aceia care, sub apăsare străină, au scos pînă și ochii Sfinților ortodocși și au incendiat bisericile noastre de lemn. Dar, sub aceeași lege a dreptății, a adevărului și a unității de neam, se cuvine să stea și situația celor împropriate în anul 1948. Ele nu au nici o bază juridică, bisericească și patriotică pentru a mai fi revendicate în zilele noastre, oricît s-ar agita unii extremiști. Se crede că aceștia sînt susținuți dinafară.

În cuprinsul unicei Ortodoxii, mediul ideal de reîntîlnire ecumenică al tuturor creștinilor, noi, românii, să ne rugăm să fim izbăviți de „războiul cel dintre noi" și de influențele nefaste, pentru mileniile istoriei noastre, ale acaparatorilor de suflete.

Pr. dr. Gh. I. Drăgulin

Religie și putere

O formă, explicabilă oarecum, de reducționism, devenită simptomatică în literatura socio-politică a ultimelor decenii, s-a resimțit pregnant în tratarea acelor subiecte care veneau să dezvolte relația istorică dintre principalele structuri instituționale de putere (ne referim în termeni foarte generali la stat și drept) și fenomenul religios în adevărata sa dimensiune și intensitate. Modelul de la care se pornea, transformat treptat într-un obsedant și steril clișeu era expus urmînd un traseu logic irefragabil, chiar dacă premisa construcției teoretice în discuție era poate fragilă și deloc adaptabilă la o analiză mai profundă. Apariția proprietății private concomitent cu a statului, formarea, cristalizarea și apoi perfecționarea acelui aparat complex de apărare și control eficace al întregului mecanism social — este vorba de sistemul de drept propriu societăților împărțite în clase — iată geneza procesului de dezvoltare și evoluție a Puterii, față de care latura „mistică", „fantastică", sacră a vieții umane, credința și confesionalismul erau privite nu atît complementar, cît într-un mod instrumentalist, de facilitare a perpetuării reglajului social în consonantă cu voința anumitor grupuri sau colectivități interesate de mentinerea pozițiilor dobîndite (cîștigate) la diferite trepte și momente ale istoriei social-politice. O atare concepție nu a putut duce, din nefericire, decît la degradarea semnificațiilor de adîncime relevate de integralitatea sensurilor ideii, noțiunii de putere — stat, drept, puteri publice, inclusiv Biserica ca formă instituționalizată pînă la un punct a acestora. Este arhicunoscut, istoria raportului stat religie, fenomen religios, într-o accepție politico-juridică modernă, a fost circumscrisă pornind de la două mari tipuri de interrelații specifice : Uniunea stat-religie și apoi reversul, separarea lor completă (vom observa însă imposibilitatea teoretică, demonstrată convingător de practica social-politică, a admiterii acestui clivaj).

Confuziunea stat-biserică (religie) parcurge și ea multe etape și subetape caracteristice : de la o suprapunere cvasi-totală observabilă la civilizațiile antice și Islamul tradițional la revoluția inaugurată de creștinism prin separarea domeniilor de acțiune a celor două puteri ; „Împărăția mea nu aparține acestei lumi" răspundea Isus lui Pilat. Delimitarea sferelor de manifestare și influență a celor două organisme e însă dificilă, se prefigurează zone intermediare, comune de exercițiu al monopolului aparent exclusiv care potențial pot da — și dau — naștere la conflicte și tensiuni, uneori acute (de pildă raporturile deseori tensionate dintre papalitate și monarhii creștinătății apusene). Occidentul creștin mai cunoaște sistemul religiei de stat sau oficiale multă vreme identificată evident în catolicism și un sistem oarecum mai flexibil, cel al mai multor religii recunoscute (Franța secolului al XIX-lea). În sfîrșit, alt cadru major, fundamental de configurare a raporturilor dintre puterea temporală și cea religioasă e dat de proclamarea expresă sau implicită, în constituțiile contemporane, a principiului arhicunoscut de separație și neimixtiune reciprocă : după o lungă ezitare — aprecia un cunoscut constituționalist francez — statul nu mai intervine și nu pătrunde în viața interioară a Bisericii interzicînd la rîndu-i orice mixaj în propria sa sferă de acțiune.

Această incursiune rapidă, extrem de generală și succintă în dialectica întrepătrunderilor, a relațiilor și influențelor manifestate de-a lungul timpului între Religie și Putere lasă evident deschise și neobservate multe chestiuni. Într-adevăr, grila de interpretare expusă mai sus are drept fundament opțiunea manifestă spre o istorie politică a religiei, statul și fenomenul religios fiind prezentate sub forma structurilor instituționalizate. Polarizarea cercetării teoretice în principal asupra statului și subsecvent asupra elementului religios ignoră o dezvoltare mai largă, în adîncime și extensiune a conexiunilor și interdependențelor dintre puterile publice și viața religioasă, între articulațiile mult mai complexe și complicate ale mecanismului statal — avem în vedere determinațiile de natură social, politică, **religioasă**, psihosocială și ritmul cotidian al existenței umane în care **mentalitatea religioasă**, ansamblul vast de idei, reprezentări, credințe, comportamente și ritualuri a ocupat vreme îndelungată un loc primordial, esențial în cadrul faptelor de conștiință. Numai luînd în considerare totalitatea și întregul conținutațiilor ideii de stat, formă fundamentală de coercițiune și de fapt, act sau fenomen religios se va putea adecva cercetarea la necesitățile unei (cu)prinderi a esenței evoluției Puterii, Autorității în raport de **starea religioasă** a societăților pe diferite trepte ale istoriei umane.

Dintr-o asemenea perspectivă ni se pare interesantă dezvoltarea acestei relații în contemporaneitate. Cîteva aspecte merită a fi relevate în acest context. În primul rînd, depășind o viziune eurocentristă preponderentă în multe lucrări, vom observa cum una din religiile importante ale umanității, Islamul, se constituie în principalul, chiar unicul mod de exercițiu al puterii publice în țările care împărtășesc această credință. Izvorul dreptului rămîne în continuare Coranul iar exponenții puterilor judecătorești, legislative sau executive sînt legați spiritual de această carte de referință și de interpretările ei oficiale întreprinse acum un mileniu de cele cîteva autorități religioase îndrituite la o muncă atît de subtilă și primejdioasă. Iar cînd s-a pus în discuție posibilitatea reinterpretării principalelor pasaje (opera de interpretare fiind „arestată" încă din secolul X pentru a salva Islamul de la eventuală schismă) în vederea unei revigorări substanțiale a sistemului, răsnunsul și reacția majoritară au fost negative. Islamul constituie deci în continuare un model inextricabil de concentrare a puterii și autorității, religie, politică, justiție alcătuind un tot unitar în care delimitările, discrepanțele, diferențierile sînt greu de sesizat. Și dacă ultimele decenii au marcat o relativă deschidere spre modernitate aceasta s-a făcut și se face fără a altera în vreun fel principiile tradiționale care stau la baza unității islamice.

Un alt mod care a atras atenția specialiștilor asupra implicării religiei în viața politică a societății contemporane, afectînd totodată și ansamblul structurilor instituționale de putere este dat de poziția de principiu a Bisericii față de domeniul politico-ideologic. Teoretic majoritatea statelor occidentale au accentat principiul separației afirmînd constant neangajarea religiei, a bisericii în confruntarea politică și caracterul strict privat al credințelor și ideilor religioase. Dar totuși, în ciuda unei secularizări profunde a comportamentelor și a unei atenuări incontestabile a rolului practicilor religioase, Biserica continuă să ocupe o poziție importantă în multe domenii ale vieții publice. Se resimte pregnant funcția sa de **forum socio-politic** care, afirma un sociolog vest-german, asigură animarea și nuanțarea dezbaterii publice compensînd anumite slăbiciuni și inconsecvențe ale principalelor partide politice. Pe de-altă parte, apartenența la o confesiune religioasă exercită în multe state o influență decisivă în legătură cu atitudinea electorală. De altfel, ceea ce atrage atenția astăzi în Germania este relativa moralizare a dezbaterii și discursului politic, mișcarea pacifistă și discuțiile asupra păcii fiind determinate de o puternică influență protestantă. O moralizare care la nivel etic poate fi evaluată pozitiv deși pericolul unei ocultări a discursului politic nu poate fi trecut cu vederea. Paradoxal, remarca cineva, depolitizarea progresivă a confesiunii este însoțită de o „confesionalizare" a dezbaterii politice. Simțim în discursul politic al unor personalități pe purtătorii de cuvînt ai bisericii dintr-o eră a „combaterii confesionale" : proclamații și exclamații de credință pasionante și ardente, anateme împotriva „ereticilor", frici și speranțe escatologice. Oricum, revenirea la un stil sacru, prezența unor recurente, elemente sau proces perfect de camuflare a sacrului cum remarca Eliade. Și aceasta într-o eră a pozitivismului, a marilor revoluții științifice și a tehnologiilor sofisticate !

Fenomen de o virulență deosebită și în Europa de est : semnificațiile unei recente procesiuni conduse de Patriarhul Alexi al II-lea prin fața Kremlinului neavînd nevoie, credem, de comentarii. Va fi viața politică, Puterea și Autoritatea în fostele state comuniste marcată decisiv de Religie și Biserică, sau anii de represiune anticlericală și religioasă înaugurați de „celebrul" îndemn al lui Lenin, trebuie să ne angajăm într-o bătălie decisivă împotriva clerului reacționar și să-i anihilăm rezistența cu o asemenea violență că îi vor aminti mai multe decenii în viitor" au slăbit într-atît forța bisericii și vieții religioase încît opoziția — cultură laică — cultură politică va fi predominantă ?

George Maior

Romanele lui Nicolae Breban

Romanele lui Nicolae Breban din epoca debutului, **În absența stăpînilor** (1966) și **Animale bolnave** (1968) îl exprimă deja integral personalitatea. Chiar și această idee a „absenței stăpînilor", care dă titlul întîiei sale opere reprezentative, revine în considerentele sociale ale romanelor de mai tîrziu, nu în primul rînd sociale. În **Bunavestire**, ea va fi cu sîrguință explicitată în sensul că, prin eliminarea samavolnică a ordinii burgheze, societatea a intrat într-o criză profundă, cauzată nu numai de dezordinea generală ca atare, dar și de dezlănțuirea forțelor joase tulburi și maladive — infernale desigur —, atît în planul colectiv cît și în cel individual : „cînd spun stăpîni, mă refer la învățători, la cei în care scapără flăcăra spiritului. Cînd mă refer la slugi, vreau să spun : cei care nu au acces, cei care cred că știu totul numai fiindcă cunosc pînă în amănunt viața intimă, trivială, a stăpînilor" sau, tot în **Bunavestire**, acum cu o coloratură nietzscheeană și poate o nuanță strindbergiană : „era bine, era cald, în bucătăria aceea uriașă de la subsol și izul acela, putoarea aceea care-ți izbea nările neînvățate în primele [illegible], nările se acomodaseră etc. Acolo se odihneau ei, acolo se răzbunau ei, slugile ! Slugile cui ? Ai celor dotați... ai celor mai puternici, mai mîndri, mai nobili etc. ?! Se poate ! Acestia să plătească aici, acum ! (...) bărbații — femeilor, deștepții — proștilor, cei nobili — mîrlanilor, cei puternici — slabilor !" Iar în romanul **Don Juan**, răsturnarea socială e pusă pe [illegible] blestematului instinct de sinucidere pe care îl are animalul om..."

Proza lui Nicolae Breban denotă mai totdeauna o puternică atracție spre insolit si irational, încît chiar atunci cînd se referă la personaje sau situații banale, autorul aruncă asupra lor o lumină insolită si neliniștitoare. Încăperile acestei proze au ferestrele larg deschise spre ambiguitate si incertitudine, astfel că nu e de mirare că personajele lui Breban se caracterizează mai degrabă prin pluralitate decît prin unitate de caracter. Cu deosebită înclinație spre psihologia abisală, romancierul substituie însă adesea analiza psihologică prin viziuni de o plasticitate poetică formînd adevărate enclave sensibile în textul comun : „gîtul său, care acum, în noua sa ținută, se remarca mereu, era asemănător unei plante care creștea dintr-un guler moale si larg, botit de o cravată groasă, uzată, de mătase, o plantă ce se misca usor, aproape insezisabil, în adierea unui curent de aer insezisabil, era totusi o miscare reală, de parcă trupul lui, al domnului Plesoianu, pînă la umeri se misca într-un mediu, iar de la umeri în sus într-alt mediu, mai dens de parcă peste umerii lui ar fi trecut mereu corpuri suave, lunecînde, plutitoare [illegible] fruntea lui înaltă și galbenă, agățîndu-se de urechile lui dizgrațios de mari, corpuri pe jumătate vii, pe care ei le sfîrteca mereu în mișcarea sa, ca un taur slăbit, lunatic, miop, sau poate de la umeri în sus el trecea cu capul prin lacuri invizibile, aeriene, prin mări invizibile, suspendate, și astfel se explica poate de ce mișcarea sa, mersul său era uneori atît de ciudat, picioarele sale se mișcau cu atîta stîngăcie și ușurință, de parcă nu ar fi trebuit să sprijine și să împingă trupul acela lung și deșirat, crispat în hainele prea largi, ce fîlfîiau ușor în jurul lui, ca o togă, ci întregul său trup ar fi fost ținut de acel cap plutitor în mările invizibile, suspendate, cine știe...". Viziuni delicate ce se produc în ciuda unei scrieturi foarte adesea grosolană și neglijentă, incorectă gramatical, confuză, respingătoare prin barbarismele și cacofoniile care abundă — nemaivorbind de incongruențele, inadvertențele, anacronismele și arbitrarul ce încalcă și dezechilibrează stratul propriu zis epic. Se trădează aici, probabil, efortul terbil al autorului de a transpune în plan romanesc înclinații lirice funciare, responsabile de excesele monomaniei lui epice. Căci lirismul acesta obiectiv revelează mai curînd starea poetică dereglantă a autorului decît, conform naturii lor, starea subiectivă (psihică și morală) a personajelor. Menit parcă a împlini doar o funcție pretextuală, planul epic se sparge spre a permite delirul imagistic al prozatorului, care, înșelîndu-se oarecum pe sine, atribuie viziunilor dezvoltate de lirismul auctorial o concretețe halucinantă, proprie realului obiectualizant, precum în imaginea ce și-o face despre viață personajul din romanul **Drumul la zid** : „el o vedea uneori în forma unor cercuri multiple și concentrice, totdeauna sub o formă curbă, cercuri, secțiuni de cerc, volute, spirale, și el nu încerca decît (și i se părea o sarcină aceasta !) de a se înscrie cu viața lui și ființa lui, cît erau, în linia aceasta îndoită, curbă, armonios, dulce mișcată, răsucită, muzical îndoită și ușor, progresiv întoarsă. Nici un unghi, colț, nicăieri, nici o intersecție brutală, nici o segmentare ascuțită, oroare de toate acestea ; nimic rectangular și hidos de colțos, nimic brusc, nepregătit și panicat, nici un unghi răutăcios și rînjind, nici în plan și cu atît mai puțin în spațiu". De unde, pe de altă parte, și impresia frecventă ce o lasă proza lui Breban, că autorul este purtat în transă de propriul său discurs, ori că el aleargă în urma discursului său, cu care se luptă din răsputeri să țină pasul.

Tipic modern, romanul **În absența stăpînilor** practică o epică aleatorie și înmănunchiază narațiuni paralele ce nu-și comunică ; în schimb romanul **Animale bolnave** se concentrează după formula aproape riguros polițistă, în care logica și interacțiunea sunt doar provizoriu ocultate. Și de astă dată însă, șuvoiul liric pătrunde cu vigoare prin complexa tramă evenimențială, căci patologicul se combină cu sacrul, angelicul cu agresivul, misticul cu decadentul, candoarea cu perversiunea, senzorialul cu spiritualul, naturalismul acerb cu onirismul suav, impulsurile vitale cu extazele morbide, romanul criminal cu poemul în proză, ca și cum paradisul ar fi localizat într-o măcelărie. Conturele epice s-au precizat, au devenit rugoase, pentru a cuprinde într-însele ceea ce e fantasmatic și incantatoriu, ca și cum autorul realist ar căuta pentru formele personajelor sale conținuturi parapsihologice.

De fapt, obsesiile îngrijite, somnambulismul treaz, degradarea, destrămarea, dezagregarea sufletească și existențială a personajelor ce își perpetuează substanța în romanele ulterioare, supuse unei alchimii exercitată nu fără o demoniacă euforie uneori, corespund fondului religios indiscutabil al autorului lor. Ardelean ca și Agîrbiceanu, fiu de preot dar nu un drept credincios precum antecesorul său în literatură, Nicolae Breban, mai complicat și firește infinit mai temerar în sondajele sale umane, datorită influenței lui Dostoievski dar și conspectării orizonturilor epice ale lui Kafka și Faulkner, se apleacă plin de interes asupra **Noului Testament**, și importante personaje din romanele **Bunavestire** și **Drumul la zid** împărtășesc împreună cu dînsul acest interes, chiar dacă pretind a nu crede. Multe pagini scrise de Breban mustesc de religiozitate larvară — nostalgia Blajului catolic, brutal smuls din actualitatea românească sub guvernarea comunistă, străbate în scrisul său — și e de presupus că, într-un regim de libertate, opera lui ar fi acordat atenția cuvenită acestei specifice spiritualități transilvane.

Romanele **Îngerul de gips** (1973), **Bunavestire** (1977), **Don Juan** (1981), **Drumul la zid** (1984), sunt dedicate, fiecare în parte, în principal, cîte unui personaj insolit prin comportamentul

sau prin destinul său. Mai convingător între ei pare a fi intelectualul boem din **Don Juan**, deși din păcate autorul nu a dus la capăt, prin străduință analitică, tema ce i-a atribuit-o : cucerirea unei femei prude. Eroii din **Îngerul de gips** și **Bunavestire** își transformă de-a lungul romanului personalitatea, unul datorită crizei de ruptură interioară, altul datorită crizei de evoluție biografică ; în ambele cazuri avem de-a face cu o revelație ce comportă fie descompunerea, fie împlinirea. Păcat iarăși că, urmărind aceste destine, Breban însumează, alături de episoade epic fecunde, lungi episoade sterile, inutile, împovărătoare. Și ca întotdeauna la dînsul, femela senzual ideală este tratată la modul Kitsch. Personajul cel mai memorabil ar fi trebuit să fie eroul romanului **Drumul la zid**, a cărui psihologie clinică se bucură de o cercetare profundă și vastă, răbdătoare și estetic expertă, fără egal în literatura română. Însă multiplicitatea, cumulul desănțat de fețe ale acestei psihologii, care reflectă tot atîtea modele celebre, determină prăbușirea artistică, precum a unui castel din cărți de joc, a acestui ins fabulos, plăsmuit de [illegible] autor care nu-și stăpînește ambițiile creatoare. A descoperi în personajul lui Breban cînd pe Goliadkin (al lui Dostoievski), cînd pe Gregor Samsa (al lui Kafka) ori pe Louis Salavin (al lui Duhamel), cînd pe Emmanuel Quint (al lui Gerthard Hauptmann) ori pe Peter Kien (al lui Canetti) — și încă toți sub mantaua purtată de cneazul Mîșkin si de Don Quijote, constituie o fatală performanță.

În loc de a porni de la viață spre a ajunge la literatură, Breban pornește cel mai adesea de la literatură spre a ajunge la viață. Fiecare din ultimele lui patru romane ratează în final — și trebuie să ne mulțumim cu ceea ce autorul ne propune din cînd în cînd, parțial și extraordinar.

Ion Negoițescu

haiku

Afară plouă —
în fîntînă
mai strălucește încă soarele.

Constantin Abăluță

aurel dumitrașcu

Tratatul de eretică
(ziua a opta)

— Rasei noastre cîtă onoare. Nimeni de partea zimților pofticioși de ferestre. Cucul de plumb se spală pe ochi în cenușa de om.
îmbălsămat în hidoase criterii. Și prin roșii vitralii tenebra ca sălbăticiunea-n desiș. Urechea doarme. Acum ea nu mai vrea să audă cuvintele aruncate — niște gunoaie ! Erezia ca lucrare de zeu — ținutul meu e și ținutul tău la un loc pîndesc ele cenușa. Sau nu : — la prînz tu vii de la școală beată (o gură de șarpe) mama ta sfioasă întreabă ce-a mai spus domnul profesor despre oamenii mari și despre oamenii mici. Tu nu spui nimic. Iei din bibliotecă o sferă vrei să citești și tu ești o patrie sau un măr hăituit limba ta iscodește sigilii ; ...dar eliberează-te de aceste semne de moarte nu chicoti ! Viața fără cuvînt e o ramă fără tablou. În helești cu tropi sînt marele mag biciui și iert adun și alung — apără-mă de creierul vînzolit sperie-mă departe. Văd îndurerat cît vis pe gura securii. Porți un nume atît de frumos. Deseori pling pe umărul tău.

Și cerul
nu știu ce avea cu noi

— Acasă nu poți visa o noapte la stelele stinse vînturat de cuvînt ești cu tine o vreme. Poate fi și singele un carnaval postum un poem de iubire într-o pînză de pernă (de cîte ori bate vîntul). Aceasta este o viață din petece negre din petece care urlă și dacă aș găsi lumina într-o carte aș lua-o de-acolo. Dar lumina vine în ochi tremurîndă — nu mai sînt de mult colina pe care ajunge. Stau cu poemul în parc. Îi arăt o carte în carte e cerul. — Nu spune el cerul e-n burtă.

Tratatul de eretică
(altă zi)

— Din nou ca în vremi de demult despre izgonire și ploi.
Dar ave maria cu panglici lungi colorate sensiblerii în ovare în creier cozi imense la trusturi de minte. Drum bun de la măști la spinarea unui codru de pîine.
Numai androginul, șade liniștit în podul casei își spune : nimic nu-i suspect o nimic nu-i suspect ! Ca și cum numai el are dreptate într-un ultim cuvînt.
La cinematograful din centru leviathanul beat incremenește sub reflectoare — „Povestește somnul victăților alungate ieșire a din rai povestește povestește" strigau locuitorii. Noi aducem asul de pică ne batem joc puțin de mărunții convorbitori rugina lor cimitirele lor. În chaos pasărea paradisului cade mînjită de stele — adaos inutil în acest presupus poem

plastică

Artă și politică

Am mai afirmat și cu alt prilej, că în cîmpul marii arte problemele acute ale **politicului,** deși pot fi, teoretic, abordate, nu asigură și girul valorii durabile. Un **obiect artistic** conceput sub incidența evenimentului, intenției ori semnificației politice este hărăzit, fatalmente, interesului (chiar și succesului) conjunctural. Dincolo de limitele impuse de circumstanțele pretextului politic în sine, orice formă creată pe un asemenea temei devine ilizibilă în alt timp și pentru alte generații. **Conștiința artistică** urmează volutele unei dinamici mai lente și mai conservatoare decît acelea ale conștiinței civice, de exemplu. Dificultățile ce apar, țin de procesul recepțării obiectului sau mesajului artistic. Nivelul subiectiv al privitorului este cu mult mai flexibil decît cel al oricărui comentator politic, fie el chiar și un bun cunoscător al limbajului plastic.

Am avut prilejul să cunosc, în atelierul unui important artist bielorus, cîteva tentative de acest gen, compoziții alegorice desfășurate pe mari suprafețe, ce-și aveau sorgintea tematică, susținea pictorul, în tragedia holocaustului. Lucrările puteau, desigur, fi interpretate și prin prisma unei asemenea sugestii politico-istorice, mai cu seamă că autorul lor era un cunoscut supraviețuitor al cruntelor evenimente trăite de bielorușii în timpul cotropirii hitleriste. Numai că **rezultanta plastică** elaborată de eminentul creator nu putea evita marile motive oferite de pictura europeană, de la perioada ei prerafaelită pînă la tăioasele replici expresioniste. Pentru toată lumea, chiar și pentru cei mai de stînga comentatori, compozițiile maestrului bielorus se situau tot în sfera modelelor perene ale picturii dintotdeauna, a celei cu subiect biblic, religios, îndeosebi — „Madona cu pruncul", „Crucificarea", „Flagelarea" „Judecata de apoi", „Învierea", „Bunăvestirea", „Martirajul eroilor", „Împărțirea arginților"... Toate, evident, tratate într-o viziune ce sintetiza vaste întinderi ale cunoașterii artistice, cu accentele de rigoare care „actualizau" subiectul, conferindu-i o coloratură oarecum locală și temporală. Cu toate acestea, în cazul citat, mîna creatorului, un maestru indiscutabil al șevaletului (poate unul dintre marii pictori ai acestui sfîrșit de secol, destul de cunoscut în lume, mai puțin la noi, deocamdată), tindea spre o audiență universală, deși era fructul unei experiențe directe, cu o înaltă încărcătură de subiectivitate în tălmăcirea datelor istorico politice.

O apreciere asemănătoare se poate face și în privința creației expresioniștilor. A unora dintre ei, care au văzut în virulența gravă și vitriolantă a culorilor, ca și în desenul energic (surprinzînd secvențe crude, aspre ale realului), un mod de a plasa **gestul artistic** pe soclul atitudinilor protestatare. În arta universală, secolul al XX-lea a impus și alte experiențe de acest gen, cum sînt cele ale muraliștilor mexicani, de pildă, mișcarea artistică coerent și convingător inițiată și condusă de cîteva remarcabile personalități artistice, care au convertit **elanul militant,** foarte popular în acea parte a planetei, în **discurs plastic** elocvent și original, de o mare forță expresivă. În istoria artelor au mai existat asemenea spirite, care au extras din magma fierbinte a seismelor politice (teritoriu în care existența omenirii parcurge vămile tragicului cu [illegible] **simboluri și forme de o impresionantă vi**[illegible] ale unei gîndiri plastice dense și penetrante, ce a exercitat asupra contemporanilor un efect exploziv, șocînd conștiințele, purtîndu-le în imperiile unor convingeri și revelații cu totul noi. Operele acestor creatori aveau vocația dezvăluirilor premonitorii, avertizoare, ce aduceau în prim-planul sensibilității oamenilor însemnele adevărurilor celor mai crude, imaginile apocalipsului pămîntean, care sălășluiește în fiecare din noi. Un crez artistic de o copleșitoare forță mobilizatoare, ce emana dintr-un substrat moral aflat la înălțimea idealurilor creștine și umaniste ale civilizației. Într-un astfel de sistem de raportare putem situa creațiile unor Bruegel, Bosch, Hogarth, Daumier, Goya, Masserell, Munch, Kokoshka, Picasso (în unele dintre compozițiile sale din perioada Războiului civil din Spania) și mulți alții.

În anii marilor conflagrații mondiale, ca și în zonele unde se consumă îndelungi și istovitoare conflicte etnice și religioase, artele adoptă nu o dată poziții vecine cu atitudinile manifeste. **Metafora plastică** dobîndește forța pamfletului, a invectivei ; ilustrativismul cedează locul strigătului încorporat semnului plastic. Dar, dincolo de impactul de moment al acestor opere de for, vecine discursului tribunard, jurnalistic, nu rămînem decît cu impresia că ne aflăm în fața unor opere-document. **O arhivă vie,** sui-generis, a unei istorii care se face și care ne doare !

În plastica românească ne sînt cunoscute prospectările de acest gen întreprinse, în anii din urmă, de Chirnoagă, Călția, Velicu, Zidaru, Păduraru, Iancuți, Popovici și alți cîțiva valoroși artiști din toate generațiile. Dar aceste manifestări au, totuși, capacitatea de a concentra în cuprinsul unei opere nu atît imaginea unei tensiuni politice, a unui eveniment politic anume și recognoscibil, cît reflectarea lor în conștiința artistului. Mijloacele de transpunere fiind, se înțelege, cele oferite de lecția marii arte.

Dincolo de aceste răspunsuri capabile să depășească timpuri și contingente, nu aflăm, altfel privind lucrurile, decît experimentul facil, **mimarea gestului creator** autentic, fulgerarea stridentă a unui strigăt ce nu poate convinge cu adevărat, ci doar să provoace sărite ori să îndepărteze pe cei de bună credință. Revoluția străzii nu a declanșat niciodată în planul artelor stenice decît agitația sterilă și efemeră a gesturilor spontane, fermecătoare în veșmîntul ei țipător și ingenuu, dar, vai, atît de inconsistentă în confruntarea cu Durata și Valoarea !

Corneliu Antim

muzică

Dia-logos — (II)

Vincenzo Galilei : Bun găsit, Gioseffo ! Salut deopotrivă omul și eruditul care ne-a bucurat cu atîtea lucrări de preț.

Gioseffo Zarlino : Iscusit salut, Vincenzo, îți mulțumesc, deși cred că era mai potrivit să-l întîmpine pe marele Pitagora decît pe mine.

Galilei : Muzicienii, știi bine, trebuie să prețuiască cuvintele frumoase. Piacevole, licenzioso e arioso... Încerc și eu să fiu în rînd cu ei. E-adevărat, cîteodată îmi place să mai scap și cîte-o „disonanță". Să mă ia naiba !

Zarlino : Cu atît mai bine. „Disonanța face consonanța imediat următoare să sune și mai plăcut".

G : Adevărat spui... Și încotro așa grăbit ?

Z : La „Academia faimei".

G : Se-nțelege. Unde poate să meargă la ora asta tîrzie un om faimos ?...

Z : Să nu exagerăm cu „consonanțele", bunule Vincenzo. Faimoase sînt doar artele care ne strîng acolo. Și mai ales muzica. Dar ce întîmplare să te văd după atîta timp și în același loc în care ne-am cunoscut.

G : Nimic întîmplător, scumpe Gioseffo. Era scris ca elipsele muzicale pe care ne mișcăm, să se intersecteze azi. Asemeni vocilor dintr-un contrapunct ce-și caută o mai bună armonie.

Z : Frumos zis. Dar dacă nu e vorba decît de-o glumă a Auctorelui ce ne are pe toți în stăpînire ?...

G : Se poate și asta. Și dacă-i așa, pariez că a pus la cale o „încăierare" pe cinste. „Gîlceava" contrapunctului cu armonia. Ei bine, nu am de gînd să i fac pe plac.

Z : Nici eu. Să lăsăm „al vulgo ignorante" plăcerile astea.

G : Dar ce ai cu ei, Gioseffo ? Îi cunoști ?... Ascultă-i cum vorbesc. Caută să-i înțelegi, cum a făcut și marele Socrate și vei învăța de la ei mai mult decît la orice Camerată. Știu să trăiască și să cînte cu multă simțire. Adesea auzindu-i cum se acompaniază la lăută și cît de aproape sînt de „simplitatea înțeleaptă a naturii", îmi vine să plîng.

Z : N-ai decît !

G : Te sapără că nu știi ce i aia polifonie ?... Eu unul, cînd aud că pe versul „Și Laura va merge la vînătoare cu un taur șchiop", se folosesc „legato-uri și sincope, încît iese ceva ca niște sughițuri", îmi vine să rîd împreună cu ei.

Z : Parcă ziceai că-ți vine să plîngi.

G : Și una și alta.

Z : Văd mai degrabă că ești pus pe harță. O să fie mulțumit Auctorele nostru. Aș prefera să „vorbim" în modul al treilea, în D... Tot este el intermediar între tristețe și veselie.

G : Să-l implementăm atunci într-o melodie frumoasă și simplă.

Z : Să implementăm ? !... Dar ce cuvînt este acesta, Vincenzo ?

G : Un neologism folosit pe vechiul pămînt al Traciei, locul de naștere al minunatului Orfeu.

Z : Și ce fel de limbă vorbesc oamenii aceia ?...

G : Mă mir că n-ai auzit !... Se zice că mulți folosesc așa-numita „limbă de lemn".

Z : Aha. O fi un ținut bogat în păduri, Vincenzo ?

G : A fost, iubite Gioseffo. Se pare că le-am tăiat în proștie... Au rămas doar cu limba...

Z : Ciudat !... Parc-aș scrie un motet în limba aia. Așa, din curiozitate. Trebuie c-o să iasă ceva foarte... solemn.

G : Așa-i cum zici, Gioseffo, da' eu unul nu m-aș băga la așa ceva...

Z : De ce ?

G : În limba aia de lemn vorbesc doar persoanele foarte importante ...Noi, muzicienii...

Z : Bine că mi-ai spus, Vincenzo. Am să renunț... Cu bine !

G : Cu bine.

(Ies din pagină. De la difuzorul „Academiei faimei" se aud fragmente din cunoscutul madrigal „Martiri au fost, martiri sînt încă").

Valentin Petculescu

t.v.

Unde ni sînt scriitorii ?

Bine, să fii geniul absolut al muzicii și să iscălești „Bach, director" e dreptul tău, iar gestul are un anume farmec. Dar cine sînt următorii directori : Magdalena Popescu, Daniela Crăsnaru, Mircea Martin ? Ei au apărut pe micul ecran în prima săptămînă a lui decembrie : cele două doamne într-o emisiune pentru noctambuli, ultimul în **Studioul de literatură,** realizat cu bunăvoință de către Cristian Nițulescu. În același **Studio de literatură,** cine era poetul ? Pe „afiș" : **poeți transilvăneni : Nicolae Băciuț, Aurel Pantea.** Pe micul ecran, un lac (foarte prezentabil, autor al unei opere îndelung mișcătoare : pești și alte vietăți de apă) și — de mal — doi mustăcioși, cam de aceeași vîrstă, spunînd fiecare cîteva strofe. Unul era, probabil, Pantea, iar inteligența noastră scînteietoare ne ajută să ghicim că semenul său era nu altul decît Băciuț. Tot în aceeași vastă emisiune, vedem imagini din Tîrgoviște, unde au loc manifestări aniversare. Aparatul de luat vederi trece repede peste chipurile lui Alexandru George și Mircea Horia Simionescu și se oprește cîteva minute. Are loc o discuție cu un domn Cristescu, om cu siguranță plin de sîrg și care, cu dragoste de cultură, a contribuit la „organizarea acestor manifestări", dintre care nu lipsește „un spectacol extraordinar de muzică și poezie". Extraordinar, sîntem siguri, dar doi dintre cei mai importanți scriitori contemporani făcînd parte din ceea ce se numește „școala de la Tîrgoviște" erau acolo, de față, și puteau să spună, parexemplu, milioanelor de telespectatori ce e cu „școala" respectivă, grup de prozatori, poeți, critici, cu greutate în literatura ultimilor treizeci de ani. Nici măcar numele nu le-a fost pomenit. Faptul acesta nu e „extraordinar" ? Domnul Cristescu (toată lauda pentru meritele sale organizatorice), o vorbă n-a suflat despre existența azi a unor scriitori legați de acest oraș.

Iar acei directori, de care pomeneam mai sus, nu erau cumva **istoricul literar** Magdalena Popescu, autoarea unui celebru studiu despre Slavici, premiat de Uniunea scriitorilor, **poeta** Daniela Crăsnaru, **criticul literar** și profesorul universitar Mircea Martin ? E păcat să nu știi măcar că acesta e, să zicem, Nicolae Băciuț, născut în ziua și anul în care a murit Labiș, autor al mai multor volume de versuri (și să-i arăți : ăsta e, nu ăla !), că acesta e Aurel Pantea, autor și el al volumelor sale, poet excepțional (nu e numai părerea mea), și să-l rogi pe un critic de renume să caracterizeze, fie și în cîteva fraze, poezia (destul de dificilă) a acestor poeți. Păcat. Păcat. Pentru că toți acești oameni, **scriitori** sînt, nu **nume !** Și nu seamănă, ca scriitori, absolut deloc întrucît un critic literar cu autoritate (Nicolae Manolescu, Valeriu Cristea, Mircea Zaciu, Eugen Simion, Laurențiu Ulici, Florin Manolescu, Marin Papahagi etc.) nu se afla alături de tînărul și avizatul realizator, se întîmpla un fenomen, despre care nu cred că e, la ora aceasta, fără semnificație : scriitorii **apăreau** pe micul ecran, dar în chip de directori, oaspeți la un festival, blînzi mustăcioși pe marginea unui lac **Depersonalizare totală.** (Nu vreau să fiu răutăcios și să amintesc lungile montaje de versuri patriotice de altădată, în care stihurile eminesciene stăteau alături și se topeau în ultimele bilbîieli ale cine știe cărui bard amator, toți avînd parte de același tratament : nici un nume !).

Televiziunea (bravo ei !) acordă literaturii române contemporane un spațiu destul de mare, dar nu a izbutit să canteze gratiile nici unui critic sau istoric literar bine cunoscut care să facă el oficiul de gazdă (împreună cu mult onoratul realizator). De ce să nu prezinte, într-o emisiune (sau într-un șir de emisiuni) Nicolae Manolescu, poeții din generația „optzeci", cei mai mulți foști membri ai cenaclului său ? Același lucru l-ar putea face Laurențiu Ulici (sau Mircea Martin) cu „nouăzeciștii". De ce să nu [illegible] avizat Ovid S. Crohmălniceanu și Magdalena Popescu pe cei mai tineri (unii, adulți de multă vreme) prozatori, de care s-au ocupat ani și ani ?

Pentru a reveni la **Studioul de literatură,** la cel realizat de Cristian Nițulescu, o întrebare a căzut parcă din senin : „Studenții și elevii, cum o să aibă de acum încolo acces la carte ?" (în condițiile scumpirii respectivului obiect sfînt). Ei bine, o emisiune întreagă poate fi realizată pornindu-se de la această întrebare simplă și la obiect. Ar putea încerca să răspundă la ea scriitori, editori, tipografi (au și ei copii !), directori ai fabricilor de hîrtie (și ei au !), studenți, elevi (ei n-au...), și — de ce nu ? — mai mulți parlamentari și reprezentanți ai ministerului culturii (îi garantez nodul nostru colog, domnului Nițulescu că o asemenea emisiune (mai ales dacă intervievatorul ar ști ce vrea și nu s-ar mulțumi cu vorbe goale) nu i-ar îngădui telespectatorului, timp de o oră, nici măcar un dulce căscat ! De data aceasta, de !

Florin Mugur

Cîți Picasso există?

timpul reverențelor timide în fața maeștrilor e demult apus. Fiecare din noi poartă conștiința critică în chip de rană și, în ea, un **Nu** potențial, ca să nu mai zicem că, nu-i așa, orice **-escu** poate deveni oricînd un (Eugen) **Ionescu.** Dar nici acest lucru nu poate fi absolutizat, într-o bună tradiție post-relativistă. Apoi, examinînd ceea ce s-ar putea numi celălalt versant atitudinal, vedem că și moda frondei, a contestației mai mult sau mai puțin subtile, ori a des-ființării care nu este neapărat o des-căpățînare, (re)cade și ea în desuetudine. La noi, de pildă, **Despărțirea** lui Noica **de Goethe,** cu ulterioarele — și contradictoriile — despărțiri (reîntîlniri) ale lui Liiceanu/Pleșu de (cu) Noica, a însemnat, cred, un punct final și nu unul de cotitură în evoluția spiritului românesc modern. Dincolo de el, zările încă tulburi ale post-modernismului sclipeau — ciudat ? — aproape intolerant. *)

Dar, să părăsim cîmpul auto-chtoniei în favoarea diacroniei suverane și să încercăm să vedem cum despărțirea pămîntului de uscat, a biograficului de artistic, a est-eticului de sincretic ș.a.m.d. poate funcționa și aiurea, fără a face dintr-un capăt de ață un cazier, cît dintr-o incomprehensiune o aprehensiune. Doamna Arianna Stassinopoulos Huffington, autoare înainte vreme de pamflete antifeministe și de biografii ale Mariei Callas, își aduce aminte că va fi scris și o carte despre **Zeii greci** și redactează o voluminoasă biografie alternativă a lui **Picasso, creator și distrugător** (publicată întîi la casa editorială new-yorkeză Simon and Schuster, versiunea franceză apărînd sub egida la fel de prestigioasei edituri pariziene Stock). Cartea în sine nu este doar o continuă translație interioară de la Pan la Minotaur, ci și o încercare (sub)conștientă de de-montare a unui mit. Că mitul respectiv este sau nu o proiecție a propriei noastre neputințe, o prelungire în timp, spațiu și formă artistică informală a propriilor noastre complexe, asta rămîne de văzut și, nici nu cred, de fapt, că e aici locul să psihanalizez oglinda interioară a doamnei Huffington.

Cert este că încă de pe copertă te întîmpină o afirmație ce se vrea șocantă și, la limita elegantă a unei sfidări intelectuale, ireverențioasă : „Cînd am început să redactez biografia lui Picasso, credeam că există trei genii uriașe care le domină pe toate celelalte : Picasso, Mozart și Shakespeare. Astăzi, văd că n-au mai rămas decît două". **Sic !**

„Cel mai faustic dintre toți artiștii acestei epoci faustice" (Pierre Daix), merita el oare un asemenea epitaf ? Michel Leiris își rezervă și el dreptul de a se pronunța dubitativ : „Sfîrșitul unei epoci sau începutul alteia ?" M-me Huffington riscă o acoladă presupus integratoare : „Cu un talent prodigios, o stăpînire completă a posibilităților de abordare a limbajului pictural, o versatilitate inepuizabilă cît și virtuozitate, imaginație și ingeniozitate monumentale, Picasso ne-a arătat noroiul din balta plină de broaște în care ne scăldăm și noaptea ce se întinde deasupra ei". Ar fi fost, poate, de acceptat, dintr-o altă perspectivă, o asemenea interpretare, dacă această (nefericită) doamnă Stassinopoulos Huffington nu s-ar revendica în această formulare sintetică de la Camus : „nu există soare fără umbră, trebuie să cunoaștem și noaptea" **(Mitul lui Sisif).** Dînsa ar dori — neducînd pînă la capăt, sau pînă la finalul mereu deschis, gîndul lui Camus — ca „deasupra tenebrelor și coșmarurilor, a crizei de angoasă a umanității" să existe „armonie, ordine și pace". În viziunea propusă, Picasso este un mare destabilizator al ordinii publice și morale, spre deosebire de celelalte două genii luate inițial în discuție, căci, chiar dacă și în **Furtuna** și **Flautul fermecat** sînt implicate — ni se spune — spaima, urîtul și o mulțime de alte categorii negative, iubirea reușește să le exorcizeze și, finalmente, o nouă ordine a umanității, dedusă maniheist din frumusețe, izbăvește sufletul creatorului. Ei, da ! Artistul mai trebuie să treacă din cînd în cînd și pe la confesional ! Altminteri, porțile împărăției promise nu se vor deschide în fața lui niciodată !

M-me Huffington poate chiar să își permită să fie supărată nițel pe Picasso pentru mărturisirea pe care acesta i-a făcut-o lui Malraux, anume că arta sa „n-are nevoie de stil", fiindcă „furia" ei reprezintă în sine un element capital, de nu faptul stilistic ce se suprapune chontesențial modernității. De unde ka'okagathie, atunci ?, vrea să spună dînsa și se înspăimîntă un pic. Ce ne facem, oameni buni, cu această disoluție, cu această vrajbă interioară, nu este ea oare o sluțire a sufletului nostru îmbătat de frumos, o diformitate ? Recunoscîndu-i fascinația, autoarea îi reproșează lui Picasso „epuizarea fizică" la care a dus-o retrospectiva de la Grand-Palais, din 1980. După alți șapte ani, dintre care cinci de travaliu asiduu, acel Picasso legendar pe care vrea să ni-l impună secolul nu mai este decît „un erou imaginar zămislit de un fenomen de credulitate colectivă". Mai mult, creatorul — din plan artistic — se revelă ca formidabilă forță distructivă, un geniu al răului în planul strict biografic. Iubitele, soțiile și copiii i se sinucid în lanț, iar cei mai norocoși dintre intimi scapă doar cu depresiuni nervoase, precum celebra sa amantă Dora Maar. Exterminare, exterminare, dar s-o știm și noi !

Încet-încet, doamna Huffington se substituie unui judecător inflexibil, metamorfozînd obiectul cercetării sale în proba exemplară a unei anchete vizînd stabilirea unei culpe grotești : „autobiografia secolului XX", epoca însăși fiind incriminată sub magica denominație a Artei. Guernica e convocată la Nürnberg, iar Picasso, grefierul, aproape că se pierde în mulțimea de la tribunal. Singura sa șansă rămîne, în aceste condiții, preluarea rolului de acuzat principal. Capetele de acuzare : ura, sexualitatea devorantă și, nu în ultimul rînd, scandaloasa înscriere în partidul comunist (1944). Nu întîmplător, pe 25 octombrie 1881, la orele 23,15, Maria Picasso Ruiz aduce pe lume un copil aproape mort. La viață îl va trezi nimic altceva decît fumul țigării fratelui său mai mare, José. Remarcabilă inhalație și, de ce nu, nașterea unei culturi dintr-o efemeridă poluantă !

...Și, după ce a survolat această funabulescă Yoknapatawpha a lui Picasso, doamna Arianna, autoarea unui pamflet antifeminist, a unei biografii a Mariei Callas și a unei cărți despre zeii greci, știe că în avionul pe care i l-a făcut cadou soțul ei, petrolistul texan Michael Huffington, fumatul este strict interzis în timpul periculoasei manevre de aterizare forțată, consumată (inclusiv notele și bibliografia) pe parcursul a 583 pagini. Și ce de Picasso micuți-micuți o întîmpină la capătul pistei improvizate !

Dan Silviu Boerescu

*) În noianul spaimelor și contradicțiilor cotidiene, nu ne mai interesează decît altfel de **despărțiri :** cea a bibliofilului Vulpescu de senatorul Rabelais etc. Comerțul e suveran și, **azi,** politizînd vulgaritatea și vulgarizînd politicul, transformînd ideologia în iudalogie, trepidăm doar la modelul în zigzag al „cămășii lui Christ-oiu" sau chiar la grohzăvia unei posibile despărțiri a lui Vadim de colcăiala gropelniței mari. **Vade retro !**

Eco după Eco...

Un roman cum e **Il nome della rosa** trădează existența, în structurile sale, a unui **Eco... după Eco** și asta în dublu sens. Pe de o parte, **după** înseamnă **post.** Autorul practică un fel de exorcism metodologic, purificîndu-se de „păcatele" sale moderniste, din vremea cînd se alinia cu nonconformiștii mișcării **I Novissimi,** glosînd teoretic alături de **Grupul 63** în paginile revistei **Il Verri.** Pe de alta, tot **după** mai înseamnă **conform cu** (sau **după tipicul lui...**) Căci primul roman al lui Eco permite o lectură revelatoare, prin raportare la **modelele lecturii** propuse de însuși Eco în eseuri, îndeosebi în **Diario minimo** și în **Lector in fabula.**

În roman lectura este, în primul rînd, **o formă de viață :** totul se învîrte în jurul Bibliotecii; teatrul unui război subteran punînd față în față grupuri de cititori cu mentalități diferite. Jorge, bibliotecarul-prelat, apără prin toate mijloacele o ortodoxie a definirii **Adevărului** și una a interpretării lui, o politică în fața Cărții ca și în fața Comentariului. Numele ei e **credința.** Tactica de lectură pe care o propovăduiește personajul (atins de o orbire simbolică) e o hermeneutică tradițională, proclamînd autoritatea Textului și a Autorului asupra cititorului, reclamînd fidelitatea criticii față de Intenția originară : „Dumnezeu vă îngăduie să vă închipuiți o lume în care bănuitul interpret al adevărului să nu fie altceva decît o mierlă neghioabă, care repetă cuvinte învățate de mult." — îi reproșează, indignat, opozantul său, Guglielmo.

Jorge se luptă să facă inaccesibilă partea a doua a **Poeticii** lui Aristotel, visată de mulți, nevăzută încă de nimeni și citită cu... ochii minții de Guglielmo, înainte de a o fi răsfoit. Scrierea e în sine o **ipoteză de lectură** a Creației divine (una eretică) și, în același timp, a Textelor sacre. (Rutinatul Guglielmo deduce ipoteza, prin proiecție opozitivă, din teorema contrară, apărată de Jorge.) Mai mult decît obișnuita răsturnare pe care o aduce totdeauna rîsul, scrierea incriminată răstoarnă însăși funcția negativă a rîsului, convertind-o în Normă : „Dacă cineva, într-o zi, fluturînd cuvintele filosofului și vorbind deci ca filosof, ar aduce arta rîsului la puterea unei arme subtile, retorica convingerii ar fi înlocuită de retorica deriderii, dacă **topica răbdătoarei și salvatoarei construcții** a imaginilor reînvierii va fi înlocuită cu **topica nerbdătoarei distrugeri** și a răstălmăcirilor tuturor imaginilor celor mai sfinte și mai respectabile, în ziua aceea tu și toată înțelepciunea ta, Guglielmo, veți fi răsurnați." Pasajul trebuie recitit cu atenție. În el este vorba despre două ordine retorice ale interpretării. Închipuit de Jorge, tabloul hermeneuticii e prins în cleștele unei antinomii fără scăpare : de o parte, Credința oarbă, de alta Erezia stearpă și distrugătoare ; sau supunerea umilă sau nihilismul.

Astfel de perspective maniheiste asupra lecturii tulbură, azi, pe mulți teoreticieni, printre care și Eco. În volumul său **Diario minimo,** cele două alternative se numesc **integrarea** și, respectiv, **apocaliptismul.** Politica supunerii față de canon, personificată de Jorge în roman, e varianta înaltă, superbă și trufașă a dogmatismului — în termenii lui Eco, a integrării. În versiunea joasă, degradată, explică tot Eco în eseuri, e vorba de un consum pasiv al adevărurilor statornicite, al rețetelor interpretative instituționalizate. Alternativa de care se ferește (și cu care amenință într-una Jorge) e spiritul apocaliptic : demolarea oricărui idol, nihilismul, politica lui „Totul e permis !". Orice interes pentru text e călcat în picioare ; interpretul nu se mai **supune** ci se impune (la nevoie cu forța) în fața lui. Cîți cititori cam tot atîtea adevăruri ; altfel spus, numai cititori și nici un text. Dacă legea pe care o apără Jorge figurează alegoric practicile hermeneuticii clasice, cea de care se teme el poate trimite aluziv la o doctrină critică (încă) în vogă. La antipodul hermeneuticii „supunerii" pe tabloul criticii contemporane se află pluralismul fără limite, practica lecturilor zise „negative", tacticile **deconstrucției.**

Unde să-l așezăm atunci pe franciscanul intrus care sfidează normele statornicite în biblioteca abației ? În nici un caz în tabăra apocalipticilor, fiindcă, după părerea lui Jorge, nihilismul l ar amenința în egală măsură.

De la bun început, Guglielmo se vădește un expert în descifrarea **semnelor.** Performanțele sale încep cu o campanie de decodare : descoperirea calului Brunello pornind de la „urme" ; descifrarea secretului care străjuiește intrarea în **Finis Africae** ; reconstituirea planului labirintic al bibliotecii ș.a.m.d. Pînă la un anumit nivel, tehnica sa e eficientă și productivă. Dogmei hermeneutice a lui Jorge, adversarul îi opune, la început, tot o dogmă,un tip de lectură înrudit cu neoformalismul semiotic de după război. Cum războiul cu Jorge se poartă în jurul delicatei chestiuni a adevărului și a minciunii, **semioticianul** Guglielmo e confruntat pe neprevăzute cu o dilemă tipic **hermeneutică.** Pe acest teren necunoscut se mișcă la început nesigur, face greșeli de tactică și fiecare nouă crimă din abație e o bătălie pierdută de el în fața lui Jorge. El se pricepe să „citească" semnele, dar nu știe să le lege între ele, alcătuind un **scenariu** de lectură. În spatele tuturor crimelor, el caută prezența unui mare Cod, o schemă a schemelor. În final, franciscanul admite că nu există un astfel de Cod. (Nu vorbește, oare, în acel pasaj teoreticianul Eco, cel care în **La struttura assente** avertiza că nu există o Ur-structură și că structuralismul cade în păcatul ontologismului de cîte ori se îndărătnicește să introducă pe ușa din dos o Cauză a cauzelor ?)

Cu timpul, Guglielmo se convinge de sterilitatea planului său ; pășește decis pe terenul adversarului ; încearcă să înțeleagă : se interesează de sensuri, interoghează martori — se apropie, adică, de tactica hermeneutică. Ex-semioticianul caută, febril, joncțiunea între semn și sens, se interesează de puncte de vedere și găsește în cele din urmă o cale, o formulă de echilibru între supunerea fanatică a lui Jorge și alternativa pluralismului ieșit din țîțîni.

Există, deci, în romanul lui Eco mai întîi un plan al **literei,** al anecdotei, narînd o întîmplare dramatică petrecută cîndva în evul de mijloc. Dincolo de el, într-un plan **alegoric,** descoperim scenariul unei lecturi înscrise, în care evoluează funcții simbolice — semioticieni și hermeneuți, autori și cititori de toate mîna. Într-un al treilea plan (Dante, în **Convivio,** îl numea **anagogic**), totul se traduce într-un excurs despre **principii și valori.** Într-o veritabilă critică a rațiunii interpretante și a interpretării practice, Eco se pronunță cu privire la **condiția lecturii,** la dilemele și la opțiunile sale.

În discuția finală cu ucenicul său Adso, Guglielmo trage linie și depune cu franchețe bilanțul. Obsesia adevărului originar (de conservat și venerat) e o formă camuflată de fetișizare a adevărului particular al unui critic anume, instituind o dictatură hermeneutică : „Jorge a împlinit o operă diabolică — observă Guglielmo — fiindcă iubea într-un chip atît de fără rușine adevărul lui, încît a făcut totul ca să distrugă minciuna altora." Cartea hulită a lui Aristotel instiga pe cititori să răstălmăcească adevărurile date, să le facă să trăiască („să rîdă") : „Jorge se temea de cartea a doua a lui Aristotel poate pentru că ea învăța într-adevăr cum să se deformeze chipul oricărui adevăr pentru ca să nu devenim sclavii propriilor noastre născociri." A citi înseamnă, deci, a clătina chipurile împietrite ale sensurilor ultime, transformîndu-le în concluzii tranzitorii de lectură.

Cuvîntarea finală a lui Guglielmo e, prin urmare, un proces al hermeneuticii dogmatice. Dar nu și unul al pozitivismului de tip semiotic ? „Nu m-am îndoit niciodată de adevărul semnelor, Adso — spune franciscanul — ele sînt singurul lucru pe care îl are omul la îndemînă spre a se descurca în lume. **Ceea ce n-am înțeles eu era legătura dintre semne."** La limită, extremele — imanentismul său poetic îngust și dogmatismul hermeneutic al lui Jorge — se ating și realitatea imprevizibilă a textului le infirmă pe amîndouă. **Adevărul exterior,** vînat de hermeneutică, și **urzeala formală obiectivă,** care preocupă poetica, sînt totdeauna depășite de infinitatea virtuală a sensurilor literaturii, care alimentează scenarii diferite de lectură. La temelia creației se află o logică internă, o inerție a materiei, un joc subtil între libertatea absolută și necesitatea cea mai severă. „M-am purtat ca un încăpățînat, urmînd un raționament, fals, cînd trebuia să știu bine că în univers nu există nici un raționament. (...) E greu să te învoiești cu ideea că nu poate să existe o rînduială în univers pentru că ar supăra libera voință a lui Dumnezeu și atotputernicia Lui. Așa că libertatea lui Dumnezeu este osîndă noastră, sau cel puțin osîn-

IVAN DRACI: *MADONA DE LA CERNOBÎL*

Ivan Draci este reprezentantul cel mai de seamă al poeziei ucrainiene contemporane. Versul poetului de la Kiev se constituie într-o sfîşietoare confesiune dramatică asupra nucleului originar privit retrospectiv, subliniind de cîte ori se cuvine că astrul orientativ se află în constelaţia Şevcenco. Atent la marile probleme ale contemporaneităţii, Ivan Draci comentează tragismele esenţiale din lume, specifice sfîrşitului de veac XX.

Întrebare fără răspuns

Să acoperim izvoarele cu celofan,
Fîntînilor să le facem din ţiplă scuturi,
Dar prietenii mereu se întreabă :
De unde să luăm kilometri de celofan
Să acoperim marea artificială a
Kievului,
Sau oglinda fermecată a Desnei,
De unde beau apă kievenii ?

✲ ✲ ✲

Invidiem pe cei ce au cuvîntul,
Eu azi nu-l am. Sînt unilateral.
Stau mut alături-a cu vîntul,
Atent la freamăt şi choral.

Invidiez pe cel care pictează,
Cînd văd pe pînză cai în fugă,
Eu n-am culori, am numai minte trează
Şi strig spre adevăr doar rugă.

Invidiez şi sunetul stăpîn,
Care în Geigere aduce doar tristeţe,
Cînd corb sătul cu glasul lui păgîn
Îmi strigă „never more" drept bineţe.

Şi strigătul întunecat şi rău
S-a resfirat prin firava-mi structură ;
Gesticulînd mă las pe cruntul hău,
Iar slovele mi-au împietrit în gură.

✲ ✲ ✲

Am doar un dat ca s-o întruchipez,
Aşa cum poate pana mea acum,
Aşa cum dalta mea o poate contura
Şi cum o poate prinde orchestra mea în
sunet,

Căci datul este unul din marmură s-o
fac
Şi s-o transpun în film şi în gravură
Şi să aduc spre ea vorbirile din lume,

Căci datul este s-o înfăţişez.
Aşa cum fost-a ea prin drame şi
biserici,
De-a lungul a milenii — şi tristă şi
durută,
De la Rubliov la Leonardo,
De la Madona Vişgorodului la cea
Sixtină,
De la Maria Orantes
la Japoneza Iradiată.

✲ ✲ ✲

Tu vrei s-o desenezi pe Ea.
Iar Ea te conturează pe Tine,
Cu mînă nedibace în tremur şi tristeţe,
Îţi face chipul cu un rest de creion.
Tu ai vrut să-i faci chipul,
Ea te inundă,
În lacrimi, în iad, în sînge. Culorile
Le poţi îngroşa ? Ajunge curajul ?
Credinţă-i destulă ?

Dar deznădejde ?
Dar opulenţă prostituată ?
Dar căinţa că toţi colegii din ştreang,
Au fost ucişi cu tăcerea ?

Madona

Prin îmbulzeala miezului de zi,
Desculţă trece sura Katerină,
Un chip din Vrubel pare a trezi,
Femeia tristă fără pic de vină.

Toţi fug de dînsa. Care, încotro ?
E pruncul înfăşat în cîrpe vechi,
murdare,
Nu i lapte pe sub bluza ei maro,
E numai duh şi tragică scrutare.

Să fie răzbunare în tristele priviri,
Pentru copilul înfăşat din braţe ?
Sau buzele vestesc nenorociri,
Ori zic blesteme spre amurg de viaţă ?

Pe cine te răzbuni ? Cumva pe mine ?
De ce în suflet porţi doar răzbunare ?
Pelinul stepei zace tot în tine
Şi cît vor străluci priviri amare ?

Nebună eşti, se zice, şi pruncul este
mort,
La psihiatru mergi întru salvare,
Scăpare n-au fost pînzele de tort,
Nici trenul nu ţi-a dat înseninare.

În braţe înfăşat tu porţi NIMICUL
De ce-ţi sînt sinii mari peste măsură ?
De ce ţi-e buza cum e borangicul ?
De ce răzbat doar fierbinţeli din gură ?

Ce zemi de ierburi rele ai băut,
Cînd în april adus-ai prunc pe lume ?
Din calea lui Irod te-ai abătut
Ca viscol de atomi să te sugrume.

Baticul ţi se clatină pieziş,
Sub el luceşte palida chelie,
Şi urma-ţi văd prin iarbă şi păiş
Şi gura ta cu moarte mă îmbie.

✲ ✲ ✲

E regele Irod sperietură veche,
De două mii de ani ne urmăreşte umbră
Şi cîntecul acesta ne ţiuie-n ureche,
Pe colburi vechi cu tînguire sumbră.

Noi sîntem Anonimii doar buni
de-mbucătură
Şi cîntecul acesta în vreme ne mănîncă
Şi vechi e hoţul care ne tot fură,
În cîntec, vicleniа-i multă încă...

De ce e multă ? Ne vei spune Tu ?
Cu valul alb de bătucită ceaţă ?
Din tronul Tău, Tu străluceşti tabu,
În palma ei, ştiinţa te răsfaţă.

Ai calculat cît costă conştiinţa ?
Cunoşti ce au în creiere stăpînii ?
Asculţi, la vulg, cu rîndul suferinţa
Şi linişteşti cu gestul calm al mîinii.

De ce sînt multe cîntece şi Tu ?
De ce te-nvăluie doar val de ceaţă ?
O nu, din înălţimea Ta, tabu,
Tu vrei să ai mereu pămînt în faţă.

Da, ştiu, eşti veste de regenerare,
Renaşti dar nu născută din u tări
Şi toţi care te văd, cu mic, cu mare,
Irod te strigă-n cele patru zări.

Mi-ai amintit că eşti degenerarea
Şi te-ai virit cu forţa-n Catedrală.
Pilat, pe-ascuns, alături cu oroarea,
De radiaţii înfricat se spală.

Odă tinereţii

Vulcanul e şuvoi strălucitor
Şi flăcări se iţesc după perdea de fum,
Răzbat prin aer strigăte cumplite :
Noi sîntem tineri, dar murim acum !

Şi priveghind sub luna rece, clară
Ne bat din nou blestemele cu scrum,
Iar inimile sînt pietrificate :
Noi sîntem tineri, dar murim acum.

Îşi laudă brotacii iarăşi balta
Şi fum-înecăcios ne dă bineţe,
Iar lumea noastră îşi tot duce veacul
Cu jertfă de naivă tinereţe.

Şi pentru rang şi pentru cea trufie,
Ca în tranşee, fără de tandreţe,
Şi pentru academice timpenii,
Plăteşte iarăşi sfinta tinereţe.

✲ ✲ ✲

Cînd şarpele curăţă mărul,
Gîndindu-se să-l dea Evei,
Din coajă se face spirală,
Iar răsucirea verde, undulţoare
Se cheamă cunoaştere.

Şarpele taie mărul în două
Scoţînd mica sferă de miez,
Cu tot cu seminţele negre,
Apoi o îmbie pe Eva.
Eva se grăbeşte spre Adam.

Prezentare şi traducere de
Stelian Gruia

---

da mîndriei noastre." (Citeşte „a criticului" şi, în loc de Dumnezeu, vezi orice autor).

Guglielmo mai atrage atenţia lui Jorge că „Dumnezeu creează nu ascunde." Deci că interesul textului e în latura **însorită, a înfăptuirii,** nu într-un adevăr ascuns şi de nerevelat. În text, ca şi în comentariul său, validă şi interesantă rămîne **creaţia. Noua ordine de lectură,** pe care Guglielmo a izbutit să şi-o însuşească „din mers" şi instinctiv — expunîndu-i apoi principiile în faţa lui Adso — presupune un balans rodnic între spiritul practic al poeticii (curăţate de exclusivismele sale) şi o hermeneutică modernizată, postreductionistă, plasată la echidistanţă de umilinţa dogmatismului ca şi de „apocaliptismul" pluralismului debridat al deconstrucţiei.

Există totuşi — să fim drepţi — şi o latură solară a deconstrucţionismului, forma supremă de orgoliu, **Hybrisul** lecturii în postmodernitate. Lecţia sa de lectură poate fi înţeleasă şi în alt fel. Dacă nu există — cum se învoieşte Eco — un adevăr transcendent şi stabil, ce poate fi „conservat", dezgropat prin lectură şi venerat de public, nu e preferabil să ne luăm gîndul de la ascendente ontologice şi să ne vedem cu hărnicie de treabă, afişînd efemeritatea lecturilor noastre ? La limită, chiar ficţiunea lor, convinşi fiind că, orice s-ar zice, textul trăieşte doar prin ele ?

Eco şi **alter-ego**-ul său Guglielmo par ceva mai puţin înclinaţi să pună preţ în sine pe „ficţiunile" criticii. Spiritul dubitativ, prudent şi sceptic vede în ele unelte tranzitorii, de care — după ce le-ai folosit — te poţi dispensa. Aceasta e „osînda" (lecţia) aplicată de text mîndriei criticului, prea încrezător în virtuţile plăsmuirilor sale : „Ai spus un lucru foarte frumos, Adso, îţi mulţumesc. Raţionamentul pe care şi-l plăsmuieşte mintea noastră este ca o plasă, sau ca o scară, care se construieşte ca să ajungi la ceva. Dar după aceea scara trebuie aruncată, pentru că se descoperă că, deşi slujea, era lipsită de sens."

Să se fi îndoit, oare, Eco, întru totul de capacitatea narativă şi făuritoare a criticii, atît de frivolă în condiţia ei pieritoare ?

Nu ştim a răspunde la această întrebare. Dacă strecoară o atare suspiciune în textul său, Eco o contra-zice îndată, **tot prin el.** Fiindcă, iată, scenariul lecturilor „de-o clipă" ale lui Guglielmo a devenit... roman.

Şi încă unul de succes.

Monica Spiridon

---

moda, altfel

Beverly Hills

Îmi închipuiam pe vremuri, cu imaginaţie infantilă, apoi adolescentină, auzind promisiunile răguşite dar mîngîietoare, aspre — dar de asprimea plusului gros glumeţe, în acelaşi timp visătoare, învăluite într-o tristeţe dulce, nostalgică, plină de speranţă, promisiuni calde, uneori şoptite, cu subtilităţi senzuale, promisiuni ce zburau electrizînd aerul, ca bătaia de aripi a porumbeilor din „L'Air du Temps", de Nina Ricci, ce te înconjurau şi se înălţau deasupra lumii, pornind din cel „mai larg" zîmbet din lume (Nu ! Nu e vorba de I.I.), din arta unui mare povestitor, vrăjitor al cuvintelor, cît şi din ţipătul plin de extaze, risipă stelară de explozii sentimentale, dăruire frenetică cu respirări duioase, ale nemuritoarei sale soţii de armonie, care l-a acompaniat întreaga viaţă (Nu ! Nu e vorba de „tovarăşa") — **Trompeta de aur,** îmi închipuiam că acel imn-dorinţă, de a locui în Beverly Hills (parcă îl aud...) descrie o lume „cu totul şi cu totul de aur". Aşa îmi închipuiam, ascultîndu-l cu nesaţ, pe Louis Armstrong, cîntînd „Beverly Hills".

Şi-a îndeplinit visul. Trecea zîmbitor, cu Trompeta lui de aur, alături, într-o limuzină albă ca dinţii lui de negru, trecea pe Wilshire Boulevard, bulevard curat ca prima ninsoare, cu magazine, pe o parte şi pe alta, cu obiecte superbe, splendide, fantastice şi total inutile, ale căror preţuri, dacă ar fi fost să fie plătite de cineva, l-ar fi obosit pe acel cineva să numere banii, ca şi cum ar fi numărat stelele de pe cer. Trompeta lui de aur, vocea lui, fidelitatea dintre ele, i-au îndeplinit visul de a locui, de a sta în papuci de catifea, brodaţi cu perle şi halat de mătase de China, într-o vilă de vis, din visul său, din Beverly Hills. Şi astăzi, turiştii, din tramvaiul ce face turul cartierului visat (un tramvai verde, poate numit **dorinţă,** cu alămuri veritabile) sau **per pedis** (aici nu e pericol să te plimbi pe jos, aici hoţii nu îndrăznesc să păşească, nu le place mirosul de **Lux** — Nu ! Nu e vorba de săpun), cartier păzit discret, amabil şi sigur de poliţişti care arată ca Cary Grant (unii) şi ca Gregory Peck (alţii), pot să admire visul îndeplinit al marelui Louis.

Beverly Hills- nu e „cu totul şi cu totul de aur" cum mi-l închipuiam, cu care credeam în poveşti. Numai fundaţia (mă refer la termenul din construcţiile edilitare, metaforic, desigur) este din aur (financiar). Aparenţa e chiar civilizată. Unii pot crede că e un cartier cu oameni modeşti, chiar mediocri, foşti profesori de şcoli medii sau funcţionari de instituţii inodore, incolore dar necesare — paradox ! Nu, nu e aşa : în casele cu gazon în faţă, pe care în fiecare dimineaţă, mexicani plătiţi cu ziua, mexicani care au sărit gardul din ograda lor revoluţionară şi revoluţionată, ca să nu crape de foame sau de idei şi au ajuns imediat sau întortochiat în B.H., udă la cinci dimineaţa flora verde şi ingenuă din faţa caselor în care locuiesc expresii umane ale junglei financiare sau stele monştri sacri (care au mîncat rahat cînd erau mici şi au fost „prost să fii, noroc să ai !"). Dar şi cu **har divin,** cu talent (nu cu **talente !**), mai ales **unii** dintre ei.

Un (alt) mexican, care a sărit gardul din aceleaşi motive pentru care au sărit gardul cei de mai înainte, lasă prin oblonul oscilant (ca în desenele animate) din subsolul uşilor, o revistă de „Two Dollars" pe zi, şi care bineînţeles, se cheamă **Beverly Hills.** Hîrtie super-fină, fotografii realizate de experţi, poze cu domni şi doamne care au oferit sau au participat la opere de „bine facere". Ei află că Madonna (Nu ! Nu e vorba de Sfînta Fecioară) a cumpărat pentru... un parfumel, cît un degeţel — „A love oil with 1 000-year-old essence containing an erotic aroma", deşi, citez în continuare, „whatever the hell that is. Cost — Dolari — 112.50.

„Doamne, fă-i bordei de soare, / Într-un colţ de ţară veche, / Nu mai înalt decît o floare / Şi îngust cît o ureche". De ce nu m-a ursit nimeni să ajung în Beverly Hills ? Pentru că n-am trompetă de aur ? Căci voce am. Toţi din neamul nostru au voce. Unii au şi trompete dar nu de aur. Cred că „fidelitatea" ne lipseşte să ajungem în Beverly Hills. Fidelitatea între vis şi viaţă, acea „punte de argint" pe care să facem din noi şi din „pămîntul nostru sfînt", un fel de..., un fel de vis cu Trompete de aur. Să avem fidelitate pentru noi şi pentru vis nu pentru mîncîună.

O, ce veste minunată ! Beverly — e doar un nume de femeie. Unde e femeia ?

Corina Cristea

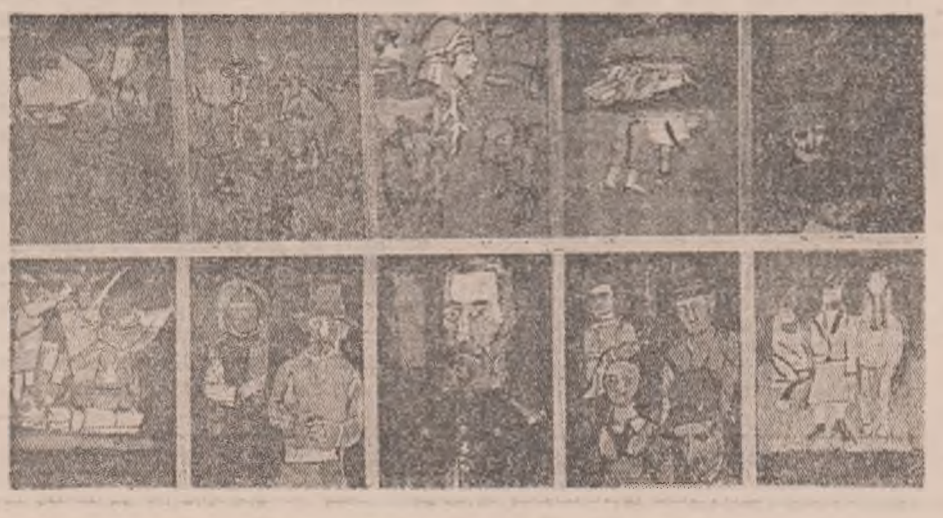

ISMAIL KADARE

Eseul „Eschil sau cel ce veşnic pierde", din care prezentăm cititorului român un fragment mai mult sau mai puţin reprezentativ, a apărut, într-o primă versiune, la FAYARD în 1988. Versiunea albaneză a venit doi ani mai tîrziu, în 1990, completată cu extrase din presa franceză, sub semnături prestigioase : Alain Bosquet, Dominique Fily, Jacques Attali, Eric Zemmour etc.

Analizînd originile şi naşterea tragediei, în care eseistul implică întreaga Peninsulă Balcanică, Kadare demonstrează că în munţii din îndepărtatul Nord albanez, printre ţăranii aspri, mohoriţi şi adînc reflexivi, mai pîlpîie şi acum, ca un jeratic pe cale de a se stinge, rămăşiţele eposului antic. Elogiind figura şi opera lui Eschil, scriitorul albanez elogiază verticalitatea creatorului în faţa Puterii (cel mai ades ostilă, rareori binevoitoare) şi, mai cu seamă, noţiunea de dreptate, ce trebuie să însoţească fiecare acţiune a omului. Orice călcare a principiilor de drept, orice înclinare injustă a balanţei va trezi, atunci cînd cerul va crede de cuviinţă, printr-un echilibru universal, reacţia inversă. Ceea ce rezultă şi din cazul scriitorului însuşi : Puterea politică, temporară, după încercări repetate de a anihila talentul, de a-l supune, de a-i deturna energiile, s-a dovedit pitică lîngă puterea cea veşnică, scrisul. Declaraţiile demascatoare făcute de Kadare în exil împotriva regimului comunist din ţara sa, deşi unora le-au părut uşor tardive, au fost anunţate de întreaga lui operă. O operă tare ca stînca („Cronică în piatră" !), colţuroasă şi verticală tot ca ea.

Eschil sau cel ce veşnic pierde – fragment –

„Aceasta nu este altceva decît o joacă, arhonte.

Adevărat, dar vei vedea cît de curînd ce influenţă va avea asupra cetăţenilor".

Acestea sînt, cu oarecare aproximaţie, conform lui Plutarh, replicile schimbate între Thespis, legendarul creator al tragediei şi Solon, în clipa în care acesta din urmă părăsea îmbufnat teatrul.

Tot după Plutarh, ceea ce a provocat supărarea marelui om de stat a fost o dramă cu subiect istoric.

Mulţi ani mai tîrziu a izbucnit scandalul legat de drama cu subiect „la zi" „Cucerirea Miletului", scandal pe care Herodot îl descrie astfel : „Spectatorii au plîns pe săturate, poetul (dramaturgul) a fost amendat cu 1 000 de drahme pentru vina de a fi scris despre acest episod nefericit, iar piesa a fost interzisă".

Sînt două chestiuni ce par a intra în contradicţie una cu alta : în primul caz, o dramă cu subiect istoric trezeşte inamicitia Puterii, în al doilea, această ostilitate, chiar mult mai dură, este provocată de o dramă cu subiect contemporan. Apare aproape de la sine o întrebare : ce prefera statul grec : subiectele istorico-mitice sau pe cele de actualitate ?

Însuşi faptul că istoria ne oferă două exemple contradictorii demonstrează că opţiunea nu era facilă şi nici ferită de ambiguităţi. S-ar părea că printre cetăţenii Eladei au stăruit păreri contrare asupra acestui punct. Fiecare tabără trebuie să-şi fi adus propriile argumente, neapărat în numele intereselor statului şi niciodată în numele artei, balanţa victoriei a înclinat cînd de-o parte, cînd de alta, după fiecare confruntare oponenţii trebuie să-şi fi luat revanşa şi tot aşa mereu, pînă ce, în final, partizanii temei mitice au triumfat în faţa celor ce o susţineau pe cea contemporană. S-ar fi părut că dintre două rele a fost ales cel mai mic.

Utilizarea sintagmelor „două rele", „răul cel mai mic" etc. poate părea oarecum surprinzătoare vizavi de o instituţie pe care lumea antică o considera de-a dreptul sublimă — teatrul. Totuşi nu trebuie să uităm că ne aflăm pe terenul viziunii oficiale asupra dramei. Mai mult chiar, sîntem alături de lobby-ul pro-tragedie, a acelui lobby, deci, care, indiferent de contradicţiile sale interne, milita hotărît pentru salvarea teatrului în confruntarea cu celălalt lobby, cel care pretindea desfiinţarea instituţiei teatrale.

Nu trebuie uitat, de asemenea, că, trecînd cu vederea extraordinara importanţă ce se dădea concursurilor dramatice, statul grec n-a ignorat niciodată pericolul ce se putea ivi din această direcţie. Ba chiar dimpotrivă, oricît fast ar fi avut aceste ceremonii, oricît de geniale ar fi fost piesele propuse, în egală măsură creştea şi vigilenţa susnumitului stat. Pentru că Puterea nu uita niciodată că în spatele versurilor de o perfecţiune dumnezeiască, în spatele jocului minunat al actorilor, în spatele măştilor şi costumelor pestriţe se ascundea mai întotdeauna „răul". Era normal ca, în imposibilitatea evitării totale a lui, să se încerce măcar promovarea celui mai mic dintre cele două rele.

Faptul că „răul cel mai mic" a fost considerat în cele din urmă tema mitico-istorică reiese din faptul că partea covîrşitoare a tragediilor antice, dacă nu chiar toate, îşi însuşesc această temă. „Perşii" constituie o excepţie. Este singura tragedie cu subiect de actualitate şi, chiar dacă nu putem şti cîte asemenea drame au existat în ansamblul eschilian, ne putem imagina că acestea (dacă au fost totuşi) au fost extrem de puţine.

Citind cu atenţie „Perşii" nu e greu de remarcat strădania lui Eschil ca drama să poată fi acceptată de Putere. Compromisul este evident. Deşi de actualitate, drama afişează toate calităţile mitico-istorice : spaţiul în care se petrece acţiunea, capitala imperială a statului pers, e aproape o altă lume ; tot astfel şi personajele, ce par nişte spectre venite dintr-un univers paralel. Grecia lipseşte din dramă, acea Grecie aflată în pragul confruntării, arzînd de pasiuni, de eroism, de premoniţii, de coşmare, de extaz, o Grecie fatalistă, material de excepţională valoare pentru un creator de talia lui Eschil. Dramaturgul a fost obligat însă să abandoneze terenul pe care au avut loc evenimentele, evenimente la care a participat direct, pentru a-şi exila fabula într-un timp mitic, de unde întîmplările pasionante, clocotind de viaţă, transpar palid, ca un joc de umbre.

Nu e greu să ne închipuim cît a insistat Eschil în sprijinul dramei sale.

„Ce rău se poate ascunde într-o asemenea dramă ?"

„Ce rău ? Puţine probleme a creat drama lui Phrinicos de-am fost obligaţi să o scoatem în afara legii ? Ambele au acelaşi subiect, nu ?"

„Totuşi, asta e altceva... şi lucrurile trebuie judecate separat. Grecia are nevoie de această dramă".

„Îmi pare rău că trebuie să-ţi amintesc, dar are cine se gîndi la Grecia".

Poate că ultimele cuvinte nici nu au fost rostite în acest dialog, pentru că nu le redă nici Plutarh, nici Herodot, dar Eschil le-a surprins, desigur, în privirea rece a cenzorului său.

Orgoliosul tragedian trebuie că a fost ofensat aşa cum i s-a mai întîmplat (oare nu din cauza unui asemenea afront a părăsit el Atena cîţiva ani mai tîrziu ?), deci, trebuie că a fost ofensat şi poate că a exclamat : duceţi-vă la dracu' cu toţii, voi şi teatrul vostru, eu sînt nebun că-mi pierd vremea cu voi etc., etc. Şi trebuie că a ieşit trîntind uşa.

Dar nu s-a întîmplat aşa. Şi ceea ce l-a reţinut n-a fost nici setea de glorie, nici teama şi nici dorinţa de a-şi încasa onorariul. A fost altceva, a fost psihologia lui de învingător, despre care am vorbit ceva mai sus.

Ca orice alt mare scriitor, Eschil a fost conştient că, în faţa Puterii, ca şi în faţa poporului de rînd, era un fel de prinţ, şi asta nu numai în domeniul artei. Ca atare, se considera superior oricărui om politic şi simţea destinele Greciei apăsîndu-i umerii mai mult ca oricărui alt personaj al zilei.

Deci, a înghiţit ofensa şi, după ce a dat un ultim retuş piesei (scurtînd vreun dialog prea plicticos pentru oficialităţi, înlocuind vreuna din măşti etc.) şi-a prezentat-o publicului în numele Greciei, a Peninsulei Balcanice, a întregii umanităţi. Pentru că „Perşii" este nu numai cea mai patriotică operă a lui Eschil, un adevărat monument ridicat în amintirea eroismului grecilor, ci, în acelaşi timp, un panteon închinat luptei popoarelor mici împotriva agresorilor, a supraputerilor, aşa cum se prezenta colosalul imperiu pers în comparaţie cu minuscula Grecie.

Şi, precum se întîmplă adesea cu autorii antici, ce conştientizează universalitatea evenimentelor, conceptul „dreptăţii" eschiliene în tragedia „Perşii" cîştigă proporţii statale. De la primele cuvinte ale dramei şi pînă la ultimele este clar pentru toată lumea de partea cui se află dreptatea.

O altă idee pregnantă, ridicată, de asemenea, de la nivelul individului la cel al relaţiilor dintre state şi popoare, este că răul, crima, respectiv agresiunea unui stat împotriva altuia va primi la un moment dat replica fatală, aşa cum s-a întîmplat în cazul perşilor. Din acest punct de vedere „Perşii" este o operă novatoare şi stă la originea tuturor dramelor, poemelor, romanelor, cîntecelor, marşurilor în care omenirea a aclamat, cu îndreptăţire, victoria celui slab împotriva celui tare, a celui de partea căruia s-a aflat dreptatea împotriva agresorului.

Alături de acest motiv, Eschil nu uită, ci chiar subliniază cu tărie în tragedia sa că, lăsînd la o parte consideraţiile de mai sus, Grecia fusese agresată de un stat dictatorial asiatic, retrograd sub toate aspectele, care, cucerind-o, ar fi stins pentru totdeauna lumina democraţiei din care au luat fiinţă cultura şi civilizaţia elenă. Şi pare că marele tragician a întrevăzut aici cumplita dramă comună ce avea să lovească popoarele Peninsulei, odată cu ivirea pericolului otoman. Dar trebuie spus că, în lupta împotriva nopţii seculare, tragedia „Perşii", această făclie îndepărtată, dar vie, a jucat, împreună cu toate celelalte răbufniri artistice ale balcanicilor, un rol extrem de important.

Aceste idei excepţionale ale lui Eschil nu sînt rodul reflecţiei sale singulare în liniştea camerei de scris. Ele au apărut ca rezultat al gîndirii epocii acelea, al clocotului şi pasiunilor ei mistuitoare. La vremea cînd „Perşii" a fost jucată, imperiul pers fusese înfrînt de greci în două bătălii, dar nu distrus, şi teama de o eventuală revanşă plutea ca un nor negru deasupra Eladei. Pe de o parte, Eschil le aminteşte grecilor de acest pericol, iar pe de alta le dă încredere în forţele proprii în perspectiva unor viitoare confruntări cu vlăguita şi totuşi înfricoşătoarea împărăţie.

Prezentare şi traducere de
Marius Dobrescu

bridge

Ridicarea din ispită

Cu foarte mulţi ani în urmă, un bridge-ist pe care-l respectam pentru inteligenţa cu care ştia să iasă din situaţiile dificile ale jocului de levată îmi spunea că esenţial, după părerea lui, în bridge este să nu cazi în ispită, care ispită — continua el — are îndeobşte trei înfăţişări mai frecvente: supraevaluarea forţei proprii (un fel de infatuare, deci), considerarea drept facilă a realizării contractului pe baza unor aparenţe mai mereu înşelătoare (un fel de suficienţă, deci tot o infatuare) şi luarea jocului pe cont propriu, recte indiferenţa faţă de comunicarea cu partenerul şi dialogul implicit cu adversarii (un fel de egoism, iarăşi deci o infatuare). Dar — adăugă el numaidecît — evitarea acestei triple ispite nu asigură, de la sine succesul în joc, ci, mai curînd, prestigiul de jucător, altfel zis succesul de stimă, ceea ce nu e deloc puţin lucru. De-a lungul anilor aveam să constat cîtă dreptate avea interlocutorul meu de odinioară şi mai ales, cît de important e succesul de stimă pentru climatul jocului de bridge. Absenţa acelor forme de infatuare nu denotă — cum sînt destui tentaţi să creadă — nici slăbiciunea, nici lipsă de valoare şi nici nehotărîre în acţiuni denotă doar fair-play, veritabil spirit de competiţie şi, deopotrivă, o justă înţelegere a caracterului de echipă fără de care bridge-ul, şi nu numai el, ar fi de neconceput. Cine se ridică din respectiva ispită se bucură de încredere chiar dacă nu e un jucător boarte bun, e privit de echipieri ca un partener pe care se poate conta în orice situaţie are, vreau să spun, un atu moral, graţie căruia se păstrează în afara suspiciunilor de tot felul atît de des întîlnite în bridge. Se întîmplă chiar să fie mai temut de adversari decît un jucător de mare clasă, deşi — dacă ne gîndim bine — clasa unui jucător vine şi din capacitatea lui de echilibru, de rezistenţă la ispite. Nu e vorba de modestie — în bridge ca şi într-o sumedenie de alte lucruri, modestia e pentru modeşti — ci de un bun simţ introspectiv menit să măsoare ca un cîntar farmaceutic greutatea şi forţa posibilităţilor personale. E adevărat, pe de altă parte, că această categorie de jucători nu e foarte populată. Cu atît mai meritoriu cel care încearcă să se comporte în vecinătatea acestei atitudini. Mai cu seamă atunci cînd de jocul său depinde partida tuturor...

Laurenţiu Ulici

REDACŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAŢIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 71 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Bucureşti.